ІЗЈУР ІВАН

ДОМЕНЛӦН МЫЖ

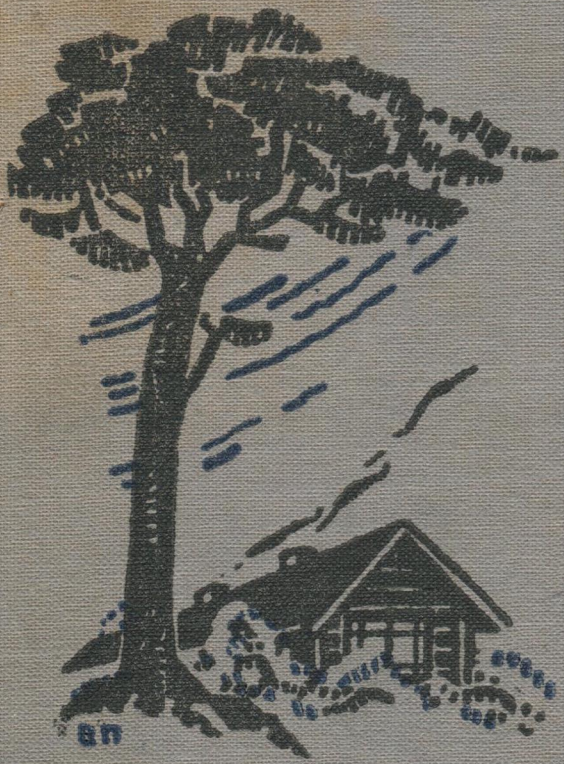

КОМІ ГІЗ

1936

पोड

ІЗЈУР ІВАН

Проверено
1949 г.

ӧМЕҢЛӦН МЫЖ

ПОВЕСҬ

БИБЛИОТЕКА
№
Г. И. Торлопова

0116657-1

КОМІ ГОСУӧАРСТВЕННӦЈ ІЗӧАҬЕЛЬСТВО
СЫКТЫВКАР — 1936

Комі комсомольскöй організаціялы, сылöн областьувса XI конференціја куѣа, сіја тајö кнігасö

АВТОР

„Асја лысва коф томјöзыдлöн вежöрыс, тувсовја öміӡ коф налöн чорыдлуныс. Но шондіыд петас да лысва космас, олыштасны—і томјöзыд чорѣасны".

(Јöзкост сорніыс).

МЕdВОҜҜА ГЛАВА

Go вojасöн шувгіс вöр.

Тагjöр чалjас коd вескыd пожöмjас, öшалан роjjасöн ҜормöМ козjас, паскыd лапjаса, jежыd гачjаса dаввывса кыҜjас лöньа сулавлісны уна сурс вojас. Нajö панласісны мödа-мödнысковd кымöрлань качödчöмын, нуісны ас костаныс шыавтöм тыш, сajödлісны піҜöсöҜ кajöм нерінік понöljасöс, ез леҜны томjаслы кajны вывлань. Но нajö кутны сіjöс ез вермыны. Jонjас воҜö jонмісны, а омöljас омöлтчісны космалісны, меdым сетны места увсань кыпödчыс вылjаслы, jонjаслы. ТаҜі арын, тöлын, тулысын, гожöмын.

Но воісны jöз. Нajö вöрлыс шувгöмсö, пöткаҜверлыс сылöмсö сорісны асланыс шыöн, стал шыöн, чер камгöм шыöн, піла назгöм шыöн. Пармаса лудіктурун dук вежсіс бенҜін dукöн, вojтöв шутлалöм пыddі кутіс шыавны тракторлöн таргöм. Вöр кутіс горавны выл ногöн, выл шыjасöн. Пожöмjас, jурнысö тракнітöмöн, кутісны вodавны небыd лым вылö, пöрччыны немöвöjса сарdмöм кырсjаснысö, голгыны-леччыны jуjас вылö.

Міча dа щап пуjасöj! Кымын мортлöн кі інмылö тіjанö, кымын сöлöм пыр ті вужöртad гажа jагсань стрöпілöjасöҜ dа шылыd тöсjасöҜ воіrad!

I

Баракјас костын öткöн брунвіӡіс-сулаліс пашкыр тугана пöрыс пожöм, аслас јывнас пыкіс вöр јывті лувјöн-лавјöн кыскасыс летöм вурункод кымöрјасöс. Пожöм вöлі мусаныс ежсöма корöга сöд кырсöн і сöмын јывтіыс, пушкыр туган бердтіыс-нін ӡік, гöрдöдіс мырд гöрдöӡ öжігајтöм кірпіч рöмöн... Кор керöс јывсан, кöні лун і вој пыр öтмоза бруткіс-сöласіс механіческöј мастерскöј да кысан пыр öвтіс бенӡін дук, пöлтіс шлача сорöн кöӡыд војтöв, пожöм шувгіс кокулöӡыс тіралöмöн, ӡуртіс сöкыда кусласöмыс, лöвтіс містöм шытöлöн.

Пöрыс пожöм гажöдіс кыз ніщ пыщкö тöбсöм выл баракјассö да сіјöс наросно ез пöрöдны, кöтескö сы вылö унаыс-нін быдöн чатöртчывлісны пес керавны мунігöн.

Шомесова медвоӡ аӡӡіс тајö пожöмсö, быттö ытја ва шöрын довјалыс пыжöс. Но тані ез вöв ытва, і некущöм пыж ез вермы лоны. Пушкыр лапјаса немöвöјса ӡор козјас тані сöмын неуна бöрынтчöмаöс керöс горулö, сетöмаöс места паскыд öшіњјаса куӡ баракјаслы, кодјас тöбсöмаöс ніщ пыщкö, кыӡ тај керöс горувса козјас ӡор рој пыщкö.

„Тајö і ем базаыс?“ — аслыс шенӡыштіс Шомесова.

Сіјö вöлі віччысö, мыј тракторнöј база паныдасас сылы тракторјас мургöмöн, југыд електрічество біöн, гырыс кер додјасöн, гöгöр зымган ыжыд зыкöн. Но ніном сещöмыс ез вöв. Вöлі сöмын пушкыр јура пожöм вітö-квајт барак костын да некöн ез тыдав весіг öтік трактор, ез кыв öтік морт. І некущöм шы, керöс вывсан бруткöм-сöласöм кынӡі, некöн ез шыав. А керöс вывса бруткöмыс сылы кажітчіс мојдкывса дедöлöн сöласöмöн, кодi пукалö пачвом дорын да пушкö ассыс ыжыд калансö.

Ѕерамыс петіс Шомесовалӧн тајӧ лӧсавтӧм ӧткоdалӧм вылас.

„І тајӧ тракторнӧј база, коdлы таво колӧ леӡны квајтымын ѕурс кубометр експортнӧј вӧр!“—мӧвпыштіс Шомесова dа веськӧdчіс ічӧтік барак dінӧ, кытыс ѕігӧр dорас ӊеуна чурвіӡыс жӧч трубаӧd муртса тӧdчымӧнја кајіс щын.

Ывлавывсаӊ веськыdа пыщкӧс жырјӧ воссан ӧӡӧсӧd тыdалісны гырыс јашщікјас, тыртӧм жажјас, і сені муткырасіс морт.

— Конторајс тіјан кӧні?—јуаліс Шомесова восса ӧӡӧс dорӧ матыстчӧмӧн, аслыс мӧвпыштіс: „Ларок, тыdалӧ, вӧчӧны“.

Морт петіс прілавок сајыс, пыркӧdыштіс вывсыс буссӧ, локтіс ӧӡӧс dорӧ. Шомесова воӡӧ сувтіс зев тӧdса чужӧм, но кыс сіјӧ аӡӡыліс тајӧ сӧd чужӧма мортсӧ—ез вермы ӊекыӡ dум вылас ускӧdны.

І секі налӧн сінјасыс вочаасісны. Паныd сулалыслӧн сінјасыс југӊітісны тӧdса біӧн, сіјӧ быттӧ dрӧгмуні,бӧрыӊтчыштіс ӊе уна, вештіс Шомесова вылыс сінсӧ, став чужӧмыс ӧзјіс, гӧрdӧdіс.

— Со кӧні паныdасім!— пыdысаӊ леӡіс Шомесова.— Кӧні меdса он віччыс...

Шомесовалӧн чужӧмыс вежсіс тӧdтӧм выјӧӡ, гӧлӧсас кыліс ӊе-то повӡӧм, ӊе-то скӧрлун.

— Паныdасім-тај...—вомјассӧ векыштӧмӧн ӊуммуні ӧӡӧсын сулалысыd, сесса, меdым бырӧdны асыс тіралӧмсӧ dа ӊе петкӧdлыны сіјӧс паныd сулалыслы, терыба кыскіс ӡепсыс папірос, ѕујіс вомас. Істӧгыс нарослӧ dыр ез шеd ӡепсыс, чуӊјасыс ез тӧрны істӧг кӧрӧбӧ, а сесса і папірос dорас воігӧн біыс кусі. Сы серті Шомесова гӧгӧрвоіс, мыј тајӧ мортыd ез-жӧ вермы воӡвыв тӧdны сылыс татчӧ воӧмсӧ.

— dыр кежлӧ, dуӊ...—меліа заводітліс мортыd, но dруг быттӧ мыјкӧ dумвылас усі dа лаӊтіс. Ӊе-

ԁыр чӧволыштӧм бӧрті-нін вісталіс:—А теныԁ конторааԁ нінӧмла, сені некоԁ абу. Мужікыԁ орчча баракас олӧ, со естӧн,—інԁіс кінас орчча бараклан, қӧні меԁԁор ӧшіныс вӧлі пыщкӧсçаныс занавесалӧма газетӧн,—меԁԁор комнатаас і олӧ.

Шомесова бергӧԁчіс, мӧԁіс інԁӧм бараклан, ез весіг віԁӧԁлы, кыçі бі ӧгырјасӧн југ̧јалыс сінјас колԁӧԁісны сіјӧс ӧçӧс сајӧ сајавтӧç. Сіјӧ некыç ез вермы гӧгӧрвоны, кыçі тајӧ мортыс, коԁкӧԁ олӧмыс сылӧн коркӧ гартыштчыліс ԁок гӧрӧԁӧн, верміс вескавны татчӧ ԁа, тыԁалӧ, весіг ужавны ларокын.

„Мужікыԁ!“—усі ԁумвылас паныԁасыс мортыԁлӧн çералӧмӧн моз шуӧмыс, быттӧ сіјӧн кӧсјіс вӧчны кущӧмкӧ омӧԁтор, јона ԁојԁны ԁуԉаӧс. І сӧмын мужікыслыс ӧçӧссӧ востігӧн ԁумыштіс, мыј сіјӧ тӧԁӧ сылыс мужіксӧ ԁа гашкӧ і мужікыс-нін тӧԁӧ ставсӧ, мыј вӧлі сылӧн тајӧ мортыскӧԁ. „Абу-ӧԁ ԁівӧ, сещӧм мортыԁ-кӧ наросно ԁок куçа гуԁраліс“,—мӧвпыштіс ԁуԉа первојја ӧçӧссӧ востіг моз.

Ічӧтік комнатаын вӧлі пемыԁ. Ԉајт, јогӧс жожӧ коԁ тӧԁас-нін корсаԉ абу інмывлӧма ва ветӧк ні корӧс јыв. Жож шӧрын бок вылас кујліс кујім кока ічӧтік скамја, пызан вылын тупԁасісны посніԁік кнігӑјас, некымын газет. ԁуԉа шыбытіс тапчан вылӧ кіԉаувсыс ічӧтік јокмыԁсӧ. Волпас вылын вӧлі гӧрԁ ешкын ԁа çерсӧ воштӧм, чусасӧм ежӧԁа јурлӧс.

ԁуԉа унаыс-нін аççывліс ӧтка зонјаслыс тащӧм ԁурк оланінјассӧ і нӧті ез шенçы, мыј гӧгӧр тащӧм ԉајт. Жожын тӧԁчісны уна ԉајт кокјаслӧн ветлӧм, весіг стенјасыс вӧлі југ̧јавтӧçыс сӧԁасӧмаӧс сӧԁ кіјасӧн ԁа паскӧмӧн унаыс інмӧԁчылӧмла.

„Вот і олӧны!“—кӧсјіс серӧктыны ԁуԉа, сӧмын çерамыс ез артмы: вывті-нін немԁумајттӧг лоіс тајӧ паныԁасӧмыс, коԁӧс сіјӧ кӧт і віччысіс коркӧ, но ԁумнас пыр-на нужӧԁіс. Пӧрччысіс, лӧсӧԁыштіс пызанвыв, калԁорыс пыртіс лыс ԁа заводітіс чыш-

кысны. Сы вösна ез кывлы, кыӡі комнатаö пырісны кыкöн da віӡödісны, кыӡі кröвать улыс тыdалісны кокјас da сес пуркјіс-петіс шынбус. Öтіыс пырысјас піыс вölі ыжыd тушаа, гöрdоват чужöма, сылöн кіыс кынміс јур вывсыс шапкасö бостігöн. А мödыс лащкöс тушаа, лöз сінјаса том морт, ӈумјалöмöн віӡödліс то кröвать улö, то аслас јортыс вылö.

— Кöӡајкаыd пыр і тödчас,— сеröктіс куӡ мортыd, сесса кызöктіс.

dуӈа петіс кröвать улыс пöлаcіг-сöлаcіг тырјі, бус сајыс бурадыр ез аӡӡы пырысјассö,—тіӈіс сінјассö.

— Пріјездom-нö, dуӈа!— ӈужödіс кісö ыжыdжык мортыd.

dуӈа вölісті каӡаліс, мыј сы воӡын сулалö Јермолін, аслас мужікыс. Шомесова быdсöн повӡіс, сещöм друг тödлытöм лоіс налöн пырöмныс.

— Вот і ме!—ӈімкоdа шуіс dуӈа.

— Аӡӡа, мыј те... Кыӡі татчö вескалін?

— Локті мужікöј орdö. Он пріміт?

— Кыӡі ог! Аӡӡан кöӡајкаыс кущöма міјанлы колö!—індіс щöщ аскödыс локтысыс вылö.—da, ме і вунödі. Tödмас: domeӈ—міјан трактоpіст. Мі вот тані і жырујтам.

— Жырујтаd і ем. Пырны оланінаныd оз поӡ. Кыӡі тані олаd?—domeӈлыс кісö бостіг моз сеröктіс dуӈа.—Мыјöн tödін менсым воömсö?

— Лавочӈік-тај котöртліс віставны.

— Пырöј?—артміс dуӈалöн.

— Kodі?—ез гögörво Јермолін.—Те сіјöс tödанӈін?

dуӈа пырыстöм-пырсö оз вölі кösјы віставны мужікыслы сыкöd аӡӡыслöмсö, ӈі важсö сы јылыс, но кор-ӈін артміс—бöрынтчыны вölі оз поӡ.

— Öті сіктысöс мі сыкöd. Гортас сіјöс Пырöјöн шуöны.

— Кущӧм міча ӊім вӧлӧм, domeӊ, da мі огӧ і тӧdӧ. Те dыр кежлӧ?—быттӧ гӧстлы ӝек сетігмоз јуаліс Јермолӥн.

— Ӆыр кежлӧ. Ме ужавны воі.

— Ужавны? Татчӧ?—тыdалӧ, абу-жӧ віччысӧма dуӊалыс воӧмсӧ Јермолӥн.

dуӊа чајтіс, мыј сылӧн воӧмыс мужікыс вылӧ вӧчас ыжыdӝык впечатлеӊіје, но сы чужӧм вылын тајӧ ӊӧті ез тыdав, а мӧdарӧ—сінјасыс быттӧ кыӡкӧ dруг чорӡісны.

— Ме-нӧ тані ужавнысӧ ӊекӧн ог вермы?—Јермолӥн вылӧ суса віӡӧdӧмӧн јуаліс dуӊа. „Тыdалӧ, ставсӧ тӧdӧ,—мӧвпыштіс ачыс, но сек-жӧ бӧр ассӧ лаӊтӧdіс:—Но і med тӧdӧ, менам сыыс мыжыс ічӧт dај аслыс-ӧd гӧтрасігас віставлі, міса ме верӧссајас вӧлі-ӊін“.—Ен пов, теныd отсӧг вылӧ воі—комсоргӧн.

Јермолӥн ӊінӧм ез шу. Но сы серті, кыӡі сіјӧ dруг гӧрdӧdіс da пызан вылын кутіс бергӧdлыны із-тӧг кӧрӧб—dуӊа гӧгӧрвоіс, мыј сылӧн воӧмыс Јермолӥнлы абу ӆубӧ.

— Мыј-нӧ лаӊтіd?—ез ло лӧсыd воӡӧ чӧвовны dуӊалы.—Вісталӧј, кыӡі ужалаd, мыј вӧчлаd, кыӡі гажӧdчаd.

— Кущӧм тан гаж, вӧраd,—ӊужӧdіс Јермолӥн.—Лун і воj тракторјас dінын, мастерскӧјыс ог ешты петавны. А кӧлујыd тенаd?

dуӊа ез кывлы тајӧ јуалӧмсӧ. Сіјӧ суса віӡӧdіс, кыӡі dомеӊ пукаліс крӧват вылын da ӧшіӊӧd ӡоргіс барак ӧіӊ dорті муныс ныв бӧрса. Сылон чужӧмыс секі ӊумјаліс, сінјасас ворсіс гаж.

— Сіктас-на колі,—мӧdыс јуалӧм бӧрын вісталіс dуӊа.—Ме подӧн татчӧ воі,—а сесса сіјӧ локтіс Јермолӥн dінӧ, ӧшӧdчіс сылы мышсаӊыс пелпомјас вылас, кутіс сылыс јурсӧ:

— Мыјкö теныд абу німкод, Јермолін јорт! — јурсö морöс бердас топöдіг моз шуіс дуна. — Кыс міса, рајонад теnö јона відöны-да.

— Најö-öд сені сы вылö і пукалöны, — друг орöдіс Јермолін, а сесса чеччіс да кутіс мыссыны. — Тенад könкö, туј вывсаныд кынöмыд сумалö. Ме-öд гöстітöдны ог вермы, ветлам столöвöјö...

2

База, кытчö воіс ужавны дуна Шомесова, строітöма вöлі важöн-нін. Во нол сајын, кор тајö рајонас шуісны строітны тракторнöј база, дыр сорнітісны, кытчö сіјöс востыны. Арталісны, мыј дас тракторöн, кодöс кöсјысісны сетны базалы, кутасны тыртны чут-лі оз жын плансö рајонлыс. Но первојја воыс-жö петкöдліс, мыј база оз тырт ассыс весіг јона-на ічöт плансö. Машінајас дінын ужалысјас вöліны выл јöз, унжыкыс сöмын сіјö арнас медвоззаыс аззісны најöс да полісны лок вöвјасыс моз. Тракторјас ез кывзыны велавтöм кіјаслыс, жугласісны, кыскісны öтік-кык доддöн даj сіјö öтік рејсыс нужавліс лун-мöдöз.

Рајонын ужалысјас піыс код сурö кутісны серавны база вылын:

— Буржык-на вöлöм крестанскöј клачаыд. Сіјöнін оз ылöд, сöмын верд буржыка, — шмонітісны најö да бöрвылас нöшта содтылісны: — Наперво-тај рајонöс карасінтöг колісны-а.

Базаö ужавны воысјас піыс унжыкыс зілісны регыдöн бöр сетыс пышјыны. Сізі і воыс-воö база коліс бöрын кыссыс участокöн.

Рајонувса весköдлöм јонмöдöм бöрын рајкомса выл секретар ачыс воліс базаö, töдмасіс сіјö ужöн. Сы волöм бöрын базаса директорöс вежісны. Ыс-

тісны вылöс, вöрпомхозыс інженеröс. Парторгöн базаö воіс рајкомса секретаröс вежысыс — Мітреј Вурдов, важ партізан да краснознамјоӈец.

Шомесова ачыс вöлі тајö рајонсыс-жö. Сіјö бура-на помӈітіс, кыӡі аслас важ кöӡаіныс, жыж Максім, код ордын сіјö овліс слугаын, чіктывліс база вылын сералігöн:

— Повӡödласны міјанлыс вöвјаснымöс да најö аснысö жугласны. Вöрсö ӈінömöн лоö кыскавны. Машінанад быд мыр гögöр он кыщовт, лым піас вошö.

Секі Шомесова ез аӡӡыв базасö да öні, кор сылы шуісны татчö кајны, первојсö повӡыліс код.

— Ӈінöм менам оз артмы, — шуіс рајкоммолса секретарлы. Но сіјö сömын відіс дуӈаöс.

Гашкö мужікыс вöсна гажтömтчömла, гашкö і асыс полömсö кызмырдысöн быröдömла (сіјö-öд Совпартшколаыс воіс, оз поӡ сылыс ӈімсö первојја лунсаӈ ускödны), Шомесова рајонын оліс сömын кык лун да термасömöн кајіс ужаланінас. Весіг сіктас вöв ез кут віччысны, став кölујсö коліс да базаöӡ воіс подöн.

„Мыјсаӈ завофітны?“ — медвоӡ мövпыштіс сіјö воöм мыстіыс.

— Нуöд астö собраӈіје пыр да пріміт менсым дела, — вочавіӡіс Јермолін, кор дуӈа та јылыс јуаліс.

Шомесовалы ез вöв окота завофітны собраӈіјесаӈ. Сіјö ез-на töд базалыс положеӈіјесö, ез töд јöзсö, кодјаскöд сылы лоö ужавны, дај окота вölі ассö медвоӡӡа лунсаӈыс петкödлыны сіӡі, медым сыкöд кутісны лыддысны. Сы вöсна аскі асывнас сіјö первој кајіс мастерскöјö.

Дуӈа матысаӈжык ез-на віӡödлы тракторöс. Сыктывкарын велödчігöн сіјö унаыс аӡӡывліс тракторлыс мунöм, но ыжыд шыöн таргöм кынӡіыс вежö-

рас некущöм торја серпас сыыс ез коллы. Бруткігтырјі тупылтчö туј куҙа кöрт јокмыл, быттö кущöмкö аслыс сікас сöд гаг dај ставыс, мыј вöлі сіјö јурын... Тані сіјöс повҙödісны паскödöм машінајас. Бокјаснысö налыс вöлі востöма da сес тыdалісны уна трубајас, кущöмкö гырыс чöрсјас da кöлöсајас, а жож пастаö разödöмаöс сещöм-жö торјас, быттö начкöм бöрын ыжыd мöслыс гырк пыщкöссö. Ставыс мыјкö гögöрвотöм вузја-везја, кытыс сöкыd тödны kodі кытчö da kodі мыјла. Мастерскöјын вöлі пемыd, кыліс карасін dук. Жожыс і стеныс јіжтысöмаöс маслöјасöн, волалісны. Мастерскöј коромінаыс, восса пака машінајасыс, жож пастаын разалöмöн став чöрсјасыс тіралісны кöнкö орчча жырјын бруткыс dінамо шыыс. Тащöм-жö кажітчіс dуҗалы, кор сіјö medвоҙҙаыс пыріс Сыктывкарса вöрпілітан заводö da сес аҙҙіс швыркјыс-бергалыс гырыс кучік тасмајас, тödтöм машінајас, наögör бергалыс јöзöс.

Шомесова medвоҙ аҙҙіс domeньöс. Сіјö вöлі гащöн пырöма трактор улö da сені мыјкö клопödчö. Орччöн сулалісны кујім трактор, быd улын вöліны јöз. Мастерскöјын быттö уна куҙнеч dорсісны: гымгісны мöлöтјасöн, бокынжык уна бічірјас којöмöн ҙіжгіс ічöтік тöчіла, сы вылын мыјкö јостіс томінік ныв, а сесса сіјö кајіс трактор вылö, јостанторсö кутіс лöсödны машінаö. Тödчö вöлі, мыј сылöн нінöм оз артмы: сіјö döзмöм пырыс унаыс dуrdыліс ужалöмыс, сувтöмöн dыр віҙödіс тöчіла вылö, аслас кіын кутан кöртторјас вылö.

Бокын, пыщкö пыран мöd öҙöс dорын, сулаліс Јермолін, кіјаснас шенасöмöн мыјкö зіла вісталіс олöма мортлы. Мортыс вöлі сöd тошка, öшјöм сінкымјаса. Сіјö сöкыda віҙödіс Јермолін вылö. dуҗа тödіс мортсö—тајö Вурdов, kodköd сіјö аҙҙысліс-на рајкомын.

— Ме ted медбöрјаыс вісстала, Јермолін јорт, — торкіс Вурдов Јермолінöс da кіас кутіс бергöдлыны ыжыd кöрт јокмыл. — Нінöм теныd dорјысны. Ремонтірујтчан план ті орöдінныd. Тракторјастö важöн-нін коліс лезны трасса лöсödны, а тіјан kod тödас корештасны.

— Лымјыс оз-на ус, — бара завоdітліс Јермолін, но Вурdов ез кут кывзыны — матыстчіс dуналань.

— Шомесова јорт, буракö? — векніd-к сöd сінјассö dуна вылö сащкіс Вурdов, шмонітана шпынмуніс. — Вісödлы мужікыd вылö: медвоззa лунсаныс плансö орјödлö. Оз кöсјы гögöрвоны, мыј быdво вöрлезан планнысö орödöны омöла лöсödчöм вöсна. Трассаныс пыр кіссöма, машінајас унжык kadсö ремонтын, а dоdјасыс первојја рејсас жуглаcöны.

Машінајас улыс петалісны јöз, чукöртчісны на гögöр. dуна аззіс сы вылö гögöрсань. вескödлöм сінјас. Тыdалö, кывлöмаöс-нін kodі сіјö. Трактор вылын сулалыс нывка чеччыштіс жожö, кокыс гартыштчіс аслас јубкаö, усі кымынь. І секі dуна казаліс, кызі сіјö јандысöмöн вісödліс dомень вылö, јöз чукöрлань локтöм пыddі бергödчіс мödарö.

— Зоја! — горödіс Јермолін, — волы талань...

— Мыј-нö, томјöз? — ставыслыс-нін јуаліс Вурdов. Гölöсыс сылöн вölі кыз, і сорнітіс нöжјöнік, термастöг. Тыdалö быd кыв сіјö dыр мöвпаліс кызі шуны. — Тазітö мі бара пуксам. Віт лунöн-kö ремонт оз ешты — план зікöз орö. Вісödöј, мыјdа-на ужыс. Јермолін јорт механік, а сылы вескоd, тыdалö, срокјасыd. Лым усöм віччысö. Алі ставныdлы вескоd?

Сулалысјас кывзісны чöла, сінјаснысö ез лептывны жожыс. Сöмын Јермолін шпынјаліс, быттö сылы вескоd Вурdовлöн вісталöмыс. dуناöс тајö döзмödіс.

— Мыј те шпынјалан? — петіс dуналöн, а сесса ез-нін вöв лöсыd dуrdынысö da возö топödіс Јер-

молінöс.—Тöрыт меным ошјысін бура ужалöмöн, а талун мыј вісталан?

Јермолін гöрdödіс, быттö повзіс коd віччыстöм ускödчöмсыс da шајпај муні, но сесса пыркнітіс јурсö da локтіс dуналан.

— Велödныd ставныd мастерјас. А ті тödad, — „ті“-сö торјöн тödчödіс Јермолін, — запаснöј частјас некоd оз шогмыны. Мі тані ставсö вылыс вöчам. Баббіт ем сöмын граммöн, а подшіпнікјассö пöшті ставсö вылыс колö шылödны...

dуналы ез кажітчы Јермолінлöн сорнітан ногыс. Сіјö dумыштіс, мыј Јермолін велалöма тані камаndујтны.

„Со кысан вöлöм колö заводітны, — мöвпыштіс dуна.—Талун комсомолскöј собраніје вылын кывзыны сылыс отчот ремонт муném јылыс da сорнітны бура став тырмытöмторјас јывсыс“.

Мастерскöјыс петöм бöрын dуна аззіс Вуrdовöс, вötödіс сіјöс, вісталіс аслас выл dум јылыс.

Вуrdов посніdіка воԍлалöмöн леччіс чојгорув, кутчісіс котöртödöмыс, быттö ез кывзы dуналыс вісталöмсö. Сöмын парткомö воігöн шуыштіс:

— Бур. Толкö ен крута бост. Первој лунсаныс чегјавны ог кутöј. Візödлам мыј возö лоö.

dуна кöсјіс кежавны ларокö, но dумыштіс, мыј сені бара паныdасан Пыröјкöd da ödјö бергödчіс.

3

Комсомолскöј собраніје муніс гажтöмініка. Јöз чукöртчісны dышініка. Јермолін, мыјöн сöмын сылы dуна вісталіс сылыс отчот не сöмын комсомол уж куза, но щощ і ремонт муném куза кывзöм јылыс, öböd бöрын весіг гортас ез пырав. Сіді dуналы ез і уdајтчы сорнітны сыкöd доклад јылыс.

БИБЛИОТЕКА №

— Мыj-нö,—заводiтiс асвыс докладсö Jермолiн да вiзöдлiс дуна вылö,—танi, тыдалö, омöлжыка iнтересуjтчöны комсомол ужöн да сы jылыс jонасö нiнöм i вiставны. Шуа сöмын—уж муниc омöла. Собранijеjас вöчавны öнi некор, колö ужавны, а сiз болгöмсыд тöлкыс еща.

Но i уж jывсыс Jермолiнлы jонасö вiставны сiзжö лоiс немтор. Ремонт мунö омöла, öкмыс пiыс нiöтiк тракторöн-на уж вылö петны оз поз. Комсомолецjас уж вылын мукöдыс торjа нiнöмöн оз тöдчыны, кружокjас оз ужавны, гöрд пелöсын дурöм кынзi прамöjа нiнöм оз овлы. Ордjысöм абу паскöдöмаöс, кыпöдлöмаöс ескöн сорнi ударнiкjас jылыс да бöр вунöдöмаöс.

„Мыj ставныд тi вöчад?—вöлi окота горöдны дуналы Jермолiн вiсталiгöн, но полiс мед сijö зiкöз ез лöгас.

Пукалысjас вескоф кывзiсны Jермолiнлыс вiсталöмсö, дурiсны, пылсjалiсны-сералiсны, быттö та jылыс унаыс-нiн сорнiтлiсны да бурсö сыыс нiнöм ез вiччысны. Бокынжык, пелöсын, пукалiсны нывчукöр. дуна матыстчiс на дорö. Jурнуöдысыс сенi вöлi Зоjа. Сijö ставыслы мыjкö вашкöдiс пелас да najö öтчукöрöн унаыс серöктывлiсны.

— Тi мыjла он кывзö?—шыасiс на дiнö дуна.

— Пыр öтiторсö мыj кывзан. Пелыд сöдасас,—став пыддiыс вочавiзiс Зоjа да вiзöдлiс пöдругаjасыс вылö.

Собранijе еща ловзылiс сорнijас востöмсан, но уна выступаjтыс ез-жö ло. Мыjкö таj домен чорыджыка сувтöдiс вопроссö. Сijö сувтiс пызан помö, дыр ез заводiт нывjас серöктöмыс гöрдöдiс да первоjсö сijö вiсталöмыс дуна немтор ез гöгöрво: толi ошкö Jермолiнöс, то лi кулiтö.

— Мыj мijан артмö?—мыjлакö пыр-жö дуна вылыс сiнсö ез лезлы домен, быттö дуналы вöлi

ставсö вісталö. — Сіјö і артмö: беҙет ҙептын, сесса нінöм. Коркö ескöн гіжсылім ydарнікјасöн ставöн, но сіјö кор вöлі? Політшколаыd кымыныс-кö вöлі, а ҙехкружок ез-на чукöрмыв.

Весіг нывјас лаҙтісны пеҙöсын, суса кывзісны dоменöс. Собраніје ез аҙҙы ассыс тујсö.

„Ок, јона-на тані ковмас ужавны, — мöвпаліс dуна гортас мунігöн. — А dоменсö da Зојасö-кö ас dінö кыскан—бур лоö. Унжыкыс на вылö віҙödöны. Кыҙі најö, сіҙі і муköd“.

Тујыс вöлі тödтöм, унаыс вескавліс ва гуранјасö, крукасліс кущöмкö мылкјасö, kodјас быттöкöнöс луннас ез вöвны. Вöліс öні ставыс кутіс кажітчыны dуналы базаöн kodжык. І баракјасыс паскыd öшіҙјасöd уліч вылö петан електрічество бі југöрјасыс, і карасін dука ывлавылыс, і јöзыс, kodјаслöн чужöмвывсыныс оз бырлы сöd, і пашкыр тугана пожöм јылö кыпödöм електріческöј лампочкаыс, kodі гöрdödіс пу ежсö da пожöмыс јылöҙыс вöлі быттö öжігајтчöма, і кöнкö баракјас сајын лун і вој брутkыс мастерскöјыс, кытыс кылісны мöлöт шыјас, — ставыс тајö вöлі мунö сödвöршöрса ічöтік карлаҙ.

dуҙајас барак dінын сöd вужöрöн сулаліс морт.

„Бара сіјö?“ — повҙіс Шомесова. Кöсјіс котöрöн кајны посвоҙас, но мортыd öҙöсас паныd сувтіс. Пемыdас каҙлöн моз југјалісны Пыröјлöн сінјасыс.

— Мыј те вужöр моз вöтлысан ме бöрыс? — сувтіс dуна. — Вешјы сес!

Но Пыröј ез лöсödчы вешјыны.

— Меным колö віставны, dуҙ...

— Ен лыст менö ҙекор сіҙ шуны, — орödіс Шомесова.

— Ҙік öтік тор, — матыстчіс dуналаҙ Пыröј.

— Мијанлы текöd ҙінöм јылыс сорҙітны. Сорҙітны кутам мödыс, — чорыdа шуіс dуна da кöсјіс

jöткыштны Пырöjöс туj шöрыс, но сijö сулалiс мыр моз.

— Кывзы ме со мыj вiстала. Мыj вöлi сек — ме ставсö ԛiвiта. ԛiвiта баѳöс, ачымöс, ставсö. Лѣока мi текöd секi вöчiм. Но ме öнi — мöd, i став сöлöмöн ме кöсjа ужавны... — Пырöj сувтыштлiс, нöшта матыстчiс dуӈалаӈ, кутiс сылыс кiсö, — тijан dор. Ме со мöd тöлыс ӈiн прiкаԛщiкын, а баѳö öнi колхозын-жö...

— Кöнi? Колхозын? — кiсö Пырöj орdыс ӈещыштiс dуӈа.

— Колхозын... Завхозö ӈеважöн пуктöмаöс. Мыj вöлi овмöсным — ставыс колхозын.

dуӈа скöраліс ас вылас. „Мыj ме щöкöлdывajта такöd?“ — вidiс ассö dа важса лöгыс нöшта кыптiс.

— Сесса лаӈт, тырмас! Мödлаын кутам сорӈiтны, — ӈещыштсiс dуӈа dа кöсjiс горödны.

— А ме танi кöсjа сорӈiтны! Сiн на сiн. Морöс на морöс. Он лыст? Ӈiнöмöн лоö пыксыныd? — вашкödiсны Пырöjлöн парjасыс ԛiк dуӈа пелԛорын.

— Ме чуӈ ԛын мынdа те воԛын ог пов. Важыс тырмас, — скöрмiс dуӈа. — Мезdödчыны те воԛын ог кут daj ог кöсjы. Сijöс ковмас теныd вöчны. I кымын регыd, сымын тijанлы лоö буржык. Кущöма кöсjан dа кущöма ужалан — ег-на уԛiт тödмавны. Сöмын шулывлöны — понлы-пö выл гöн оз пет. Меным вojdöр кажiтчыліс, мыjла мiса jöзыс вермöны вöчны. А öнi аԛԛа: мödногыс тi онö i вермö. Тi — ԛверjас, i ԛверjаслöн коԛ тijан став ужныd i олöмныd. Теӈаd мыj ем выӈыс — сijö кучiкыd. Сölöмыd важ, кущöм i сек вöлi.

— Чajтан, ме век-на важыс? — сорӈiсö панöмсысӈiн öнi повԛiс Пырöj. Сijö, тыdалö, ез вiччыс, мыj dуӈа сыкöd вермас сiԛi сорӈiтны. „Велödöмаöс Совпартшколаад“, — мöвпыштiс асӈыс.

— Чајта-ӧ? — серӧктіс ԁуӈа, — Ог чајт, а весkыԁа шуа.

— Те-тај-нӧ мӧԁ нога? Совпартшколаыԁ велӧԁіс?

— ԁа, Щаков Порфіріј, велӧԁіс. Менам сінјасӧј јуrԁісны ԁај вежӧрӧј воссіс.

— І те менӧ кӧсјан кыјны?

— Тенӧ кыјны оз ковмы. Те шеԁӧмыԁ-ӈін, кӧт сесса век чеччав.

— Те кыјан?

— Мыј кӧт і ме?

— І он пов?

— Мыјыс? Кіыԁ ӧні ӝеӈыԁ!

— Кӧт-ӈін важсасыс, — ӈокыс серӧктіс Пырӧј ԁа бара ӈаскысіс ԁуӈа чужӧм берԁӧ. — Мі-ӧԁ мужікыԁкӧԁ ԁруrјас...

Быттӧ орсӧн кучкісны ԁуӈалы. Сіјӧ повзӧмысла первој ӈеуна бӧрынтчыштіс, сесса ӧԁзӧԁчӧмӧн кіпыԁӧснас швачкіс Пырӧјлы чужӧмбанас, і кывшутӧг котӧртіс баракӧ. Пырӧј коӈіс сулавны поспом вылӧ. Ӈеԁыр сулалыштӧм бӧрын кулаксӧ лептыліс бараклаӈ, чеччыштіс пос вывсаӈ, кӧсјіс, тыԁалӧ, мыјкӧ горӧԁны, ԁа мӧԁӧԁчіс гӧрԁ пеӈӧслаӈ.

А ԁуӈа сӧмын комнатаас воӧм бӧрын гӧгӧрвоіс, мыј таіӧ на костын абу-на меԁбӧрја сорӈі. Сіјӧ бура тӧԁіс Пырӧјлыс крутӧјлунсӧ. Сыыс позӧ віччысны быԁтор. „Сӧріс ез-на мужіклы? — бара повзіс ԁуӈа — Аӈі ӧні-жӧ аслым віставны“.

Јермоӈін ԁыр ез во. Сіјӧ собраӈіје вывсаӈ кајіс мастерскӧјӧ, кӧсјіс пыр воны, но коӈіс-ӈін веӈуна каԁ, а век абу. „Гашкӧ ӧні сіјӧ сы ԁінӧ муніс? — кыптіс ԁуӈалӧн јурас Пырӧјлӧн бӧрја кывјасыс. — ԁруrјас-пӧ сыкӧԁ... Азӧма коԁкӧԁ ԁруrасны! Ачыс јешщӧ комсомолӧн весkӧԁлӧ“, — віԁіс мужіксӧ.

Кіӈчӧ вылын кылісны кокшыјас.

„Кыкӧн? — повзіс ԁуӈа, но Јермоӈінkӧԁ вӧлӧм локтӧ ԁомеӈ.

Јермолін порог dорын крукасіс dа чорыdа јортчыштіс.

— Кріtікујтныd dа щöктавныd ставöн кужöны, а кыт мыјкö лоас—Јермолін dа Јермолін. Быttö метöг оз-ӈін вермыны dінамотö лöсödны,—ропкіс сіјö пöрыс ај моз.

dуӈа гöгöрвоіс, мыј Јермолін талун скöралö собраӈіје вылас, скöралö кöнкö і сы вылö щöщ dа ез лыст панны сорӈісö.

— Пыröјсö ен аzzыв?—сöмын јуаліс сылыс dа серöктöмöн содтіс.—Он зев бура встречајт гöтыртö!

— Пыröјнаd і ставнаd. Лунтыр-на мыјкö Пыröјасан!—dыш-пырыс шыасіс Јермолін.

„Абу-ӈа тыdалö, вісталöма. Ачым-нö воzzык уdіта“,—мöвпыштіс dуӈа dа петіс нывјас dіӈö, кодјас орdö сіјö кöсјысліс пыравны собраӈіје бöрын, но сорміс-ӈін Јермолінöс віччысöмла.

М Ӧ d Г Л А В А

I

Рытгорувјасӧ, мыјӧн сӧмын сӧd кымӧрӧн паскӧdчас da ставсӧ вевттас арса вој, гырыс барәкјасыс колӧны муртса тӧdчан вужӧрјас, сӧd-лӧз ној јенежын заводітӧны ӡірdавны первој гырысҗык коӡувјас, а сесса і јурвест тырӧ тіралыс бісерјасӧн. І кор шор горулыс кутасны кывны уж вылыс воыс јӧзлӧн шыалыс гӧлӧсјас da пемыd рытсӧ поткӧdыс серам,— барак ӧшіӊјас југраны електрічество біыс. Паскыd ӧшіӊјасӧd бі југыdыс раӡсӧм су колтаӧн савмунӧ сап пемыd ывлаӧ, ускӧdчӧ ројӧн тырӧм матігӧгӧрса козјас вылӧ. Ывла нӧшта пемdӧ, вӧр сувтӧ чім сӧd стынӧн, а паскыd коз лыслапјас гӧрdӧdӧны ӧшіӊјассаӊ швачкан југӧрјасыс.

Секі dомеӊ летчӧ мастерскӧјыс.

База ӡірdалӧ карвывса улічјас моз. Вӧр лаӊтӧма рытгорувса унзілӧн, тӧбсӧма арпомса пемыdӧн. Кокулын болскакылӧ ӊајт, трактор паскыd лапајасӧн гӧрӧм муӧ крукаслӧны кокјас,— сіјӧ і віччыс, мыј кытчӧкӧ конјасан da ттувгысан сӧdасӧм ныр вылаd.

Но dомеӊ таті оз-ӊін первојјаыс вужӧрт. Колӧмвоса арсаӊ, кор сіјӧ воіс тракторістјас курс вылыс, dомеӊ тані быdлун ӧтарӧ-мӧdарӧ гоз-мӧdыс чојсӧ таллалӧ. Оні-ӊін кӧт сінсӧ кӧрталӧмӧн мунас da асла-

ныс барак öҕöс вугјö ылавтöг вескыда кутчісас. Ӊе сöмын тајö чојыс, но тödса і кыҕкык кілометр куҕа трассаыс, кыті таво бара ковмас грыма-кӆона-кывны тöвбыd. Сіҕкö, і колö тödны сес став чукыӆјассö, гуранјассö, мыӆкјассö, медым вугралыс сінмöн лібö фара ломҕödтöг аҕҕыны тујсö, тödны кыті кущöм скоростöн мунны.

Кröватӊ паста кіјассö шевгödöмöн уҕіс Макар. Сылöн вомыс вöлі восса, быттö мыјкö завоdітлöма шуны da сіҕі кывжын вылас і унмовсöма. Ічöтік ныс чангыӆтчöма вывлаӊ, јона јонжыка олігöныс серті, кöт ескöн секі-ӊін нывјас сіјöс пыр серавлісны.

dомеӊлы dруг dум вылас усі, мыј талун рытгорувнас, уж вылыс воöм бöрын, сіјöс щöктіс пыравны Зоја. „Мыјла?— кымынödыс-ӊін јуаліс ассыс dомеӊ, кыҕі мастерскöјын сы dінö локтіс Зоја da гусöн вашӊітіс ассыс корöмсö.—„Гашкö“... Сіјö „гашкöыс“ лунтыр спокој ез сет dомеӊлы.

...Kodкölунö, кор кöшdорыс-моз лунтыр кіссіс зер, dомеӊ лунтыр ез петав уліч вылö (вöлі шојтчан лун)— кујлöмöн лыddіс кӊіга. dомеӊ ordö пыріс Зоја. Сіјö пуксіс крöватӊ помö, dыр чöволöм бöрын кутіс малавны dомеӊлыс јурсö.

dомеӊ ез вöрҕыв.

— dом!— кыҕкö аслыс ногöн ӊебыda шуіс Зоја da ӊещыштіс dомеӊ кіыс кӊігасö.— Колökö ме тенö окышта!

dомеӊ первојсö повҕыліскоd, быdсöн шајпајмуніс, но чајтіс ӊінöм керіг моз шмоӊітömöн da серöктіс:

— Те-ӊін Порфіріјтö окав,— а сесса кӊігала ӊужödчіг моз віҕödліс Зоја вылö da каҕаліс, мыј Зојалöн сінјасыс ваҕömаöс, быттö бöрdöм бöрын, чужömыс гöрdödöма ӊе то артмöм кывсыс, ӊе то шуан торсö збыӆ вöчны кöсјömла.

— Те век сералан,— döзміс Зоја, чеччіс dомеӊ dіныс.— Меліжык кыв шуны нывјаслы онö-ӊін кужöј...

— Kod tödac тіјанöс! Кор асныd кыв он лезöј, а кор і окавны dасöс,— бара серамö бергödіс dомеӈ, а сесса Зојаöс ышödöм могыс јурсö тракӈітöмöн шуіс:—А вот он лыст!

Секі Зоја локтіс dомеӈ dінö, топödіс кіпыdöсјас костас сылыс јурсö dа окыштіс вескыdа парјас. dомеӈ кывліс сöмын пöс, топыd парјаслыс муртса інмödчылöм, но најö öзтыштісны бі öгырјасöн. Кöсјіс віӡödлыны Зојалы сінмас, тödмавны — збыльыс тајö алі серам, но Зоја вешјіс бокö.

Секі kodкö кутіс посвоӡын јігödчыны.

Сіјö рытнас dомеӈ ез віӡöd јортјасыслы сінмас, быттö на воӡын кущöмкö мыж вöчіс. А кор аскінас уж вылыс воігöн сіјöс бара суödіс Зоја dа рытнас собраӈіје бöрын щöктіс колччывны гöрd пельöсö— dомеӈ ез весіг јуав мылла...

...„А талун гортассö мылла?“ — ӈекыӡ ез вермы гögöрвоны dомеӈ.

Термасöмöн мыссіс, тувкіс Макарлы пакас, котö-рöн петіс орчча баракö, кöні олісны нывјас.

Зоја вöлі öтнасöн. Сіјö мыјкö вуріс гöрd кумачыс. dомеӈ пыröм бöрын терыба ӡебіс ассыс ужсö.

dомеӈ кöсјіс мыјкö шуны, медым сорӈіныс мödіс гажаа, med ез ковмы жöмdавны, но кывјасыс dруг вошіны dа ез лыст вомсö востыны — парјасыс посӈіdіка-посӈіdіка dрöжжітісны, і ӈекыӡі ез кöсјыны кывзысны dомеӈлы.

dомеӈлы кажітчыліс Зојалöн візувлуныс. Кажіт-чыліс сіјö, мыј сылыс став муköd нывјас вöлі кыв-зысöны, зонјас ез лыстлыны сы dорö матыстчывны муköd dорö моз кущöмсурö кывјасöн, кыӡсурö чаб-расöмöн. Кажітчöны dомеӈлы вöлі і Зојалöн векӈі-dік сінјасыс, косіӈік мыгöрыс, ӈебыdік руd јурсіјасыс. Зоја вöлі косіӈік нып. Муköd нывјас dінын, kodјас вöліны јагшöрса пожöмјас kod топыdöс, Зоја кажітчіс јöнödвывса кос кыӡöн, kodі быттö россöма

паскӧдчыны уфіттӧгыс. Но domeн тӧdӧ-нін вӧлі тащӧм нывјасыdлыс віновлунсӧ: кӧт век куснӧdлы, кӧт кыгі ен ласкыв, најӧ пыр важ кофысӧс коквыланыс брінквігӧ щапа чеччыштӧны.

Kodкӧлунја бӧрad da комсомолскӧј собраніје рытӧ сорнітыштӧм бӧрad, Зоја друг быттӧ лоіс domeнлы матысажыкӧн, гӧгӧрвоанажыкӧн. Сылӧн сорніӧ зіла пырӧмыс, гора гажсерамыс, кор вӧснifік парјас костӧdыс зірdыштлісны посніfік јежыd пінјас, da збоја, челаfлӧн моз, повтӧг, југјалісны сінјасыс, ез кутны петавлыны domeнлӧн јурсыс. Сіјӧ бӧрја лунјасас пӧшті пыр сы јылыс і мӧвпаліс.

А вот öні domeн лоіс öтнасӧн Зојакӧd da сылӧн оз сур сещӧм кыв, kodыс ескӧ Зоја med серӧктіс міча серамнас.

domeн пуксіс жек вылӧ, гӧгӧр вігӧdліс. Сінвылас medвојdӧр усі, мыј нывјаслӧн оланіныс јона сӧстӧм. Оз весіг ескыссы, мыј тані олӧны сӧdнајт пыщкын, маслӧјас da карасінјас пыщкын гуdрасыс јӧз. Кыгкӧ асныс domeнлӧн сінјасыс летчылісны аслас волалан пігӧсјас вылас, пінжак пӧлајас вылас, кок вылас. Жож вӧлі јежыd, стенјас ежӧмаӧс газетӧн, кроватјас вылын јежыd прӧстынајас, а јурлӧс ежӧdјас лӧсталісны асланыс јежыdлунӧн, гажӧdісны комната пыщкӧссӧ.

— Мыј-нӧ лан тін?— шпынмунӧмӧн јуаліс Зоја da кіјаснас быттӧ кутіс сугӧdчыны domeнлан.— Алі кывтӧ гортad колін?

— Мукӧdјасыс кӧнӧс?— нінӧм ез сур da јуаліс domeн, а ачыс мӧвпыштіс, мыј ез ескӧн вӧв лок Зојаӧс корны аскӧdыс уджавны ӧті машіна вылын.

— Мыј міјанлы мукӧdсыс!— бара-на серӧктіс Зоја, і он вӧлі гӧгӧрво — збылыс сіјӧ шуіс алі шмонітӧ.— Ме-тај мукӧdјасӧс щӧщ ег кор,— сесса збылмӧdіс чужӧмсӧ, быттӧ гусӧн шӧпнітіс:— Ме тенӧ ӧтітор вӧсна корі. Колӧ текӧd сорнітны dај зев гусӧн.

domeń gögörvoic: Zoja шмоńitö. Cijö byrödic полömсö, збоја-жö јуаліс:

— Весіг гусöн? Вістав-но, мыј гусаторјыс вермас лоны?

Зојасań поъö вöлі віччысны быdтор da ачыс domeń сывöсна повъіскоd, med ескöн мыјкö лöсавтöмтор сіјö öні ез буркńіт. Öd Зоја збылыс вöлі аслыс сікасаöн, ńöтік ез вöв мукödјас коd. Аслыс нога ńебыd сöлöма, но јос кывја, kodöн сіјö ез-ńін ещаыс сотыштлыв, кор сы dінö зонјас öті-мödторјöн шыödчылісны. Гашкö, сіјöн і medјонасö Зоја dінö domeńöс кыскіс da сіјö ескöн сы dінын пыр лаńтömöн пукаліс.

2

Ńedыр мысті domeń вöлі-ńін мунö Зоја ordыс. Ńінöм вылö віъödтöг, ас dумјасас пырömöн, кіјассö паскыda шевкјödліг, сіјö гырыса воslаліс туј куъа. Ез весіг кывлы, кыъі сіјöс öтік барак dінсań кыкыс чукöстісны.

Шомесова воömсań коліс-ńін ńоль-віт лун і најö domeńköd быdлун унаыс паныdаслісны. Шомесова пыр бергаліс мастерскöјын, столöвöјын, баракјасын. І кытчö вöлі domeń оз мун — быdлаыс каъалö сылыс кіпомсö. Мукöd dырјіыс весіг шеńъыныd он вермы, кыъі сіјö сымынлаас уdітö, тырмö. domeńлы кажітчіс, мыј Шомесова аслас лащкöсіńік тушанас, кыз кокјаснас ńötчыd оз муълы, лунтыр і рытывбыd ńекытчö оз пуксыв. Чукöртліс-ńін техкружок, tödмаліс тракторјаслыс medгырыс частјассö, кыскö кыпödіслептіс ńötчыd вöвлытöм книгајас da газетјас, görd пелöсö öшліс плакатјас. Весіг сенса стöрöж Габö Павел ез вермы гögörвоны, мыј лоі сіјö görd пелöскöd. Пыр тупласыс скамјајаслöн лоіны кокјас, жожыс бырі чуń кызта ńајт. Вöлöмкö сені вöчлöмаöс

зев шылыd da паскыd плакајасыс жож, і пыщкösыс ставыс быdсöн кутіс серавны. Но dомеӈлы ез кажітчы сылöн зонјасыс кыӡікö ылыстчыны зілöмыс. „Мијантöг еща-на мыј артмас“,— dомеӈ dумсыс віdіс Шомесоваöс Зоја орdыс мунігöн. Köсјіс пыщкас лептыны сылы паныdа лöг, но сіјö сылöн ӈекыӡ ез артмы. Сещöм сіјö паныdаöн кажітчіс Јермолінлы, коdі есköн мыјкö пыр-жö котраліс, пожöм туган коd пашкыр јурсісö став кілапанас гуdраліг, куӡ кокјассö барјова шыблалöмöн. Но сылöн став зілöмыс вöлі быттö сöмын öтарö мödарö шыбласöмöн, і ӈекущöм тöлк сылöн тојтöмыс ез вöв.

„Мем ӈекор, бöртіӡык каӡтышт“,— шуыштас сіјö, сödасöм парјас костсыс петкödлас віжödöм пінјассö, бергödас гöрбылтчыштöм мышсö, кор сы dорö шыödчан. Ачыс бара-ӈін кытчökö котöртö.

dомеӈ муніг мозыс каӡтыліс Зојаköd сорӈісö. Барак діӈсаӈ кодkö котöрöн вötödіс сіјöс.

— Те-нö мыј щапмін?— кыліс dомеӈ Пырöјлыс (Шомесова воöм бöрын сіјöс ставöн-ӈін сіӡ кутісны шуны) tödса гölöс da dрögмуніс кіödыс tödлытöг кутöмыс.— Кыкыс чукösті, он і сувтны köсјы!

— Ме ег кывлы,— dорјысіс dомеӈ і мыжаліс ассö, мыј таті муніс da öні лоас сы орdö щöщ кежавны.— Öтітор јылыс dумајта вölі.

— Ті ставныd јона dумајтны мыјkö кутіd. Ассыныd dругјастö сіјöн ӡікöӡ вунödіd,— быттö нораса, döзмыштöм гölösöн шуіс Пырöј, кежіс лароклаӈ, dомеӈлыс јуастöг кыскыштіс сіјöс сојборdјödыс.— Шомесоваыd сымынdа выл dумјассö вајіс?...— Сесса ез віччыс dомеӈлыс вочавіӡömсö, сорӈісö бергödіс мödарö:— Зоја орdын вölін?

— Сені,— ез гögöрво dомеӈ, мыјла тајöс јуаліс сылыс Пырöј, пыріс щöщ ларокö.

Кор Пырöј кімаласнас корсіс-шарödчіс пемыdыс лампа da біасіс, dомеӈ dумајтіс, мыјла сіјöс верміс

корны Пыröj, мыj köcjö вісставны сылы лібö jуавны da мыjла Пыröj böpjа лунjасас мödыс-нін заводітліс сорнітны dуна jылыс, а сесса сорнісö помавтöг кежödас мödтор вылö.

— Сені,— мödыс вісталіс domeн, віzödліс Пыröj вылö.— Мыj-нö?

— Нінöм,— веskоda вочавіzіс Пыröj, но domeн kaзaліс, мыj сылöн біjа ізтöгтувсö лампаö інмödігöн сінлысjасыс dрöжжітісны da біыс кусі лампасö біавтöг. Пыröj гораа jортчыштіс, скöрыс шуіс:— но і med, озжык некоd мешаjт!..

...А domeн мöвпаліс Зоjа вісталöмтор jылыс. Кор Зоjа чеччіс крöват вывсыс, пуксіс пызан dopö da domeнлы веskыda сінмас віzödöмöн кутіс сорніö пырны, domeн нінöм-на ез гögöрво — мыj jылыс Зоjа köcjö сылы вісставны.

— Менö теköd та jылыс щöктіс сорнітны dуна,— заводітіс Зоjа. Jежговат jурсіjассö лöсödыштіг моз леzліс сінjассö увлан, быттö віzödліс domeн кокjас вылö.— Сіjö шуö, колö-пö котыртны комсомолскöj колонна...

— Комсомолскöj колонна?— нумыс петіс міча нім вылас domeнлöн і сек-жö мöвпыштіс, мыjла Шомесова та jылыс первоj сорнітіс нывjаскöd, kodjас піыс некоd ез вöвны асшöр водітелjасöн, а сöмын отсасысjасöн.— Кызі сіjöс?

— Бостны-пö куjім-нол машіна, індыны сетчö комсомолецjасöс da заводітны...

— Таjö і ем гусаторjыd тенаd?— шпынмуніс domeн.— Ме чаjті мыjкö буржыктор вісталан!

— Нінöм те ен чаjт,— jöj!— Зоjаöс быттö кучкісны, döзмöмöн тоjыштчіс domeн діныс. Сылы ез во сöлöмвылас, мыj domeн сещöм веskоda daj неуна сералöмöн вочавіzіс сіjö вісталöм вылö.

— Но, ен лögас,— гögöрвоіс domeн Зоjалыс скöр-

мӧмсӧ.— Ме сіӆі. Та јылыс первој собраӈіје вылын daj Јермолінкӧd колӧ сорӈітны...

...А ларокын вӧлі пемыd. Сӧмын ставеӈ костті муртса тӧdчыштіс лӧзјуґыd ывла. Пырӧј нӧшта біасліс ізтӧґӧ, ӧзтіс чігаркасӧ. Јуґdылісны Пырӧјлӧн кыз нырыс, лӧзоват сінјасыс, ӈебыdа ӈумјалыс вомыс da бріттӧм щӧка вылас тӧdчісны шочіӈік куӆ гӧнјас.

„Ставыслӧн мыјкӧ dруг гусатор лоіс,— ас dумсыс шеӈъыштіс dомеӈ.— І быdӧнлы ме ковмі. Шомесоваӧс ме гӧгӧрвоа — оз кӧнкӧ наӈејтчы міјан вылӧ da кӧсјіс нывјас пыр. А талы-нӧ мыј ковміс?“

Кыӆкӧ dомеӈлӧн первојсаӈыс кыптіс Пырӧјлы паныdа лӧґ. Мыјыс сіјӧ петіс — dомеӈ ачыс оз тӧd, ез вермы весіґ аслыс віставны. Но сы серті, кыӆі сорӈітіґјасӧн Пырӧјлӧн лӧзоват најан сінјасыс пыр быттӧ бокыті кыщлалісны, кыӆі сіјӧ быd морт јылыс віставліс воӆвыв лӧсӧdӧм јос кывјас da ӈекоdкӧd тракторістјас піыс ез зіл матыстчыны, dомеӈ щӧщжӧ ӧтdортчіс сыыс. Коd тӧdас сіјӧ кущӧм морт, ас јывсыс-тај ӈекор ӈінӧм оз вістав,— мӧвпаліс аслыс dомеӈ. Но сылы Пырӧјлӧн кажітчіс ӧтіктор — сіјӧ кужіс нывјаскӧd сорӈітны, унаӧс на піыс ас кіпоdулас бостіс da воӧм бӧрас ӈолӧ-віт лун мысті ветлісӈін Зојакӧd, коdі быd зонмӧс орӧdлывліс меdвоӆъа кывсаӈыс. Со і ӧні меdвоӆ јуаліс Зоја јылыс.

— Воӧма сӧd бӧжа каща, а ті пелјастӧ чошкӧdӧмныd,— пемыdсыс кыліс Пырӧјлӧн гӧлӧс. Сорӈітіс сіјӧ піӈпырыс, кывјассӧ шоча шуалӧмӧн da сіјӧ гӧлӧсын кыліс јоса лӧґалӧм коdкӧ вылӧ.— Локтіс, ставсӧ пуз-паз вӧчіс каща моз daj лебъас...

Сесса матыстчіс dомеӈ dінӧ, пыdысаӈ кутіс шӧпкӧdны:

— Те тӧdан сіјӧ коdі? Меdбӧрја ныв сіјӧ міјан сіктын вӧлі, быd зонкӧd ветлывліс, і мамыс сещӧмжӧ... кыкыс кымын верӧссајӧ мунліс. Сесса і ӆікӧӆ

лоі мунны сіктыс. Öні со ветлöма курс вылö da сіжö начальство! Нырсö лепталö: ме-пö і ем...

— Те таjöс kod jылыс?— ез гöгöрво domeн.

— Kod jылыс? Ог-тон те jылыс — скöрміс domeн вылö Пыröj гöгöрвотöмсыс. Гöлöсыс чоржіс, кутіс кывны пöдöмöн, быттö гуыс моз.— Jермолiныдлöнтаj гöтырыс воöма. Шо ме-со-ва-ыс!— тöдчöдöмöн da сувтавлöмöн вісталіс Пыröj.

А domeнлы кажітчіс, мыj сіjö пемыdсыс весіг аззö Пыröjлыс jугjалан сінjассö, векышвіzан парjассö. Сылöн чунjасыс бергöдлісны domeнлыс фуфаjка кіzсö, посніdіка тіралісны, вомсыс öвтіс жар ру. А Пыröj возö вашкödіс:

— Мемтö мыj... меным весkod. Кыzі сöмын Jермолiныс сы вылö гöтрасöма? Ылödліс кöнкö, нінöм ас jывсыс ез вістав. А öні ассыс мужіксö... крітікуjтö. А мыj ачыс тракторjас jывсыс гöгöрвоö? Зоjаöс щöщ кыскö ас dінас, сіjö меköd ез кут здоровajтчыны. А мыjла? da ме воöм мыстіыс шмонітышті сіктас олöм jылыс. Jермолiнлы-кö ставсö вістала — пыр-жö jуксас...

domeнöс пödтіс тамынda кывjыс — нінöм ез вермы гöгöрвоны. То лі Шомесова коркö вöчлöма омöлтор, то лі сылöн Пыröjköd мыjкö воjdöр вölöма, то лі нöшта мödтор. Но сек-жö domeн возö сувтісны dуналöн восса сінjасыс, челаdсамöн став сölöмсыс серöктылöмыс, быdöн dінö восса сölöмöн матыстчöмыс da аслыс шуіс: „Ез вермы лоны сещöмтор. Тані мыjкö ем. Оз-ö лöгав Зоjаöс сы dіныс торjödöмыс? Гашкö мыжалö щöщ сіjöс Зоjа dінö матыстчöмыс?

А Пыröj-нін возö нуödö:

— Те он веріт? Позö тödмавны. Jуав сылыс, мыj сіjö вісталас Пітірак Вас jылыс — секі аззан. Мем, міса, весkod. Сöмын-таj Jермолiнсö ылödлö...

Kodкö кутіс кывны ларок dінын, кінас шарödчöмöн корсіс özöс вуг. Пыröj лантіс, вешjіс domeн

dіныс, мödіс öʒöслаӈ. Востіс öʒöссö, горödіс domeӈлы:

— Лок, ме ігнала.

— Меным ӈаӈ леʒышт,— кылö kodkö коріс Пыröjöс.

— Med воʒӝык волін. Ме öbödajтны муна, лунтыр-öd cojтögыd ог-жö вермы.

— Менам cojны ӈаӈ абу...

— Волы бöртіӝык. Наросnö ог-ӈін біаслы, воʒöсавлы kodлыскö.

— Ӈекodлöн абу...

domeӈ петіс. Öʒöс dорын сулалыс морт вылö віʒödлытöг муніс асланыс барак dінö. Мунігас мöвпыштіс: „Мыjdыра вес оліс, а öні öтік морттö оз köcjы леʒны". І ӈекыʒ ез вермы гögörвоны — мыjла таjöс ставсö вісталіс сылы Пыröj.

3

А dуӈа Шомесовалöн планjас вöліны гырысöс.

Кор сіjö бурӝыка тödмасіс томjöзköd — первojсö вел jона шеӈʒіс. Базаын унӝык ужалысыс вöліны том jöз, вöліны кыʒ сajас комсомолец, но ставöн ӈajö олісны аскежсыныс, торjа чукöрjас вылö jуксömöн. І ӈекущöм öтувjа гаж, том jöзсö jітан-öтувтан уж, ез тыdав. Унӝыкыс аʒʒыслісны möda-ödköd сömын мастерскöjын, трасса вылын da столöвöjын. А рытjасын пыраласны баракjасö da сені кургöны кojтыс тарjас моз. Jонӝыкасö сöрöны, dурöны. Весіг radio оз ужав, köт ескöн тані-ӈін сылы ужалöм вылö електрічествоыd нырулын тырмымönja.

— Мыj олöм тані ті олad? — серöктыліс dуӈа Jермолінлы, кор najö сорöн-ӈін рытнас öтлаасасны.— Гudрасad ӈajт гöптын моз. А мыjсö тані оз поʒ вöчны? Клуб, бі, radio,— быdтор ем, сömын бергödлы ставсö.

Но і бергödлы,— döзмöмöн вочавіҙас Јермолӈін da кок јылыс усöм морт моз шӈопкысас волӈпас вылö.

Јермолӈін böрја лунјаснас быdсöн tödчымöнја омöлтчіс. Ремонт век-на ез ешты, выл машінајасöс обкатка муніс наҙöӈікöн, кык выл тракторлыс-ӈін подшіпӈікјассö сотісны. Котралöмысла, töждысöмысла Јермолӈінлöн чужöмыс топаліс, ныс нöшта ӈужаліс, сінјасыс вöјісны жужыd гуö моз da муҙöмöн пыdысаӈ ҙоргісны dыш пырыс став вылас. Сінгорувсыс kodјуралöн моз ез бырлы лöз.

— Те-жö öтнadöн јуртöм петук моз чеччалан,— шмоӈітіс сы вылын dуӈа.— Колö актів ас гögörыd котыртны, выdвігајтны бурҗык јöзсö.

— Те совпартшколаad велödчöмыd сöмын крітікујтчыны, а віҙödлам кущöм тенad töлкыс лоö,— ҙікöҙ-ӈін döзмас Јермолӈін, бергödчас стенланӈ, шебрасас јурвывтіыс.

Јермолӈіна—dуӈаа костті быттö сöd каӈ котöртіс. Сіјö ез ло варов, унаыс ескытöма віҙödлывліс dуӈа вылö, сорӈіјас костын друг лантлывліс. dуӈа тајöс первојсö чајтіс мужікыс муҙöм вöсна, но кор öтчыd сіјö лögпырыс буркӈітіс:

— Астö колö велödны, і ті абу гректöмöс,— dуӈаögörвоіс, мыј Пыröј уdітöма-ӈін сылы мыјсурö віставны.

Јермолӈінкöd dуӈа tödмасліс Сыктывкарын, комсомолскöј пропаганdістјас курс вылын. Аҙҙыслісны ескöн ещаыс, но кыҙкö сіҙ лоіс, мыј најö götрасісны. Сöмын öтлаас овныс регыd ydајтчіс. Јермолӈін секі вöлі-на тракторістöн da муніс базаö, а dуӈа регыdік ужаліс Сыктыв рајонын, сы böрын велödчіс Совпартшколаын da вöлісті öні, во da кык töлыс мысті, вескаліс мужікыс dінö daj сіјö мырdöн сорöн вöзјысöмöн. Ыжыd надеја вöлі Јермолӈін отсöг вылö, но тані сіјöс ҙік möd мортöн аҙҙіс. Курс вылын сіјö

вöлі бура велöдчыс, быдторјö сујсыс, варов зонмöн, а тані быттöкö мустöммытöҙыс дöзмöма аслас ужыс.

Колö вöлі чукöрöжык котыртны комсомолецјасöс, кыскыны щöщ ас дінö мукöд томјöзсö, а öні лоö ноксыны кущöмкö важыса вöвлöмторјöн, кодöс дуӈа бöрја вујасö став вежöрнас јоріс, кöсјіс вунöдны,но ӈекыҙ ез вермы.

Сöлöмсö сылыс бурмöдіс сіјö, мыј ас дінас лоіӈін матыстöма нывјасöс, і медса вујдöр Зујаöс, а на пыр поҙö кутчысны і зонјас дінö. Сіјöн і дуӈа комсомолскöј тракторнöј колонна котыртöм јылыс медвоҙ сорӈітіс Зујакöд, кöт ескöн Јермолін колонна котыртöм вылас ез зев окотаыс мун. Сіјö вескода віҙödліс дуӈа вылö, шеныштіс кінас, быттö кöсјіс шуны — „Вöчöј мыј окота, ештад-тај. А мі віҙödлам, мыј тіјан артмас“ да сы бöрын бара бурадыр дуӈа вылö сінјассö ез лептыв.

„Мыј дузјалан? Ме те воҙын ӈінöмыс абу мыжа“,— думсыс відіс дуӈа Јермолінöс, но сек-жö ез ло лöсыд сöлöм вылас. Кöт-öд кыҙі да, сіјö вöлі сылöн гöтыр, і мыјкö-кö Пыröј сöріс ассаӈыс содталöмöн, мыјсö ез вермы думыштны сіјö дуӈа јылыс. Кор-тај сіјö оліс торјöн Јермоліныс, дуӈалы унаыс јурас воліс, мыј сіјö гашкö öні кущöмкö нывкöд матыстчіс, вунöдіс сіјöс да сöлöмыслы кыҙкö ез вöв лöсыд, кочöгыс быдсöн быщкыны заводітлас.

Сіјö рытнас Јермолін ветлöдліс сінкымјассö сöкыда öшöдöмöн, віҙödіс дуӈа вылö плеш пырыс, думсыс скöраліс ас вылас, відіс ассö öтік торјыс, кодöс сылы луннас вісталісны. Гожöмнас-на ӈајö бостлісны öті кіссöм тракторлыс моторсö, сувтödісны пыж вылö да вöчісны моторнöј пыж,—„Трактороход“, кыҙі сіјöс ӈімтылісны. Весіг сы јылыс гіжлісны областувса газетјасын. І вот сіјö öні, груз вајігöн, квајтымын кілометр сајö базасаӈ ва шöрас космöма да вермас сетчö кынмыны. А Јермолін вöлі

арталö сіјö мотор вылас. Важ машінаjаслöн моторjасас кущöмсурö частjас вöлі кіссöмаöс da сіјö арталіс najöс вежны „Тракторохоd“ вылыс бостöм частjасöн. Сіјöс луныс-лун віччысісны ассö daj сы вылын вöлі локтöны кущöмсурö запаснöj частjас, а кыс öні najöс бостан, кор сіјö kodтödас кöні? Jермолін відіс ассö, мыj „Тракторохоd“ вылын мöдöдіс омöлік трактарістöс, kod вылö надеjаыс ез вöв весіг ремонт нуödан ужjас вылын. „Чöвта, воас-da“ — мöвпаліс Jермолін волпас вылын, і сек-жö гöгöрвотöм скöр кыптіс dуна вылö.

Сіјö ачыс jона віччысіс dуnаöс, гіжліс пісмöjас, коріс сіјöс. А кор öтчыd dуна гіжіс, мыj сіјöс ыстöны мödлаö — відіс ассö, відіс комсомолöс, kodі быттö народнö торjödö najöс. А öні со dуна немвіччыстöг воіс, Jермолінлöн быdсöн сöлöмвылас лöсыdжык лолі, кöсjіс буржыкі колlавны тöвсö. Но мыjöн сіјö воіс — ставыс мödарö кутіс бергödчыны. Быттö dуна абу сылöн гöтыр, а боковöj морт, kodі ескытöма, вігödö сы вылö, сіјö став уж вылö, велödны сіјöс, кöсjö, гашкö і ыжыdавны сы вылын.

Jермолін кöсjіс унмовсны, но ез вермы. dумвылас усі, кыгі талун Пырöj сіјöс кутіс da мыjсö ез вістав гöтырыс jывсыс. Öні кöсjіс dуnалыс ассыс jуавны da ез лыст, і аслас полöмсыс бара-жö відіс ассö.

А сетчö шöрö нöшта комсомолскöj колоннаöн ноксы. Народнö бjуро чукöртісны сы куlа, орödісны Jермолінöс мастерскöjыс. Но і med ноксöны зев-кö колö, а мыjла нöшта сіјöс сетчö гартнысö? Ремонтна ез ешты, а чут-нін оз тракторнöj dоdjас сöвтны, кöт ескö вылі катішщеjас вылын ез вöв нöтік кер.

Jермолінлöн тödлытöг сöкыda лолыштчіс, і medым сіјöс ез каlав dуna — вöрlödчыштіс. dуna гöгöрвоіс. мыj сіјö оз уг, мыjкö dумаjтö, jуаліс сылыс:

— Кывзы, Стоп! Те мыjкö ме jылыс локöс мöвпалан?

Јермолӥн ез шыас,— ԁумышӥс, мыј ԁуӈа сіјӧс медвоззаыс-на шуіс Ԍӥопӧн ԁа важ лӧгыс быӥӥӧ сы вылӧ чініс. ԁуӈа чеччіс, муніс пызан ԁорӧ.

— Ме тӧԁа, теныԁ Пырӧј вісталіс,— возӧ нуӧԁіс сорӈісӧ ԁуӈа. Кӧӥ ескӧн і Јермолӥн ӧні оз кӧсјы, тыԁалӧ, вӧлі сорӈіас пырны, но сіјӧ зік-ӈін кӧсјіс сылы вісталвны, мыј вӧлі на костын. І сек-жӧ повзіс: верітас-кӧ Јермолӥн — лоӧ ӧтіктор, а оз-кӧ веріт — зік віччыстӧмторјӧ вермас вајӧԁны. А тајӧс вӧчтӧз первој колӧ Пырӧјсӧ буржыка тӧԁмавны ԁа вӧлістінӥн вӧчны колана выводјас. Ӈеԁыр чӧволӧм бӧрын, ԁуӈа јуаліс.— Те верітан менам честнӧј кывлы?

Јермолӥн бергӧԁчіс, лезіс јурвывсыс ешкынсӧ, візӧԁны кутіс ԁуӈа вылӧ.

— Но?— петіс сылӧн.

— Верітан-кӧ — кывзы,— волӈас ԁінӧ локтіс ԁуӈа.— Мыј сіјӧ вісталіс — ставыс сӧрӧм. Ме тӧԁа мыј сіјӧ теныԁ верміс вісталвны. Ӧні сӧмын ӧтӥтор шуа теныԁ: ставсыс, мыј сіјӧ вісталіс, омӧлӥс абу меным, а сылы. Ме мӧԁыс ставсӧ вістала. Сіјӧ пеж морт, сыыс пежсӧ ме ег-на аззывлы нӧшта аслам немӧн. Ӧні меыс полӧ, сіјӧн і сӧрӧ ме вылӧ. Куш та вӧсна сыкӧԁ абу окота гартчыныс, тӧлкыс оз ло. Колӧ сіз вӧчны, меԁым сылыс кучіксӧ кулӥштны ԁа сӧлӧмас візӧԁлыны.

Јермолӥн сінлысјас пӧвстіыс візӧԁіс ԁуӈа вылӧ, аззіс, кызі ԁуӈалӧн гӧрԁӧԁіс чужӧмыс, југјалісны руԁ сінјасыс, терыба лолалӧмысла, кыптывліс морӧсыс. Аззіс ԁај повзіс: ташӧмӧн сіјӧ ассыс гӧтырсӧ ез-на тӧԁлыв. Ыжыԁ лӧг кутӧ, сіз-кӧ, сіјӧ Пырӧј вылӧ, вермӧ-кӧ сещӧм скӧра, но сек-жӧ і сещӧм лӧӈа вісталвны сы јылыс, ассӧ ӈекущӧма ԁорјытӧг. ԁуӈа казаліс сылыс суса візӧԁӧмсӧ, јуаліс:

— Те он веріт?

— Веріта, мыјла ог,— вочавіжіс Јермолӥн.— Сӧмын вај мӧԁыс, ӧні узны колӧ.

dуӈа лаӈтіс, гырӡӡајассö пызан вылö пуктöмöн леӡчысіс јурнас ківылас.

„Сіӡкö — војна? — мöвпаліс аслыс dуӈа. — Но-öd ме öні абу-ӈін ӈол во сајса ӈінöм гögöрвотöм томыӈік нылыd, kodöс быdöн верміс ылödны, öбödітны. Секі ег вош, а öнітö-ӈін вермысас ме пета. Леччывны сöмын ас сіктö, тödмавны öті-мödтор.“

dуӈа сінвоӡті кутісны вужрасны ӈол во сајса вöвлöмторјас da сöлöмыс нöшта гуdыртчіс, ез ло лöсыd. Bodöм бöрас dыр-на бергаліс, сöкыda лолаліс, кывзіс Јермолінлыс ыжыd ныргорöн уӡöмсö. Унмовсігас бара-на јурас воіс:

„Сіӡкö — војна? Но med, öні і мі кужам тышкасны тівоккоdемысköd!“

К О Ј М Ӧ d Г Л А В А

1

Пуксісны кӧʒыd зерӧн тыр арпомса лунјас. Лунын і војын ӧтмоза орјавлытӧг леччіс ва, но му ез кӧсјы полдыны. Важӧн гӧрdӧdлісны da віжӧdісны, а ӧні-нін ʒікӧʒ росмісны кыʒпујас, піпујас, сӧмын гырыс пувјас пыр ӧтарӧ кісмісны, кытчӧʒ ез смолӧʒ сӧdӧdны da медвоʒʒа чорыdжык кынмылӧмјас бӧрын пӧрыс пӧчӧјаслӧн чужӧмјас моз чукыртчыны.

Арпом вӧлі куʒ, кӧʒыd da гажтӧм. Гажтӧм аслас шуштӧмлуннас, сінмыdлы і сӧлӧмыdлы умтӧʒ ӧткоd ʒуd серпаснас. Важӧн лунвывлаӈ лебісны гожса лебачјас, ʒікӧʒ-нін лӧзӧdісны урјас. Мыш гӧрбвывсаӈыс јежdӧdны кутісны кӧчјас, но лым ез вӧв. Сӧмын шлача сора кӧʒыd зер da асја кын вылӧ савмунлӧ кащашыdӧс, быттӧ коdкӧ вылысаӈ сіјӧс ыжыd кітырӧн гоз-мӧdыс сувк-савк керыштас.

Базаын ремонтірујтісны медбӧрја тракторјас, ештӧdісны трасса, dастісны doфјас, корсалісны da јітлісны куʒ da јон чепјас. dортчӧм шы ез орјавлы сор рытӧʒ, но му вӧлі куш.

Базаса фіректор, Павел Јегорјевіч фомін, пукаліс аслас кабінетын.

Кабінет вӧлі паскыd ӧшіӈа, лоʒʒӧн ӧшалыс выл ніщка, гырыс керјыс стенјаса, кӧні тӧdчісны-на

лӧсјысысјаслӧн чертујјасыс. Ӧшіна-ӧҡӧса костын жож шӧрас сулаліс ыжыd пісменнӧј пызан. Став кабінетыс ымраліс щынӧdчыс кӧртпач dyrdывтӧг ломтысан кӧрӧн, выл ѳтенјас—косман ул пу dyкӧн. Сынӧdыс васӧd, нӧтчыd космывлытӧм, улыса быdмыс турун dyка јегыр вылын коф.

Фомін вӧлі куҡ тушаа, косӧdінік морт. Ӧні пызан шӧрӧҡ ӧшјӧмӧн пелdорас кутіс телефоннӧј трубка, кофлыкӧ горзіс:

— Мыј? da, ме... Кывза. Кыҡі ужалам? Век-тај со! Кыс јона бурыс..

Телефон пыр сорнітыслӧн гӧлӧсыс вӧлі гора da сіјӧ трубкасан торгӧdчӧмӧн петіс кабінет пастаӧ. І гӧлӧсыс сені вӧлі пӧdыштӧма, быттӧ со верст сајсан сорнітысыс вӧлі матын, кӧнкӧ тан-жӧ ѳтен сајса орчча комнатаын.

Фомін сорнісӧ орӧdлытӧг вескыd кінас пыраліс пызан вылын кујлыс гӧрd портфелас, корсысіс мыјкӧ кімаласнас, но, тыdалӧ, нінӧм ез сур da ассӧ бурӧdӧм могыс шеныштіс кінас бокӧ.

— Лымтӧ-ӧd трасса вылаd вајавны мі огӧ вермӧ,—вісталіс телефон пыр Фомін.—da... Колхозјас вылаd вај зелӧdышт. Подвodајас оз сетны горучӧј улӧ. Абу тенаd фелӧ? Міјан народнӧ морт ветлӧ, но тӧлкыс еща. Гашкӧ тӧdан—Ічӧтов?.. Нафејаыс весіг сы вылӧ абу, но буржык мортыс оз сур.

Сіјӧ сорнітіг костті Фомін ордӧ пыріс Вурdов, локтіс пызан dорӧ, пуксіс сылы воча.

— Мыј вылыс, Јегорјевіч?—јуаліс Вурdов, кор Фомін пуктіс трубкасӧ, сетіс отбој da улӧс јурвылас став тушанас ӧшӧdчӧмӧн кутіс мыјјылыскӧ мӧвпавны.

Вурdов вӧлісті казаліс, мыј Фомінлӧн кущӧмкӧ аслыссікас віж сінјас, ічӧтік гӧгрӧс вом, јос ныр da dyrdывтӧг чіткыралӧ сінјассӧ, быттӧ немыdіныс друг петкӧdӧмаӧс шонdі воҡӧ.

Фомін вӧлі том інженер, колӧм воӧ-на воіс велӧдчаніныс, муртса кымынкӧ тӧлыс ужаліс вӧрпромхозын, а сесаӈ ыстісны татчӧ ужавны.

— Ӈінӧм теныд тані шоммыны! Колӧ проізводство вылын ужалан опыт бостны, — шуіс сылы ӧтчыд шуткаӧн рајкомса секретар Фівітан гӧлӧсӧн, а сесса вежіс чужӧмсӧ збыл вылӧ, содтіс:—Ме ог гӧгӧрво: оз-ӧмӧј тіјанӧс кыскы проізводство вылас? Сводкајастӧ вӧчалысыд мијан інженерјастӧгыс уна ем.

Фомін вӧлі сус інженер. Но Вурфовлы пыр кажітчіс, мыј сіјӧ олӧ оз талунја лунӧн, а пыр зілӧ чеччыштны кытчӧкӧ воӡӧ. Лӧсӧдас-лӧсӧдас мыјкӧ, лун і вој уӡтӧг сы вылын пессас-думајтас, а сесса ӈінӧм оз кут артмыны да кіјывсыс усӧ, мӧдас відны ассӧ і мукӧдӧс. Быдсӧнӧс кутас мыжавны, вужас нӧшта гырыс планјас лӧсӧдӧмӧ, бара вујјас оз кут уӡны. Сіјӧн і Вурфов сылыс первој пыр јуалӧ мыјкӧ вылтор јылыс, торја-ӈін кор Фомін комнатаын вујбыд оз куслы лӧз абажур улын југыд бі.

— Вылыс ӈінӧм абу, Вурфов јорт. А со рајкомсаӈ бара відӧны, — друг быттӧ ујбырыс очміс Фомін да дӧзмӧм пырыс вочавіӡіс Вурфовлы.—Горучӧј абу вајӧма, трасса дастытӧм, машінајас ремонтыс ез петны. Быдлун та јылыс пелӧ жунгӧны. Гвоӡфыс-пӧ тајӧ. Мі быттӧкӧ огӧ гӧгӧрвоӡ кӧні гвоӡфыс. Но-ӧд гвоӡфыс абу тані, а...

— Јӧзын, — орӧдіс сіјӧс Вурфов. — Ме та јылыс сорӈітны і пырі те ордӧ.

Фомін кӧсјіс мыјкӧ воча шуны, но секі ӧшінувті таркӧдны кутіс трактор да сіјӧ муніс ӧшінӈ дорӧ.

— Јӧзын, шуан? — шмонітӧмӧн ӈуммуніс Фомін Вурфовлаӈ бергӧдчылӧмӧн. Векӈідік сінјасыс сылӧн нӧшта топалісны, весіг пелјасыс вӧрӡісны. — Віӡӧд со гусеӈіцатӧ абу лучкі топӧдӧмаӧс да лотјалӧ, муртса оз вочаасны,—індіс сіјӧ кінас ӧшінувті муныс

трактор вылӧ. — І тајӧ бур тракторістлӧн, а те шуан јӧзын! — da гораа-ӈін, чужӧмсӧ збыл вылӧ вежӧмӧн, codtic: — Те со сіјӧ помӧdыс-жӧ бостан... Јӧзыdтӧ ем, а тӧлкыс вот оз артмы, dај кыӡі артмас, кор јӧзыс машінанас вӧdітчӧны важ кӆачаӧн моз, кор ӧтік трактор ужалӧм вестӧ колӧ гоз-мӧd вӧлӧн dyrdывлытӧг горучӧј вајавны. Вӧр кыскӧм механіӡірујтӧм — ыжыd проблема, і сіјӧс ҭуп-ҭап он нуӧd. Јешщӧ вопрос-на — мыјӧн бурджык: тракторӧн алі автомобілӧн. Вот кор лоасны газогенераторнӧј установкајас — секі мӧd dелӧ. Быd увтор поҭас тракторӧн сотны, горучӧјыс јурвывтыр асланым лоӧ.

— А ӧні? — сы dінӧ щӧщ локтіс Вурdов — віччысны најӧс?

— Лоӧ і віччысны, ӈінӧм он вӧч, — dомін таркӈітіс ӧшӈувті муныс Јермолінлы, кінас коріс сіјӧс пыравны. — А те-нӧ мыј кӧсјан?

— Ме кӧсја план тыртны, а ӈе венҭыны текӧd, — dӧзміс Вурdов. — Сорӈітныd мі мастерӧс. Уна-ӈін сорӈітім, сіјӧн і планјас воыс воӧ ез тырлыны. А вӧчамсӧ еща. Но сы јылыс мӧdыс, кор кутам dоклад вӧчны асланым ужалӧм јылыс. Ме ӧні вот мыјла пырі: комсомолецјас котыртӧны тракторнӧј колонна і сіјӧс колӧ оформітны. Прікрепітны машінајас, сетны стӧч заданіје быd тракторлы. „Сталінец“ вылын кӧсјӧны dаскујім сурс кыскыны.

— Абу еща, абу, — пырыс Јермолінлаӈ бергӧdчіг моз шуіс dомін dа јуаліс сылыс: — а те кыӡі dумајтан?

— Мыј јылыс? — ез гӧгӧрво Јермолін dа Вурdовӧс аӡӡӧм бӧрын пелјылӧҭыс гӧрdӧdіс. dумвылас усі, мыј Вурdов сіјӧс тӧрыт-ӈін щӧктыліс ӧті-мӧd тор вӧчны, а пыр сіӡік коліс. Ӧні сіјӧ, dерт, сы јылыс кутас јуасны.

— dаскујім сурс јывсыс. — dомін бостіс кіӧdыс Јермолінӧс, вајӧdіс ӧшін dорӧ. — Гусеӈіцаыd јӧктӧ

механік јорт, — а сесса бӧр локтіс пызан діно, шыасіс Вурдовлы: — Но, ладно, чајтан-кӧ мыјкӧ сыыс артміг. Ен думајт — ме абу прӧтів сылы, гашкӧ сӧмын ез сесаӈ бостчыны ков-а. Механік сіјӧс вӧчіс, а задаӈіјеыд міјан ем — даскык сурс. Кӧсјӧны-кӧ — med кӧт дасвітӧн тыртӧны, сӧмын ме ногӧн ӧдвакӧ сесмыјкӧ артмас.

— Но, сіјӧ-ӈін міјан ѳелӧ, — ез кажітчы ѳомінлӧн шмоӈітӧм моз сорӈітӧмыс Вурдовлы. Јермолін-ӧд таӡі-жӧ ез ышты сіјӧ вӧзјӧмӧн да толкӧ торјӧн щӧктӧм бӧрын сы куӡа мыј-сурӧ вӧчыштіс.

„Ставныд ті ӧткодӧс, — відіс најӧс Вурдов. — Онӧ кӧсјӧ гӧгӧрвоны, мыј трактор вылын руль бергӧдлысјас медса вујдӧр кутасны решајтны план тыртӧмсӧ. Шомесовыс-жӧ-кӧ мыјкӧ тӧлк лоас-а“.

Вурдов петіс ѳіректор кабінетыс, а сы бӧрса вӧтчіс Јермолін, котӧртіс баракјас костті ветлӧдлыс трактор діно, тракторіст воӡын кіјаснас шенасӧмӧн мыјкӧ сылы кутіс віставны.

2

Рафејтӧ Габӧ Павел томјӧзкӧд сорӈітыштны, кывзыштны налыс сорӈінысӧ, віӡӧдыштны ӈа вылӧ бокысаӈ, кор сіјӧс оз аӡӡыны да быттӧ наросно сылы востӧны ассыныс medгусаторјаснысӧ. Уна гусатор сіјӧ тӧдӧ быд зонлыс і нывлыс. Мукӧд дырјіыс пуксас гӧрд пелӧсӧ ӧтнасӧн да мӧвпалӧ. donјалӧ ас думсыс ӧніја томјӧзӧс, боргӧ аслыс вомгорулас:

„...Воласны, ыжыд бушколӧн бӧр мунасны... Ставсӧ гудраласны да пӧрлӧдласны. Меным бара уж. Но і томјӧз ӧні быдмӧ. Мі важӧн мыј вӧлім? Каӡтыштны весіг он лыст: тыш, маӡ, пакӧстітчӧм. А ӧні? Мам јӧвныс-на вомдорсыныс абу космӧма, а трактор вылын-ӈін пукалӧны, кӧлӧсаӧн бергӧдлӧны.

І мунöны öd машінаjасыс. Кывзысöны! Менам со аслам Öлук сіjö лектрічествосö вöчіс, ставсö jyrdödic, а таво велödчыны кытчöкö муніс da гіжö: тракторjас вöчны-пö велödча, анжінерö. Менам пі da анжінер. Тракторjас вöчны. А менам прамöj пу doddыс оз артмы".

Вурdов воöм бöрын нöшта гажміс Габö Павел, німкоdыс пыщкас ез кут тöрны. Кöт-öd кыз da кыкнан вojнасö öтілаын талісны. І Габö Павелöс öнöз-на зев бура тödö. dерт, Павел dad jона контужітчывліс, кок пöвсö воштіс, сы вöсна сіjö кызкö dруг нємвізчыстöг пöрысміс da öні сöмын лоі кöнсурö стöрöжjасын овны-ветлыны, но Вурdов ез ышнас сы dінын. Быd аззыслігöн сорнітыштіс, бур кыв кужліс коланінö чöвтны, а сы пыр і Габö Павеллы мукödjас возын почот. Öd парторг оз öтчыd сы ордö пыравлывлы прöстжык пöраö асвöчöм шашкіöн ворсыштны.

Радеjтіс Габö Павел томjöзлыс олöм-вылöмсö візödны, кывзыны, но радеjтіс щöщ і ачыс налы унатор віставлыны.

Чукöртчасны морт dас гöрd пелöсö. Лунтыр ужалöм бöрad, döзмытöз dурыштöм бöрad, лібö кружокjас вылын музтöз кывзöм бöрad ставöн пукалöны лезчысыштöмöн. Візjödлö сöнjас куза вір, разödö пыщкö чукöрмöм муз, шojччö жувгыс jур, топödчöмöн пуксöны рытын бостöм выл мöвпjас, востöмjас.

Радеjтöны тajö кадсö Габö Павеллöн dругjас — томjöз. Радеjтöны лунjа і рытjа муз бöрын кывзыштны сылыс вісталöмjассö. Вунö секі муз, сojjасыd важсыс jона брунакывны кутасны, і сöлöмыd заводітас терыбжыка тіпкыны. Пуксас Габö Павел пызан помö, öшödчас пöрыс мышнас стен бердö, сінсö чікыртöмöн dыр гögöр візödас.

Унжыкыссö тајö газет лыддöм бöрын овлö. Лыддас, лыддас газеттö, öчкісö пöрччас, очсалыштас da бара-нін шпыњјалö. Пукалысјас топöдчасны Габö Павеллан. А сіјö быттö наросно dыр оз заводіт, медым ызјöдыштны томјöзöс. Кор-на чігарка гартас, назöњік сіјöс öзтас, гоз мödыс кызöктас, лöсödас шујга пукоксö веськыd пізöс вылас da вöлісті-нін заводітас.

ПЕРВОЈЈА БÖРЫНЊЧЫЛÖМ

ГАБÖ ПАВЕЛЛÖН ВІСТАЛÖМ

„Мöd лун-нін пыр öтарö шöтіс трехдујмовка. Быd снарад лебгігöн лептывлам јурнымöс, кывзысам. Велалöмаöс-нін шы сертіыс тödны кытчö усас. Вылын-кö кылö жбінгö — мунас бокö, важ вöрdі сајö. Секі быdöнлы лоö німкодјык.

Тајö вöлі dвіна пöлöнын. Мі кујлім ічöтік сікт бокын, рынышјас da іјас тегајас костын.

Вурdов Мітреј, секі сіјö вöлі міјан команђдір, ысталö јöзöс:

— Міхајлов! Ветлы комбат dінö. Тödмав, dырö оз вајны патронјас. Терыбјыка!

— Ем, команђдір! — вочавіјасны сылы da котöртасны штабö.

Веськыd вылын тöрыт-на вöлі вöрdі. Регыd-тај сіјöс увјісны. Пастöмöс лоісны пујасыс da быттö міјаныс јандысöны. Пожöмјас вылын ез лоны пушкыр туганјас, паскыd лапта увјас. Сотöм тылаö ставыс пöрі. Сöмын куј сöd мырјас чурвіјісны гырыс сöd döмасјаса лым вылын, быттö ыжыd вöр пöжар вöрвывті вујöма.

Војын, тыdалан выјаын, сікт. Сені јежыdјас. Волчöј сотна — куш офіцерјас. Быd dас морт вылö пулемјот. Öрудіјејасöн лыјлöны англічана кысанкö сікт сајсан-на.

Кӧҕыd. Лым пыщкаd лун-мӧdтӧ олӧм бӧраd нӧшта-ӈін кӧҕыd.

— Ӈебос воҕаd јурнысӧ ӈајӧ оз сујны, — шуӧ kodkӧ, кор снараd усас матыӈікӧ.

— Јурныс dона, — бокысаӈ шыасӧ мӧd.

Јірмӧгыd пырӧ піщӧраd da ӈекыҕ он вермы шонавны. Чуӈпомјас dубалӧны. Ог тӧdӧ—мыј dыра-на ковмас кујлыны.

Вој јас југыdӧс. Рытгорувјасын муртса вӧрјывті гӧгылӧтчӧ тӧлыс. Ворсӧdчыштас гырdмӧм југӧрнас лым вылын, југdӧdыштас став ывлавывсӧ, міјан мышсајса кіссӧм-пазалӧм сіктсӧ. Бур јешщӧ, тӧлыс паныdыс da кушіныс віҕӧ јежыdјас јона матыстчӧмыс. Бӧрја кык лунсӧ помса-ӈін пулемјотјасыс da пушкајасыс кулісны. Тыdалӧ, лӧсӧdчӧны збылыс наступајтны, тујсӧ аслыныс весалӧны.

Вурdов кыщовтіс міјан dінті, лубујтчіс аслас јӧзӧн. Уна бі пыр-ӈін мі мунім, унатор мі аҕылім. Унжыкыс вӧлім Ежва катыdсајас. Сені полк сулалігӧн матігӧгӧрса сіктјассыс јӧз чукӧртчісны торја ротаӧ. Ставыс dобровольецјас. Кыҕ сесса тащӧм јӧзӧн он лубујтчы? Усіны кікутӧdјас, но і бызгылтісны dорјысны англічанаыс, генералјасыс.

Вурdов dінӧ воіс Міхајлов.

— Команdір јорт! — шуӧ сіјӧ — Абу-на воӧмаӧс. Сулавны щӧктіс, ӈекущӧм ногӧн-пӧ оз поҕ бӧрінтчыны.

— А мыјӧн сулалан? — скӧралӧ Вурdов. — Куш штыкнаd он сулав!

Мі секі тӧdам-ӈін вӧлі Сыктывкартӧ Латкінӧн бостӧм јылыс. Кывлім і Орловӧс віӧм јылыс. Сы вӧсна нӧшта чорыdжыка аснымӧс кутім. Таскӧ міса, вермам вӧтлыны, сентӧ ӧdјӧ-ӈін усӧ. Гӧрӧdыс-ӧd секі сені вӧлі, а Сыктывкарјасаd сӧмын вожјасыс. Гӧрӧdсӧ-кӧ раҕан—і вожјасыс орјасасны. А торја вожјастӧ лӧсыd-ӈін шырны. Ајӧ ва веркӧс вылын чагјас ко-

фöс. Кодарö тöв — сетчö і najö. Јонжыка кö тöв пöлыштас — весіг берегас косасны. А берег dорсыd тыјасыс najöс і нöјтасны.

dруг кыпаліс јона лыјсöм. Пулемјот кујімö-нолыс кутісны резны. Чајтім міјанлан лыјліг da јöршітчім, а кор пулајасыd ез кутны воны — кутім тödмавны, кытчö сіјсö лыјлöны.

Нінöм оз тыdав.

„Кушас лыјлöны“, — мöвпыштім.

dруг кодкö горödіс:

— Морт котöртö! Морт!

Віјödам — збыл. Лым јокмыл быттö тупылтчö. Јежыd. Лантім.

„Лыјны абу“? — вінтовкајасö кутчысім.

— Енö лыјöј! — горödіс Вурdов.

Котöртö јежыd паскöма морт. Возыса сіктсаныd кутісны-нін міјанлы лыјлыны. Морттö егö лыјö. Бурещ ме вестын кіјассö лептöмöн кутіс котöртны. Локтіс da нырулö шыбытчіс. Чајті ме вылö ускödчіг da лыјі. Ез інмы. Кутіс кујлыны.

— Ја коммуніст! — кылö рочöн шуіс.

Локтіс Вурdов.

— Гde команdір? — јуаліс кујлысыd.

— Ја! шыасіс Вурdов.

Сіјö лептіс морттö сој пölödыс, нумјалігтыр гögöр віјödömöн кутіс мунны сы возын. Кіјаснас шенасömöнögörвотöм кыв вылын зев мыјкö зіла кутіс віставны Вурdовлы.

Лыјсöм ез лöн. Пастала кутісны таргыны пулемјотјас. Секі шыыс пöшті сещöм, кызі öні уна трактор вылын öтпырјöн кутасны шыавны.

„Пышјöма, кöнкö, кодкö на піыс“, —ögörвоім мі.

Асылöзыс нінöм ег кывлö сы јылыс. Вурdов локтіс, нінöм ез вістав.

— Перебежчік, сетчöма міјанлы, — сömын шуіс.

Ачыс мыјкö ӈумјалö.

Аскі асывнас кутіс кывсыны — вајöны-пö пулемјотјас. Кыскісны кыскö кујім „Максім“. Рытнас вісталісны:

— Тöрытја пышјысыд англіјаса коммуӈіст. Вајöма бур јуöрјас. Волчöј сотӈа сајын сулалыс јежыд полк-пö бастујтö. Кöсјысö сетчыны міјанлы. Кор мі кутам наступајтны — оз кöсјыны косö пырны. Зелöдлам, јортјас, путкылтам волчöј сотӈасö!

Секі-жö заводітім наступајтны. Міјан „Максімјас“ јурвомöнным лыјлісны јежыдјас куза. Самöј кöздöдіс da быттö оз пулемјотјасыс лыјлыны, а уна сурс морт öтарсаӈ і мöдарсаӈ трачкöдчöны.

Ег вермö пöрöдны. Пулемјот бі пыр егö пістö мунны. Бöр бергöдчім.

Дыр-на лыјсісны. Асјавоза мöдім da воча-ӈекод лыјлыны ез кут. Волчöј сотӈа пышјöма. Паныд локтісны кујім морт, јежыд плагаöс. Јежыд полкыд мышсаӈыс вöтлöма волчöј сотӈатö da öтлаасіс міјанкöд...

* * *

Ставöн чöволöны, оз вöрзывны, кывзöны.

— Сесса? — јуаліс кодкö.

— Сесса і пом. Та бöрын јежыдјаслöн мöд полк сетчіс. Регыд сы бöрын і зікöз Војвывтö јежыд бандітјасыс da англічанаыс мездім.

— da-a-a... — ышловзіс сöкыда мöд, быттö жалітіс, мыј сіјö секі вöлі том-на da ез-на вермы вöвны сенјасын.

— Ӈекущöм „da-a“ сені абу, — збылыс шуіс domeӈ. — Чајтad мукöd государствојасad рабочöјјасыд оз гögöрвоны, оз аззыны? Сіјö пышјыс мортыд со коммуӈіст вöлöма весіг. Најö колана kadö ыжыд отсöг сетасны міјанлы.

Лолалö лампаын бі. Кыпыда лолалöны і кывзысјас. Тіпіктö сöлöм, кыпöдö öні-жö петны јагö, пöрöдны пу, кајны выль артмöм мыр вылас ӆібö меджужыд пу јылас да горöдны:

— Со мі! Віччысöј!

Но сек-жö налы думвыланыс усö асланыс базаныслöн омöла-на ужалöмыс да ставöн јурнысö öшöдöны, лаӆтöны. І оз гögöрво Габö Павел, мыјла томјöзыс сіӆі друг жугыльтчісны. А сіјö век ассыс вісталö, öні кöт сесса он дуröд.

— Аӆӆывны ескöн öні сіјö пышјыс мортсö, — мыј вісталас. Ферт-жö кöнкö бöр гортас мунны ез лыст, гöрдјаслы-öд со сетчыліс. Сені ескöн сіјöс öтік здукöн пурісны.

Gорöн сылігтырјі разöдчöны томјöз гöрдпельöсыс. Габö Павел сулалö öшіӆ дорын да кывзö, кыӆі војса пемыд лöӆсö поткöдöны јос гölöсјас:

„Мы на горе всем буржуjам
Міровоj пожар раздуjем
Во, і боле нічего“

„Во, і боле нічего! — мöвпалö аслыс Габö Павел. — Со-öд öнија томјöзыд. Најö-ӆін мыјсö оз вöчны“.

А домеӆ гöрдпельöсыс баракö мунігöн вісталö Макарлы:

— Аскі комсомольскöј колонна сувтö уж выльö. Весшöрö те, Макар, ен лок міјан дінö. Повныс ніӆнöмла, öтвыв ескöн...

домеӆ гölöсын кылö фівітöм, но сыкöд öтщöщ кылö сіјö выльторсыс полыштöм, кöт і ачыс јöзöс оз щöкты повны. Öд аскі асывнас ӆоль зон да кујім ныв сылыс кутасны корны, јуавны — мыј вöчны да кыӆі вöчны. Бур лоö — Јермолін-кö кутас отсавны. А оз-кö? Но сек-жö мöвпыштіс, мыј сіјö ачыс бостчіс бріградіравны, лоны старшöј трактоpіст пыдді да колö вölі петкöдлыны кöт-ӆін Зојалы, мыј сіјö кужö

лоны бур бріґаԁірӧн ԁа мыј сіјӧ абу-ӈін сещӧм шы-бытана морт.

Војҫыс вӧлі лӧӈ, пемыԁ, унӝык баракјасын-ӈін вӧліны бітӧмӧс. І сӧмын гӧрԁ пеӆӧсыс разӧԁчысјас-лӧн кокшыјас кощкакылӧны кын му вылын ԁа ба-ракјасса куҳ каӆіԁорјасын воссылісны уна ӧҳӧсјас, кӧнсурӧ јуґԁылісны біјас і бара ставыс лоі лӧӈ ԁа швач пемыԁ.

3

Сӧмын ӧтік морт ез уҳ сіјӧ војҫнас. Тыԁалӧ, ун-мыс оз лок ӆібӧ гашкӧ уҳсӧма-ӈін, — сіјӧ пукаліс ічӧтік ҳузган ԁорын јурсӧ ӧшӧԁӧмӧн і став тушанас ӧшӧԁчӧмӧн. Паскыԁ мышыс сылӧн унаыс сыркмунлі, быттӧ мырԁысӧн бӧрԁіґӧн, лептылас јурсӧ ԁа смоӆ сӧԁ сінјасыс мыјкӧ горша корсӧны комната пас-таын.

Тајӧ вӧлі Пырӧј.

Сіјӧ лунсаӈ, кор најӧ первојјаыс паныԁаслісны ԁуӈакӧԁ, ӈекущӧм покој ез кут лоны Пырӧјлы.

Пырӧј мурчкӧԁіс пінјаснас, ӆокыс чіткыраліс ӈӧтчыԁ ваҳывтӧм, кос сінјассӧ ԁа віԁіс-јоріс ассӧ, мыј сіјӧ ӈінӧм оз вермы вӧчны, мыј ӈекоԁ вылын сылы ӆоксӧ песны.

„Лоӧ овны тані, сӧԁвӧршӧрын, карасін ԁукӧн кокпыԁӧсӧҳныс ԁуксӧм јӧз пӧвсын. Лоӧ повны ку-щӧмкӧ Ӧԁӧтыс, коԁӧс сіјӧ коркӧ .. ԁа мыј і сорӈіт-нысӧ“, — мӧвпаліс Пырӧј јҫурсӧ ӧшӧԁӧмӧн.

Ӧшіӈ ставеӈ сајын кыліс кокшы, ӧшіӈ рамаӧ коԁкӧ тущ-тащ керіс. Пырӧј ԁруг очміс, ԁрӧґмуні, лептіс јурсӧ. Ывлавывса морт кылӧ локтіс ӧҳӧс ԁорӧ, кызӧктіс, кутіс кок вывсыс кок вылӧ вешласны. Коса ҳуртыштіс ӧҳӧс. Муртса тӧԁчан бі јуґӧр петіс ӧҳӧс костӧԁ ывлавылӧ.

— Kod сен?—jурсö öʒöс костöd мыччöмöн jуаліс Пырöj.

Öʒöс сајын сулаліс куʒ паскöма сöd вужöр.

— Мыј теныd?—мортыс вöлі тödтöм da чорыda шуіс Пырöj. Сы орdö вој jјасын унаыс волывлöны jöз, но сіјö воʒвыв-ӈін тödліс налыс локтöмсö da віччысіс, а тавој вöлі ӈекоdлы локнысö.

Пырöj нöшта калкödыштіс öʒöссö da бі југöрјасыd вескалісны боковöј морт чужöм вылö, паскöм вылö. Гöна шапка улыс сещöм тödса сінјас јуrdылісны Пырöj вылö, сещöм унаыс аʒʒывлана вöлі сук da зыркоd щöкыd гöрd тошыс, потласöм кыз парјасыс, мыј сіјö бöрынтчіс.

— Тајö ме, Пырöj,—сещöм-жö тödса гöлöс кыліс сіјö.

— Батö!—повʒіс Пырöj.—Тенö кытыс војшöрнас?

І Жыж Максім шыр моз тувкнітчіс öʒöс костöd, пыріс, сувтіс порог dорö.

— Наʒöнжык!—чöвтіс сіјö.—Ме важöн-ӈін таті шöјта, но томјöз пыр ветлöны da локнысö ег лыст.

— А мыјыс повнысö? Ме орdö кöт кор!—гöгöрвотöма вочааліс батсö Пырöj. Сіјö ез вермы ӈекыʒ гöгöрвоны, мыјла батыс воіс тащöм кadö, тащöм паскöмöн, таʒі гусöӈік.

— Сіʒ-тај лоіс...—пöрччыны кутіс Максім ас вывсыс паскöмсö da јурнас dовкӈітіс електріческöј лампочкалаӈ.—Оз јуrdöd?

— Јуrdödö... Сінмöс лун і вој јорö. döзмі најö біыс da ʒузган öзті... Кыʒі ті сен олаd?

Сы серті, кыʒі батыс сылöн пелјассö чошкödöмöн, гöгöр кывзысöмöн, сорӈітіс гусöӈік, термасöмöн, кыʒі сіјö ӈöтчыd ез сорӈітлыв, Пырöj зіліс гöгöрвоны, мыј накöd верміс лоны.

— Омöліка...—шуіс Максім da сінјасыс југӈітісны.—Колхозыс вöтлісны...

— Вöтлісны? А скöтыd?

— Вöтлісны. Нінöм ез сетны. Те кыӡі олан?

— Ола-таj со. Парö Öвdöтыd тані ыжыdалö...

— Парö Öвdöт?—і батыслöн чужöмыс ічöтміс, нырjасыс вöсналісны da сінjассö вештіс пемыd пелöсö.—А ме кöсjі те dорын олыштны...

dоменлы ез уӡсы. Сіjö пуксіс öшін dорö da dыш вöлі мунны волпас вылöӡ. Мöвпаліс аскіа уж jылыс, Зоjа jылыс, kodкöd кутасны öті машіна вылын ужавны. Кыӡкö ез ло весіг лöсыd, кор dумвылас усі, мыj Зоjакöd бöрjа лунjасас пöшті ез ло сорнітöма. І кутіс ассö dомен сы вылын, мыj кор сіjö Зоjа jылыс мöвпыштас, пыр быттö сöлöм dінсö кырыштасны da бöрвылас пыр шогжык лоö.

dруг сылы кажітчіс, мыj ӡуркмунлі öшінлы паныda ларок öӡöс da пемыdас воші кущöмкö ыжыd тушаа морт, а сесса сіjö локтіс матöжык da бара кутіс тödчыны, dомен аӡӡіс, кыӡі гырыса воslалöмöн, паскöм пöлаjассö кокjаснас шевкjödлöмöн сіjö кутіс шавксödны увлан, ӡік dоменjас öшнувті, і кінаулас сылöн вöлі ыжыd jокмыл. Сы серті, кыӡі сіjö наӡöнік топödыштіс ларок öӡöссö, гögöр быттö гонкнітіс da туjсö тödтöг весkыda петіс трасса вылö — dомен каӡаліс, мыj таjö абу Пыröj. „Лароксö петкödöны. Гашкö і Пыröjсö віісны?“ — мöвпыштіс dомен.

Нінöм воӡö мöвпышттöг, dомен ускödчіс öӡöслан, крукасіс, пöрödіс кокнас жек, döрöм бöждорсö косаліс пызанпелöс jылö da петіс ывлаö. Шавкjыс мортыd, тыdалö, сылыс петöмсö ез каӡав—пыр муніс воӡö, jурсö öшödöмöн, кінаулас jокмылсö кыкнан кінас топыda кутöмöн. dомен наӡмödліс восковjассö, мöвпыштіс: вöччыны-ö da, кык-кujімыс чеччыштöм бöрын, кутіс тödтöм морттö кіödыс.

— Сулав! Те кытчö? — гороdіс dомен da быттö кучкыны лöсödчіс — шеныштчіс кулакнас.

Мортыд шајпајмунлі, сесса тракнітчіс, бергödчіс domeнлы паныd. domeн вылö віҙödісны былалöм јежыd сінбугылјас, кыз парјас мыјкö тіралöмöн терыба вісталісны, но сіјö нінöм ез гögörво.

— Кытчö ветлін? — мödыс јуаліс domeн. — Мыј сені нуан?

domeн віҙödліс гögör — ез-ö kodkö матын вöв. Но некоd некöн ез вужрас, ні бі некöн ез ҙузгы, ставыс-нін вöлі уҙöны. І сіјö ез töd — мыј вöчны тајö мортыскöd. Сы ыжda тушаыd сіјöс кокнісіка ламödны вермас, кутан-kö нуны, gorödan-kö — пышјыны век-жö уdітас. Но мöвпавны вöлі некор, і отсöг віччысны некodсан.

— Мунам! — чорыda шуіс domeн da кутіс суҙödчыны ыжыd мортыdлы шошаас.

А мортыd, тыdалö, і ачыс-на шöјöвошöмсыс ез пет. Сіјö сіҙ-жö гögör віҙödліс, кутіс вашködны domeнлы пел dopac копыртчöмöн:

— Ме... піöј ordын вöлі... Лавошнікын тані сіјö... Щаков Порфіріј...

— Вістав, вістав kodлыkö... Ветламнöс сы dінöҙ.

Но секі domeн каҙаліс, мыј сылы воö отсöг — мыш сајсан кылісны кокшыјас. Сіјö збојміс, ез віҙödлы весіг локтысјас вылас da коскödыс кутіс tödтöм морттö. І сесса та бöрын domeн нінöм оз помніт. Быттökö ыжыd із мыш вывсаныс усі сіјö балабöж вылö da kodkö kodлыkö tödca гölöсöн шуіс:

—Ödјöжык!.. Менö щöщ сіралан...

Кыскö чужісны уна јöз, грымакывны кутісны гырыс сапögјасöн кын му вылын, kodkö копыртчыліс domeн чужöм dopö da сылы сінпырыс вужöртіс повҙöм скöр былалöм чужöм. А гашkö ставыс тајö кажітчіс.

Кор domeн сасміс — сіјö вöлі кујлö кын му вылын, tödтöм морттö кутанінын і сы гögör зіла бергаліс Пыröј.

— Со і сафмін, ме чајті-нін віісны... — терыба кајтіс Пыröј, кутіс отсавны сылы кок јылас сувтны.

— А баҭыd?—јуаліс domeн, кор dінсыс ез аҳҳы tödtöм морттö.

— Кущöм баҭ?—быттö шенҳыны кутіс Пыröј.

— Сіјö мортыс... Вістасіс тенаd баҭöн... Те ордын-пö вöлі.

— Некущöм баҭ ме ордын, domeн, ез вöв. Ме вöлі уҳа ларокын, кыҳі kodkö кутіс öҳöс dорын шарödчыны. Ме јуалі — некоd ез шыас. Востыны куті — а сіјö котöртіс. А сесса кылі, кыҳі кöнкö шыавны кутісны гöлöсјас da петі теныd отсöг вылö,—вісталіс Пыröј domeнöс сојбордјödыс кутöмöн баракас вајіг моз.—Воі, мортыdлöн сöмын вужöрыс, а те кујлан кын му вылын.

Вöлі tödчыштö-нін асја лöз da кöнсурö бöр біасавны кутісны. domeн сувтіс öҳöсö, нöшта-на јуаліс:

— Јокмыльыс? Кіиаулас ыжыd јокмыл сіјö нуіс...

— Ме ог töd кытыс.

domeнлöн кутіс унмыс локны da сіјö пыріс Пыröј dіныс, пöрччысіс, малыштіс баҭабöжсö: сетчö кајöма ыжыd јöг. І вodігас нöшта-на dумыштіс, мыј јылыс сіјö весіг Пыröјлыс ассыс ез лыст јуавны: мыјла сіјö ез гороd, ез кутчыс сіјö морт dінас da быттökö ачыс щöктіс пышјыны tödтöм мортыслы.

— Мыјöн сіјö менö кучкіс? Кіас-жö сылöн нінöм ез вöв!—унјылыс-нін шенҳіс domeн.

А Макар уҳіс сыкöd орччöн, ҭапкödіс вомсö, вörödіс пелпомјаснас.

Локны кутіс асыв.

Ӈ О Л Ӧ d Г Л А В А

1

База вестын гӧграліс аероплан.

Сіјӧ вӧлі лебъӧ асыввывсаӈ, но тыdалӧ аӡӡіс базатӧ dа наросӈӧ вӧчіс сы вестын кымынкӧ кыщ. Асја блеd јенежын, куъ пожӧмјас сајын, ӡірdалыс шоndі југӧрјас улын сіјӧ лӧсталіс аслас волаланъ бордувјаснас, топыd морӧснас поткӧdіс сынӧdсӧ. Аероплан вошласіс жужыd пујас сајӧ dа сӧмын гораа жургӧм сертіыс поъӧ вӧлі ·тӧdны, мыј сіјӧ кӧнкӧ матын-на, мыј сіјӧ ез-на ӡікӧъ лебъы баракјас вестыс.

Ӈеdыр мысті сіјӧ бӧр тыdовтчіс, но мӧdар боксаӈ-ӈін, dа лымјӧн тырны заводітӧм пујас јылӧ вотвот крукасӧмӧн, чішӈітіс баракјас сігӧр вывті, і боквылас ӡікӧъ катовтчӧмӧн кутіс вылыс бергӧdчыны.

dомеӈ dыр вӧтлысіс сінјаснас аероплан бӧрса. Трасса куъа баракјас пӧлӧн назӧӈік воslаліг, сіјӧ куталіс аеропланлыс гӧгралӧмсӧ, ӈімкоdасіс сіјӧ вынӧн, аероплан вылын сӧd чутӧн тыdалыс мортӧн, кodі оз пов усӧмыс dа быттӧ асыс збојлунсӧ dомеӈлы росӈӧ петкӧdлыны кӧсјӧмӧн шывгіс-муніс улыс катішщелаӈ.

„Вот і морт! Оз ӈебос пов!“—шуіс аслыс domeӈ, но повӡіс мотор шы лаӈтӧмыс, сувтіс. Секі мотор бара заводітіс жургыны da аеропланыd наӡӧӈікӧн сајалі рытыввылын—вӧлісті жургіс-лебӡіс воӡӧ.

„Збојлун!.. Вот, мыј міјанлы оз тырмы“,—мӧвпыштіс domeӈ, кор јурсыс ез кут петны база гӧгӧр збоја гӧгӧртыс аеропланыd.

domeӈлӧн восковјас асныс гырсаммісны. Кыӡітај ӈіӈӧм кертӧг мыјкӧdыра олӧм бӧрын druг мыјкӧ вӧчны зев окота лоӧ da сіјӧ вӧчан торсӧ термасӧмӧн кутан корсны, кыссыны сы dінӧ, сіӡ-жӧ domeӈ, паныd локтысјасӧс каӡавтӧг, заӡӡӧdіс трасса куӡа. Очміс сӧмын секі, кор kodkӧdkӧ чорыda зурасіс. Кӧсјіс віӡӧdлытӧг, кывшутӧг кежны бокӧ сіјӧ мортсыс, но паныdасысыd кутчысіс сылы кіас.

— Сінтӧммін, domeӈ? Алі шӈепӧкур бостіс јежыd лымсыс!—серӧктіс паныdасысыd, парјас косттіыс жерјӧdліс гырыс, јежыd пінјассӧ.

domeӈ воӡын сулаліс Макар.

— Тајӧ те?—воча ӈуммуніс domeӈ, вештіс бокӧ сінјассӧ, гӧрdӧdіс Макар воӡын.—Ылалі аеропланнас da ег і каӡав тенӧ. Аӡӡылін?—іndіс сесса кінас, kodарлаӈӧ сајаліс аеропланыс.

Макар јурсӧ бергӧdліс domeӈ кі бӧрса, но сеніӈін ӈіӈӧм ез вӧв.

— Ме сіјӧс-жӧ віӡӧdі, сіјӧн і муртса тенӧ ег пӧрӧd—вісталіс Макар.—Тракторнаd ескӧ сіӡ кыпӧdчывны, а? Міјан бабӧ-тај колӧм воӧ первојјаыс аеропланссӧ аӡӡіс da кутіс горзыны: „Макар, трактурыd лебӡӧ“ da сещӧм полӧмӧн, вомсӧ паскыda востӧмӧн, вӧлі чӧвталӧ пернапас, мыј ме сералӧмӧјла муртса ег кув. Мыј ме сылы вісталі, міса тракторыd лебавны оз вермы, но кыс, сылы веskоd. Век ассыс dолӧ: ӡік ӧткоd-пӧ, трактур кӧт јероплант, ставыс-пӧ чӧртлӧн машіна, ставсӧ антікріст новлӧdлӧ.

Кыӡі і пыр, Макар вісталіс терыба, быттö кытчökö термасіс. Сылöн ӧуд сінјасыс вісталігас ӈебыда јуӧјалісны, а кыз гöрд парјасыс ез топавлыны весіг öтік ӡдук кежлö.

— Збылыс, домеӈ, — серјознöј чужöм вöчіс Макар да гölöссö быдсöн леӡіс.— Міјан ужыд ӈајт дај пыр лоö кыскасны öтік местаті, наӡöӈік. Ескöн кыпödчыны вылö-вылö, мед быдласаӈ тыдалан да мед быдöн вермісны шуны: со-пö Макарыс лебӡö. А міјан мыј? Вöвјасöс сöмын повӡödлам. Сікт куӡа кöт ен мун: карасінöн теыс öвтö, чужöмыд сödасö-ма, нывјас мödарö бергödчöны. Сöмын челад ӈімкодасöны да вötлысöны, быттö аӡӡывтöм ӡвер бöрса.

домеӈ воспаліс кыв шутöг. Сіјö кывзіс, кыӡі тöвныр нöшта вајліс аеропланлыс мурtса кылан шысö да сесса, буракö ӡікöӡ вылö-ӈін, лаӈтіс. домеӈ муніс пелпомјассö лептöмöн, јурсö леӡöмöн, быттö ез кывзы Макарöс. Гögöр-ӈін вölі тупкысöма лапкыдік ӈебыд лымјöн і сылöн ӡірдалöмыс јоріс јарјежыдас велавтöм сінјастö, чіткыртіс најöс. Ывлаыс, аслас сöӡјежыд шебраснас, кажітчіс јона гажажыкöн, быттö ӧуд, зера арсалунјасыс вölіны јона-ӈін важöн да сесаӈ коліс-ӈін код tödас мыјда кад. І талун-аскі ковмас петны медвоӡӡа рејсö, кајны вылыс катішщеö, бостны сес колöмвоса чусмöм керјасöн сöвтöм гырыс додјас да заводітны гургыны-ӡуртны увлаӈ, топödны первојыстö пуксытöм-на трассасö. „Ок, мед кöт-ӈін регыджык сіјö, мед помасас-ӈін мастерскöјын лун-лун öтмоза ноксöмыс да первојја рејссö полöмöн віччысöмыс“, — мöвпаліс сіјö.

домеӈлы ез кажітчы, мыј Макар быттö гусаліс сылыс думјассö. Ічötіка быдсöн лöг кыптіс, мыј сіјö сещöм збылыс вісталö, кöт ескöн ачыс таво первојна лöсödчö öтнасöн пуксыны трактор рул дінö. Колöм во-öд сіјö ужаліс Јермолін дінын сцепщі-

кӧн da Јермолінлӧн славаыс вужіс щӧщ і Макар вылӧ. Но сек-жӧ і мӧd dум чужіс domeнлы јурас. Лӧсыd шуны—вӧвјасӧс сӧмын повъӧdлан. Сіјӧс зев кокні. А кыъі вот сіъ вӧчны, med вӧвјасыс ез повны daj ужыс муніс бура? Кыскыны ӧтік тракторӧн daскујім сурс кубометр — абу еща. Тајӧ-ӧd еща вылӧ-нін вӧчны со рејс, со комын кубометрӧн ӧтчыdјӧн летчӧdіг. Жугалас-кӧ машінаыd-da сіјӧс тӧлысжын ковмас вӧчны? Лібӧ ъікӧъ стројыс петас?

„Збојлуннаd еща бостан,—відіс ассӧ domeн ӧнтаја мӧвпсыс.—Лотчіклы лӧсыd—сылы оз ков кӧкјамыс-ӧкмыс комплекта бӧж кыскыны. Пуксін, лӧсӧdчін daj лебъы. Мијан колӧ...

Но „мијан колӧ“ вылас domeн век і сувтлывліс. Мыјӧн сувтӧdас тајӧ јуалӧмсӧ аслыс domeн — сылы пыр лоӧ сы вылӧ вочавіътӧг колны. Колӧ тӧdны машінатӧ, — вісталӧны сылы быd собраніје вылын. Кокні шуны—тӧdны машінатӧ. Сіјӧ ачыс-нін чајтіс, мыј сіјӧс тӧdӧ, а тӧрыт выл машінаӧс петкӧdіс da первојја бергӧdчігас гусеніцаыс торксіс, ез кут бергавны. Вӧлӧмкӧ лентаыс омӧла зелӧdӧма, ужалігас кутіс кывны шум, а сесса і гусеніцасыс шпорјасыс чеччыштісны. Быттӧкӧнӧс петігас ез-нін-ӧмӧј ескӧн гӧгӧрбок відлав машінасӧ. Ладнӧ, гараж ӧшіныулын тајӧ ставыс лоі, а тыра dodдӧн мунігӧн-кӧ — мыјыжda простој верміс лоны.

domeн da Макар воісны контора ӧшіныулӧъ. Контора, партком da гӧрd пелӧс вӧліны гожӧмнас-на вӧчӧм выл баракын, а сіјӧ торјаліс мукӧd баракјасыс: паскыd ӧшіnjас, щапа вӧчӧм вевта da кілчӧјаса, і ъоннас муніс баскӧа вӧччӧм том нывлан, kodi тулысын јежыd платтӧӧн, гӧгӧр топӧdчӧмӧн da шылӧdӧм-молӧdӧмӧн петас нумјалыс уліч вылӧ.

domeн сувтіс мӧdар кілчӧ dінӧ, сені вӧлі партком.

— А те век-жӧ ылалан, — шуіс domeн Макарлы, кор сіјӧ ез кут помавны ассыс вісталӧмсӧ. —Ужвы-

лаd, dерт, сödасан, но нывјас со абу пыр міјан кодҥајтöс. — І сылы усі dум вылас нывјаслöн сöстöм оланіныс. — Мі асным огö кужö овныс, гашкö і ужавнысö огö кужö. Лѣотчікаd лоны быdöнлы окота, ноöd кодлыкö колö-жö тракторістас. Сесса, зев dыр те ен-на тракторістав.

Макар віҳödіс мавтасјасыс, карасіныс віжödöм кіјас вылас, мыјкö лöсödчіс шуны. Сылы ез кажітчыв, кор індывлісны регыd ужалöм вылö, сіјö томлун вылö, но секі кілчö вылö петіс Вурdов dа лантіс.

— Мыј јылыс сіҳі варовітаd? — шмоҥітöмöн јуаліс Вурdов, кілчö вывсаныс суҳödчöмöн Макарöс пелпомас туп-тап керіс. Вурdов вöлі, тыdалö, талунна брітчöма, пасталöма выл паскöм dа быттö томмöма dас арöс вылö. І ҥумјалöмыс сылöн вöлі dолыd dа чужöм вылас ез тödчыны сіјö чукырјасыс, кодјас век повҳödлісны dоменöс dа петкödлісны Вурdовöс јона пöрысжыкöн, стрögöн, мыј јылыс-кö пыр мыјкö быттö чорыdа мöвпалысöн.

— dа вот лотчікјасöн кöсјам лоны, — вочавіҳіс сылы Макар.

— Мыјöн? — серöктіс Вурdов.

— Лѣотчікјасöн! Мыј-нö? Совет сојузса став геројјасыс лотчікјас, а мі-öd абу-жö коҥöрјас.

— Бур, Макар, бур, — збылыс шуіс Вурdов. — Первој сöмын, му вылас колö велödчыны лебавны. Вылысаныd усны верман. А сесаҥ-кö усан — јона dојман.

— Ог ус!.. — збоја шуіс Макар.

— А кодкölун трактор вывсыd усін dа муртса гусеніца улас ен вескав. — Вурdов бостіс сојбордјödыс Макарöс, кыскыштіс пос вылö. — Нолтö, пыралöј ме ордö, вістала ме тіјанлы, кыҳі коркö мі лотчікјасöн муртса ег лоö.

Вурдовлӧн оланіныс вӧлі ічӧтік комната, партком кӧд орччӧн. Кроват, пызан, кніга полка да кык жек—со і став оланіныс сылӧн. Вурдов пыріс, пӧртчыстӧг пуксіс кроват вылас, кінас індіс жекјас вылӧ — коріс пуксыны.

— Сіді-інӧ, лотчікјасӧн кӧсјад лоны? Весіг геројјасӧн? — кыдкӧ талун Вурдов вӧлі торја долыд, кущӧмӧн домен некор сіјӧс ез аддывлы.—Вот мый, будушщӧј лотчікјас: мі коркӧ лотчікӧн-жӧ кӧсјім лоны да нінӧм ез артмы. Сы јылыс ме тіјанлы і вістала. Тајӧ вӧлі полскӧј фронт вылын. Ӧтік лунӧ мијан окопјас вестӧ кујімыс воліс полскӧј аероплан. Волас, лежалас бомбајас да бӧр пышјас. Мі сіјӧс вінтовкајасыс, мі сіјӧс пулемјотјасыс—нінӧм вӧчны ег вермӧ, жургӧ даj сӧмын, быттӧ народнӧ вілшӧдчӧ, кыд тај тувсовја лунӧ лӧд ышмас да сещӧма веламмас, мый пелад і пырӧ. Дік кутіс окопјас вылӧ воны. Локтіс нолӧдыс да бара мі вестын кутіс гӧгравны. Но дырӧннад, буракӧ, мыјкӧ сыкӧд лоі-жӧ. Друг лантіс да мӧдіс леччыны дік мыш выланым. Пуксіс матінікӧ. Полакјасыд кадалісны сылыс усӧмсӧ да окопјас куда артіллерijаыс кутісны шӧтны. Мунім аероплан дінад, а лотчікыд мотортӧ бӧр-нін лӧсӧдӧма, бара кӧсјӧ качӧдчыны. Мі ускӧдчім, кутім. І мый мі аеропланнад ноксім — нінӧм ег вермӧ вӧчны. Кӧлӧсајаснас муас пырӧма, вӧрдӧдны ог вермӧ. Кымынӧн кабінкаас пуксылім — ставнымлы сіјӧ быттӧ тыасӧм краж, места вылас кынмӧма. Сіді і лоіс торпырігјас вылас радны да бӧрӧ мӧдӧдны, med кӧт міса снарадјасӧн оз жугӧдны. Сы бӧрын меным аеропланыд сещӧма јурӧ пыріс, мый ме лотчікјас школаӧ велӧдчыны шыӧдчӧм сеті. Но, кыс сені! І сінмыд абу сус, і пелыд сіс щак-код і сӧлӧмыд пощӧс вылын пукалігӧн тіралӧ. — Вурдов лантіс, сералігтыр відӧдіс домен да Макар вылӧ.

— А ме лотчікöн век-жö лоа! — асӧыс dоліс Макар.

— Ѳерт лоан, ставныd ті герojjасöн лоаd, — нуммуніс Вурdов. — Сöмын первоj трактор вылаd велödчы бура ужавны. Кущöм-нö ті лотчікjас лоаd, меdвозза лебзігас-кö машінатö daj астö жуgödаd. Öтік убытка сöмын. Петкödлöj ті, мыj кужаd трактор вылын ужавны, секі і лотчікö велödчыны мödödам. А ті мыj? Лотчікаd-öd колö jона велödчыны, унатор тödны daj астö велödны, меd машінаыd весіг сінмыdлыс кывзысіс. Збojлуныd da куш köсjöм сені еща. Петкödлöj первоj, мыj ті тракторöн кужаd вöѳітчыны, не лебавны, ѳерт, а лучкі бура тыр комплектöн ветлыны, план тыртны, госуdарстволы вöр сетны. — Ок ті, лотчікjас! — Вурdов чеччіс, локтіс Макар dінö, пуктіс кісö сылы jурвылас. — Асланыd трактор jывсыd jонжыка dумаjтöj. Ѳехкружок вылаd волывлаd? Вот кор тані асныdтö петкödлаd — секі і лотчікö велödчыны мödödам.

2

Сіjö вojсан, кор dоменлы тödтöм мортыd кучкіс jурас, Пырöj частö пыравліс dомен орdö. dоменкöd сіjö кызкö лоіс меліжык, візödіс сылы пыр сінмас da быттö мыjкö сысан віччысіс — dомен візödігöн сінjассö век лезліс улö. А dомен ачыс віччысіс сысан кущöмкö вісталöм. Öні весіг dуна jылыс Пырöj езжык кут сорнітны. Вісталіс база jылыс, горт jывсыс, мыj батсаныс воіс пісмö da сіjöс корö гортас, мыj бостöма уна нан, весіг госуdарстволы вузалöма ветымын кілограмм сajö.

dомен кызкö гусасыстö (сіjö ачыс чорыda ескіс, мыj тödтöм мортыd вöлі кущöмкö гусасыс) кутлöм jылыс некоdлы ез вермы вісталны. Поліс, меd ескö

серам вылӧ ез лептыны dаj Пырӧj ез щӧкты термасны јавітӧмнас. Сіјӧ луннас-жӧ, кор dомеӈ вӧліс Вуrdов ordын, dомеӈ dінӧ пыріс Пырӧj.

— Костум теныd оз ков?—пырӧмӧн щӧщ јуаліс dомеӈлыс.

— Костум? Менам ӧні dеӈгаыс абу...

— Ужӧн сетла. Тӧлыс-мӧdӧн мынтан.

— dона?

— Абу dона, ме вот рајоныс кора буржыкӧс. Рајскладас завыс меным тӧdса, ачыс бӧрјас.

А dомеӈ ез гӧгӧво—мыјла сіӡі dруг бурміс сы dінӧ Пырӧj. І мыјӧн та јылыс мӧвпыштіс, пыр-жӧ сінвоӡас сувтісны тӧdтӧм мортыdлӧн быӈалӧм повӡӧм сінјасыс dа сіјӧ тӧdса гӧлӧсыс, кодӧс быттӧ кывліс ӈісӧ ез dомеӈ јуrсаdсӧ воштігӧн:

„— Ӧdјӧжык... Менӧ щӧщ сіралан...“

„Коді сіјӧ вӧлі?—мӧвпаліс dомеӈ.—Мыјла кужіс вістасны Пырӧj батӧн? І мыјла ачыс Пырӧјыс сы јылыс ез раdејт казтывнысӧ? Колӧ, колӧ сорӈітлыны та јылыс кӧт Шомесоваkӧd.

Пырӧj перјіс ӡепсыс папірос, мыччіс dомеӈлы.

— Колонна лӧсӧdаd?—бураdыр чӧволӧм бӧрын, јуаліс Пырӧj.

— dа, мі Зојаkӧd кӧсјам ужавны. Сеӈкінӧс ordјысны чукӧстім.

— Тӧлкыс оз ло!—збоја шуіс Пырӧj dа віӡӧdны кутіс dомеӈ вылӧ.

— Мыјла?

— Ставыс тіјан выӈ трактарістјас. Те сӧмын јаналан.

— Віӡӧdлам. Ме чајта—тӧлк лоас. Мыјла-нӧ есkӧ вӧлі заводітнысӧ?

— Колӧ-ӧd петkӧdлыны, мыј најӧ тані ез весовны, аснысӧ кыпӧdӧны...

— Kodi сещöм „najöыс“? — ез гöгöрво domeн. Сылы ез кажітчыв Пырöjлöн быdтор воӡвыв тödысöн ассö пуктöмыс, но кыӡкö сіjö кывjасын быттö кыліс збыл. Зев-нін ез öткоф ло колонналöн составыс, кыӡі вескыda indic Пырöj.

Тащöм сорнijас dырjiыс Пырöj пыр кыскавліс Шомесоваöс, Jермолінöс, Вуrdовöс, а талун сорнісö dруг бергödic мödарö, весіг нінöм ез шу domeн jуалöм вылö — матыстчіс сылаӊ da кутіс пöса вісставны.

— domeн, ме ог гöгöрво тіjанöс. Kod теноö тані кутö? Вöр, нajт, пыр öткоф jöз. Карö колö мунны...

— Кыӡі карö? Ужавныс kodi кутас? — domeн быdсöн вешjыштіс Пырöj діныс.

— Ужалысыd тетöг сурö. Те-таj dыр-нін олін. Тані-нö мыj? Став зонмалöмыd öтарö-мödарö лунын і воjын трактор вылын кыскасігöн колö. Карad позö шоферö пырны, теноö radыс бостасны. Те — комсомолец, udарнік. Ме-таj абу трактоpіст, тані ескö лун ег ов. Лібö нывjас. Карын нывjас кіноjас вылö ветлöны, театрjасö, а тані мыj? Маткöны мужікjас моз da сіӡ-жö нajт пыщкын гudрасöны. Ок, ме-кö ескöн тіjан местаын вöлі, — кужі овнытö! То лі делö логкöвöj машіна вылын шоферавны da началствоöс кыскавны. Кöт jежыd döрömöн da галстукöн пыр ветлі.

— Мыjла-нö ескöн те он вермы? — jуаліс domeн.

Пырöj быттö druг повӡіс таjö jуалöмсыс, гöгöр віӡödліс, леӡіс гöлöссö.

— Ме абу специаліст. Міjан коф лавошнікыd сені уна ем. daj сені овнытö лавошнікыdлöн жалöваніjеыс оз тырмы. Тані вöрad еща колö, а сені-öd патера da муköd...

domeнлы унаыс окота вöлі мунны ужавны карö лібö кытчökö мödлаö, но ез сы вöсна, мыj öні сылы вісталіс Пырöj. Не пышjыны, не кокні уж рафі, а

велӧдчыны dаj меd ескӧ ыстісны. А öні, Пырöj вісталöм бöрын мунöмыс быттö кутіс кажітчыны сещöм кокніöн dа ічöтік торjöн, мыj кöт аскі-жö ен пет уж вылö, а нопjаc, леччы сіктö dа сöмын мун.

Тајöс вöчны быттöкöнöc вöлі кокні, но мыj вермас лоны сы бöрын—ачыс dомен некыг-на ез гögöрво dа кыгкö і помöг тајö гуса кöсjöмсö весіг аслас вежöрас ез вајödлыв, поліс сыыс. Коркö öтчыd, тајö вöлі колöм тöв-нін, dомен гортас леччыліс. Мамыс jона коріс, меdым dомен сесса некытчö ез мун, а вердіс мам-батсö, оліс на dінын, но батыс dоменлöн, пöрыс батыс, кodыс шоча-нін вöлі кывлан вежöра кывјас, зев вескыdа шуіс:

— Мун, піук, мун. Тіјанлы öні туј—тіјанлы і мунны. Мі-нін тані, горт гögöрын, а ті сені, кöні ставыс пуö.

Тајö кывјасыс батыслöн зев јона сöлöм вылас воісны dоменлы. Бур вöлі dоменлöн батыс. Ачыснін матö квајтымын арöс, а зіла-на ужалö колхозын, меdбур конухыс сені. „Менам вöвјасöј јонöс, вердасаöс, а кыгі тенаd кöрт вöвјасыd?“—јуаслывлö сіјö пісмöјасын. І öні, кор dомен dумыштіс базаыс мунöм јылыс, сылы меdпервоj мыјлакö јурас батыс воіс. А мыj сіјö шуас? Кыгі вігödлас аслас пöрыс сінјаснас, кор dомен востас керка öгöс dа вісталас, мыj сіјö еновтіс базасö?

— Ме асым вöвјасöс ог-на кöсјы еновтны! — Ферт, кöнкö, нагöнікöн шуыштас dа народнö леччас конушнаас. А мамыс корсас сојны dа кутас гöстітödны пöс јöлöн, небыd шангајасöн, і сылöн сінјасыс німкоdысла вагасны dа кутас меліа-меліа вігödны аслас меdбöрја піыс вылö.

І dоменлöн кыптіс ыжыd лöг Пырöј вылö, кodі лыстö сылы шуны сещöм кывјас, сігі сорнітны на јылыс і нывјас јылыс, кodјас сулалöны сещöм кывкутана уж вылын, лыстö ышödны кокні уж вылö. І

бара domeнlы dумвылас уsi kodлönkö терыба шуöмыс: „Ödjöжык, менö щöщ сiралан...“ Öni-нiн domeн бура tödiс, мыj тajö шуысыс вöлi ачыс, Пыröj, i сijö öni, костум вöзjöмнас, köсjö гашкö нöбны сijöс, пöртны сылыс сiнсö i вежöрсö.

„Но, сijö тенad оз артмы, — чорыda шуiс аслыс domeн.—Нiнöм вылö оз артмы. Сöмын, мыjла Пыröjыс тajöс ставсö вöчö?“

А Пыröj пукалiс da назöнiк леzалiс щын колчajас. Сijö лöсыda вöчалiс парjассö, гöгröстлас нajöс быd пöлыштiгöн. Щын колчajас паскалiсны вылын, ziк пöтöлöк бердын. Öшiн улын ветлiсны jöз. Макар da Зоjа леччiсны мастерскöjсan столöвöjö, столöвöjыс петiсны кыкöн, кутiсны лöсödны трасса ziк баракjас вестті, zoн jöзчукöр мунiсны вывлan, тыdалö трасса лöсödысjас-жö. Комнатаын вöлi jугыd, но стенын öшалыс сöd паскömjас гажтöммödiсны сылыс пыщкöссö, а лöсödтöм волпасjас вiсталiсны, мыj танi олысjас омöла ештылöны на dorö матыстчывны.

— Ме ог, – шуiс domeн быттö аслыс.

— Мыj он?—ез гöгöрво Пыröj.

— Ог мун татыс. Сijö-жö пышjöм лоö.

Пыröj шыбытiс папiрос помсö жожас, ламödiс сijöс кокнас.

— Ме-öd сiz, шутiтi. Мiса тащöм ужыd быdлаыс сурö, а jöзыс тетöг уна ем.

domeнlы вöлi гöгöрвотöм Пыröjлöн тajö гартчömыс, шыбласömыс. „Мыjла сещöм сорнiнас ме dinö локтiс? Мыj köсjö сijö перjыны тajöн?“ — jуасiс сijö ассыс. I вочавiznысö весiг аслыс ез вермы.

Пыröj кутiс лöсödчыны мунны.

— Сiz-kö, бостан костумтö? Ме-iнöс теныd кыzкö нырта,—шуiс Пыröj da сувтiс мунны.

— Кыzi пыртан? Те-жö вiсталiн, мыj рajоныс сijöс коран?

— Менам öті пара тані ем. Аслым колöдлі da верма теныd сетны. Меным ӈеуна ічöтжык.

— Ме і ачым пыравны верма.

— Ӈінöм, ме ваја. Тані буржыка вісдлавны поӡас, а лавкаад-öd абужык лöсыd... Јöзыс пыр уна...

Сіӡі і ӈінöм ез гöгöрво domeӈ Пырöј волöмлыс. То-лі збылыс костумсö вöзјыны пыраліс, то-лі мыјлакö мödторла, но сöмын сещöм збоја заводітліс первојсö сорӈітны муӈöм јылыс, а сесса лöӈіс da весіг мödарö кутіс віставны.

„Колö аӡӡödлыны dуӈаöс da сорӈітыштны, сіјö, буракö, мыјкö Пырöј јывсыd tödö“, — мöвпыштіс domeӈ da муртса-ӈа сајаліс кортöм гöстлöн мышкыс — пondіс пастасны.

3

Тајö луннас-жö dуӈа Шомесова пыріс 2 номер баракö. Сені олісны семјаа тракторістјас da механіческöј мастерскöјын ужалысјас.

Вöлі сор-ӈін. Гырысјас ставöн муӈöмаöс уж вылö. Куӡ калідорын котралісны кык dетінка, тыdалö, мыјкö вылын мырddысöны. dетінкајас вöліны ӈајтöс, кыӡі і став калідорыс. Tödтöм морт пырöм бöрad најö лаӈтісны, сувтісны стен бердö, кутісны віӡödны dуӈа вылö.

— Кöні Левоӈыс олö? — јуаліс dуӈа.

Челаd чöволісны. Ічöтжыкыс, кodі вöлі пышјалö мödсыс, топödіс морöс бердас кущöмкö јокмылтор, котöрöн пыріс öтік жырјö. Кыліс, кыӡі сіјö крукасіс порогö, грымгысіс усі, і öӡöсыс ӈеуна ез топöd ічöтік коксö, а сесса чеччіс da бöрdöмöн кутіс чуксавны мамсö.

— Мыј-нö тенаd ӈімыd? — јуаліс dуӈа колччыс dетінкалыс.

— Васö...—jandысöмöн вевттіс сіјö ассыс чужöмсö кінас, щöщ котöрöн пышјіс орчча жырас.

Тајö баракас-жö вöлі олö Левоӈ, слесар-комсомолец. Сылöн гöтырыс ыжыd кынöма, кыз кокјаса, лащкöсінік ныв, kodлы ортсысаӈыс позö сетны сöмын кыз арöс, тöрыт воліс dуӈа ordö нораснымужікыс вылö. Сіјö-пö ветлö нывјаскöd, уна вој весіг гортас оз узлывлы, а кор локтас—пыр відчö da увгö, муköd dырјіыс і нöјтлывлö гöтырсö.

— Челаdыс тіјан ем?—јуаліс сылыс dуӈа.

— Öні öтік, но регыd лоас мöd...

— Ачыd он ужав?

— Öні ог.

Левоӈ вöлі гöтырыскоd-жö кыз јаја, јежыd јурсіјаса. Сіјö омöла волывліс гördпелöсö, ез тыdавлыв собраӈіјејас вылын і комсомолскöј колонна котыртігöн сетчö ез пыр. Секі dуӈа сыköd бурадыр сорӈітіс, но Левоӈ ӈінöм вылö ез сетчы — пыр ассыс кыскіс. І талун dуӈа сыköd нöшта кöсјіс сорӈітны ужалöм јывсыс dај семја јывсыс щöщ.

Калідор вöлі ӈајт, сетчö важöн-ӈін абу інмылöма ва веtöк. Калідор помын öшіӈыс стеклöјасыс жугавлöмаöс, сеті öвтіс тöв. Улысса розыс вевттöма döраöн. Medса пом жырјын кылісны гöлöсјас, серам. dуӈа сетчö таркӈітіс.

— Абу гачтöмöс,—кыліс kodлöнкö гöлöс da бара уна сudта серам.

— О, комсорг! — вочаалісны dуӈаöс. — Kod - жö, міса, міјанö сещöм інтелегентнöјасö пырö...

Сені вöлі пукалöны вітö-квајтöн. Kodі тапчанјас вылын, кыкöн töрödчöмаöс öтік жек вылö, а öтік лажінтчöма стен бокö, мыјкö збылыс віставлö, кіјаснас шенасöмöн. dуӈа пырöм бöрын, сіјö лаӈтіс.

— Левоӈыс кöні олö? — јуаліс налыс Шомесова.

— Мыј талун ставыс Левоӈöс корсöны?—серöктіс лажінтчöмöн пукалысыd da сувтіс. — Муртса-на

воліс тöтырыс, а öні те. Менам-тај сещöм шуdыс абу.

dуӈа тајöјасöс ставнысö-ӈін аӡӡыліс, но ӈімјаснас ӈекоdöс ез тöd. Сöмын тödіс тапчан вылыс кујлыссö, сіјö вöлі сӈесар-жö da öтік політшкола вылын сеталіс зев тешкоd јуасöмјас — шуісны сіјöс Грішаöн.

Öні Гріша чеччіс тапчан вылыс, віӡödліс мукödјас вылö. Најö ставöн лаӈтісны—dуrdісны гігӡöмыс.

— Ӈевоӈыс, міса, кöні олö?—мödыс јуаліс Шомесова, і ачыс кыліс, кыӡі сылöн öзјыштіс чужöмыс da ӈерт-ӈін, кöнкö, гöрdödіс, а сесса, медым мыјкö ыжыdжык тор шуны, вежіс сорӈісö. — Мај ті ставöн сещöм dурка олаd?

— Кöсјісны-тај культпохоd нуödны da сіӡ лаӈтісны, — вісталіс Гріша.

— А асныd? Кытсурö кöт муртса лöсödыштны он вермö? Ӈајт пыщкын rуdрасаd.

— Мі-öd омöӈа татчö і волывлам, пыр мастерскöјынöс.

— Уӡладсö-öd тані.

— Сöмын уӡлöмыс і овлö.

— А öні? Öні со чукöртчöмныd, а жожыd чышкытöм, жекјас абуöс, пукалаd воӈпас выланыd da жожын. Гіӈна коd, а абу кваліфіцированнöј рабочöјјаслöн оланін. Бостаd кыксо-кујімсо шајтöн тöлыс, ужалаd бур машінајас вылын, а ассныd олöмныdтö буржыка лöсödны он вермö. Колö культурнöја овны.

— Пуксыв, Шомесова јорт,—мездісны жексö da чургödісны dуӈалы, но сіјö петіс-ӈін Гріша бöрса.

Ӈевоӈлöн оланіныс вöлі ічöтік жыр, кытчö öнтај котöртіс ӈетінкаыd. Оланін вöлі döбылкі сöстöм, öшіӈыс занавескајаса, жож мыскалöма. Тödчö вöлі, мај татчö інмылöма нывбаба кі. Ічöтік ӈетінкаыс кынӡі сені ӈекоdез вöв.

— Кӧні, Міша, батыд?—јуаліс сылыс Гріша.

Міша німнад шуӧм бӧрын, лептыліс гырыс сӧд сінјассӧ первој Гріша вылӧ, сесса дуна вылӧ да бӧрдзіс. дуна кӧсјіс сіјӧс малыштны, но Міша пескыльтчіс, кокјӧра кань моз мынтӧдчіс кі увсыс.

— Мыј-нӧ сещӧм полыс?

Секі пыріс Левоньлӧн гӧтырыс—Паша. Сылӧн сінјасыс вӧліны ваӧс, чужӧмыс гӧрдӧдӧма, тыдалӧ, асывбыд-на мыјыскӧ бӧрдӧма.

— Мыј-нін, Паша?—сы дінӧ локтіс дуна.—Мужікыд кӧні?

— Талун ез-на волы, весіг узӧма Пырӧј ордын,—сінва сорӧн вісталіс Паша.

— Пырӧј ордын? Најӧ-нӧ мыј, другјас?

— Мыјкӧ-тај пыр ӧтлаынӧс. Пырӧјыс і сіјӧс вӧдітӧ,—сыркјалӧмӧн-нін бӧрдзіс Паша, а сы вылӧ візӧдӧмӧн бӧрдзіс щӧщ і Міша.

Гріша кӧсјіс мыјкӧ шуны, но кывшутӧг петіс да калідорсань-нін кывзысыштіс, мыј возӧ лоӧ Пашаадуньаа костын. Сіјӧ ӧнӧз-на ез гӧгӧрво, мыјла Шомесова корсіс Левоньӧс, і мыј кутас сіјӧ вісставны Пашалы.

— Мыј-нӧ сесса бӧрдан?—аслас-нін дуналӧн норміс гӧлӧсыс.—Бӧрдӧмнад он отсав. Ачыс мыј вісталӧ?

— Нінӧм оз. Шуӧ тај—дыр-пӧ пукалім да сетчӧ і унмовссӧма.

— Унаыс сылӧн тазсӧ овлӧ?

Паша быттӧ ез кывлы сылыс јуалӧмсӧ, кутіс вісставны мӧдтор јылыс.

— Лӧгалӧ ме вылӧ, теныд ставсӧ вісталі-да. Најтсӧ-пӧ ортсӧ петкӧдан. А ме-нӧ мыј вӧча, сіјӧ-кӧ гортӧ оз волывлы да пыр зынгӧ? Гӧтрасігас ачыс мыјсӧ ез кӧсјыслыв. Ӧтвыв-пӧ кутам ужавны, ӧтік трактор вылын, а меным весіг комсомолыс лоі петны—пыр відчӧ собраніјејас вылӧ ветлӧмыс.

— Те-нö і комсомолка вöлін?

Паша бостіс ордас Мішаöс, пуксіс пызан дорö дуналы паныд.

— Кык во, возза воö вöтлісны.

— Мыјыс?

— Собранијејас да політшколајас вылö волывтöмыс. А кыз-нö ме ветла, кор кіјылын пузчужöм кага?

Дуна вöлісті кутіс гögörвоны, мыј мунö тајö семјаас. Жал вöлі Пашаöс, мыј сіјö ачыс сетчöз леччысöма, абу возјык топödöма мужіксö, лезö сіјöс ас вылас сіті камандујтны.

— Ладнö, Пашук, ме сыкöд сорнітла даj собранije вылын щöкта вöчны отчот, кыті сіјö гортас олö.

— Ој, мыј-нö те!...—повзіс Паша.—Зікöз скörмас.

— Оз скörмы, рафејтö-кö тенö да овны-кö бура кöсјö. Оз-кö-öд, ачыс тödö, сы вылö мі праватö азјам. Кущöм-нö сіјö комсомолец, гортас-кö кущöмкö важ пörыс федö код? даj ужалöсö сіјö оз сещöм бура, век кущöмкö зык сылöн быдönкöд. А те ен бörд, ен шогсы, мі ставöн отсалам теныд.

Ез вістав дуна помöз ассыс мöвпјассö. Ез вістав сы вöсна, мыј ачыс-на сіјö ставсö ез гögörво, а сöмын кутіс назöнікöн казавны.

„Мыј тајö?—і шензіс, і скöраліс сіјö Паша ордыс мунігöн.—Ставыс, мыј оз вöчсы, гартсö Пырöј гögör. Быттökö-öд мыј і ем сіјö, а ставсö гудрödлö. Мыјкö Јермолін сыкöд вашкödчö, домен сы дырјі чуј ј алö полыс чан моз. Зоја сы јылыс сорнітігöн гörдödö, а öні нöшта Левоныс тајö. Колі ескöн картіјассö ставнас востыны, но і аслам менам сыкöд мыјсурö јітчöма, вермасны возöс бостöм вылö бергödны. Аскі-аскомыс колö заводітны кыскасны даj став тајö гörödсö разны. Код öтісö вöчан?“

Калідор куза петігöн дуналы кок улас сурі ва корöс да сіјö вілскöбтіс, неуна ез ус, муртса удітіс

сѣенö кутчысны. „І тајö кöшта,—мöвпыштіс аслыс,—колö збыльыс культпоходад кутчысны. Тулыснас со Максаковкаын дас лунöн мыј вермім вöчны, тані-öд сіз-жö позö став јöзсö тајö ужас кыскыны. А Пырöј кузаыд ковмас Вурдовкöд прамöјжыка сорнітлыны“.

В І Т Ӧ ć Г Л А В А

1

Лӧна сулалісны пӧрыс пожӧмјас. Јӧжгылтчыштӧмаӧс первојја чорыd кӧʒыdјасыс, быттӧ віччысӧны мыјкӧ ыжыdтор, туганјас јыланыс ӧшлӧмаӧс лымтупӧс јокмылјас.

Ӈекыт оз вӧрʒыв. І сӧмын шочіӈіка, кор чегӧ кын ув, лібӧ кыскӧ пу јывсаӈ усӧ лым јокмыл, пожӧмјас тур-тар мунлӧны da секі вылысаӈ кослыаӧн пуркмунлӧ лым. Лымчірјас гылалӧны јежыd волпаса му еж вылӧ термастӧг, уна пӧв бергӧdчӧны, кыʒ-тај гожса јежыd бобувјас ворсӧdчӧны капуста петасјас вылын.

Ӈекоd ез торк вӧрлыс лӧӈсӧ. dомеӈ петіс баракыс, муніс гараж dінӧ. Вӧлі пемыd-на, муртса тӧdчыштіс асја лӧз. dомеӈ кіʒаліс пас пӧласӧ, codтіс восковсӧ. Вылын, керӧс јылын, пыр ӧтмоза брутkӧdчіс електростанціја, но сылӧн шыыс кӧʒыd сынӧdас кыліс сӧмын ӈеылӧʒ da базаса директор оланін ӧшіӈсаӈ асја лӧзоват пемыdсӧ јежыd віʒӧн вунdіс бі јуґӧр. Сіјӧ, тыdалӧ, абу-на вodлӧма. Сы ӧшіӈувсаӈжӧ dомеӈ кок шы вылӧ кыкыс увтыштіс пон.

dомеӈ пыраліс мастерскӧјӧ клучла, востіс гаражлыс паскыd ӧʒӧссӧ. Сы вылӧ фара-сінјасӧн стрӧгыс віʒӧdісны кујім машіна.

Чojпаныd котöрöн кajiс Зoja, котöртiг мoзыс кöрталiс гöна шапкаыслыс везjалыс кöвjассö, топödiс тасма вöнсö, некытчö сувтлытöг, локтiс машiна dорöҕ.

— Мödам?— jуалiс doмeнлыс.

doмeн ез шыас, быттö jуалöмыс сылы оз вöлi iнмы, весiг ез вiҕödлы Зoja вылö dа ачыс кiстiс радiaторö ва, кöт ескö сijöс doмeн нeкор ез вöчлы. Зoja гöгöрвотöма вiҕödлiс тракторлыс бокjассö.

— Бара-на нeкыт абу чышкыштöмаöс,— быттö аслыс вылö döзмöмöн шуiс Зoja, сесса нeдыр мысті чöвтiс,— Но, поҕö мунны...

I нeкыҕ вöлi doмeн оз гöгöрво, döзмöма-ö Зoja воҕҕа сменаыс вылö, кodi машiнасö бара-на колöма весавтöг, алi doмeн вылö, мыjла сijö ез шыас сijö jуалöм вылö. „Скöралö тöрытjасыd",— мöвпыштiс сijö машiнасö леҕiгöн.

Ружтiгтырji, гаражса жoжыс пöвjассö чеччödлöмöн, машiна петiс ывлавылö. doмeн крукыштiс тыртöм dоdjас, вескödiс рулсö шуjгавыв. Трактор нeдыр кежлö сувтыштлiс, быттö мöвпыштiс, мунны-ö воҕö, а сесса мödiс голскакывны паскыd гусеніцajасиас, сöласны сöd щынöн.

doмeн чiнтiс газсö, ломҕödiс фарajассö. Iҕас колтаöн трактор воҕö шыбытчiс бi jугöр, мотор dyrdiс локыс сöласöмыс, öтмоза таркödчiг, мödiс кajны омöла-на талалöм выл порожнак куҕа.

Пожöм туганjас jылыс савмунiсны лымчiрjас, быттö кodкö вылысан najöс кojыштiс. Кажiтчыны кутiс, мыj муыс i вöрыс пoндiс тiравны тракторыскöd öтвылыс кынмыс морт тiрҕöмöн, кöт сувт, быröd ассыd ловшытö dа кывзы, кыҕi вöрыс воча пiн голскödчö, пыр joнжыка dа joнжыка тöбсö аслас лыс ешкынöн.

doмeн чорыdа кутiс рул, суса ҕoргiс воҕö, кыjödiс быd гуран i мылк нeбыd трасса вылыс, вежлаiс скоростjассö. Талун-нiн doмeнjас кojмödыс кajöны вылыс катiшщеö. Первojjа рejсыс, кор doмeн нол

доԁԁын леччӧdiс кӧкјамысdас кубометр, муніс зев бура. доԁјас вӧлі бура сӧвтӧмаӧс, машіна улыс каҭішщеӧҳ ужаліс пыр ӧтмоза da домеӈ сіјӧ-жӧ луннас бӧр воіс базаӧҳ. Ачыс pad, мыј первоjja рејсыс муніс сещӧм бура da быdсӧн шмоӈітыштіс Зојалы.

— Заводіҭчӧмыс бур лоі, сіҭкӧ і тӧвбыd бура мӧdам ужавны.

Весіг Зоја вӧсна полӧмыс бырі. А домеӈ вӧлі полӧ, мыј Зоја оз саммы ԉучкі-бура віҳӧdны доԁјас бӧрса, оз вермы ӧтнасӧн најӧс домавлыны, раҳлыны, пыр лоӧ мунны сылы отсӧг вылӧ. Ӈінӧм секі тајӧ ез ло. Но мӧd рејсас муртса-на уԁіҭісны вылыс каҭішщесаӈ муныштны кілометр-мӧd, сылӧн комплект шӧрсыс ӧтік доԁ гуҳ-кіссіс, сувтыштланіныс вӧрҳӧdчігӧн dругжык бостӧм вӧсна, тыртіс став трассасӧ. Ковміс ноксыны велуна час, медым вештыны кіссӧм доԁсӧ da весавны трассасӧ. Сесса і улыс каҭішщеӧ воігӧн-ӈін торксыліс ломтас сетан проводыс, сетчӧ бара час-мӧd муніс. Секі Зоја лӧгасіс домеӈ маҭкыштӧм вылӧ da кыв ез сетлы мунігчӧжыс.

домеӈ кабыртӧма руԉ, пелјассӧ чошкӧdӧмӧн кывзӧ моторлыс ужалӧмсӧ, бӧрвылыс тыртӧм доԁјаслыс сӧкыd чепјасӧн голскӧdчӧмӧн кыссӧмсӧ da мӧвпалӧ ассыс быdлунса мӧвпјассӧ. Мӧвпалӧ Зоја јылыс, kodі ӧні пукалӧ орччӧн da тӧdӧмыс скӧралӧ сы вылӧ, dуԉа јылыс, Вуpdов јылыс, ужалӧм јылыс. Мырdӧн вежӧрас оз леҳ сӧмын Пырӧјӧс. Мыјӧн јурас воас Пырӧј, домеӈ пыр-жӧ заводіҭас каҭтывны ҳік мӧdтор — гортсӧ, Ајкінаын курсјас вылын велӧdчӧмсӧ, гырыс карјас, кытчӧ сіјӧ ветліс курсјас помалӧм бӧрын, кор најӧс dас мортӧс ыстылісны екскурсіјаӧн Украінаӧ „Коммунар“ завоd вылӧ. Ок, гырыс і карјас da заводјас аҳҳыліс секі домеӈ, уна морт чужӧм секі вужӧртіс сінпырыс — быттӧкӧ ӧні-на ставныс сінвоҳынӧс, тӧdсаӧс: став јӧзыс, карјас, гырыс керкајаснас і паскыd улічјаснас, но аҳҳас-кӧ

кодӧскӧ на піыс — ԛерт-жӧ, кӧнкӧ, мортӧс оз тӧԛ. Сещӧм тӧԛсаӧс і... тӧԛтӧмӧс, ылысаӧс быттӧ сіјӧ јӧзыс, карјасыс, кӧрттујјасыс і заводјасыс гырыс машінајаснас вӧліны сӧмын вӧтын.

Ічӧт ԛырјіыс ԛомеӈлы кажітчыліс, мыј кӧнкӧ гырыс керӧсјас сајын муыс помасӧ. Мунан-мунан ԛај сылы воас пом. А сесса школаын велӧԛчігӧн тӧԛмаліс, мыј мулӧн ӈекущӧм пом абу, сіјӧ гӧгрӧс ԛа гӧгӧр, улын і вылын, олӧны јӧз. І улыссајасыс оз усны, а налы сіҗ-жӧ кажітчӧ, мыј вылыссајасыс ветлӧны улын, увланјурӧн ԛа шенъӧны, мыјла оз усны. Вӧлі гӧгӧрвотӧм ставыс сіјӧ, сӧкыԛ весіг вежӧртны, кущӧмӧс мукӧԛлаас јӧзыс, олӧмыс, карјасыс. Первој кіно вылыс ԛомеӈ аҗҗыліс сіјӧ гырыс карјассӧ, уна јӧзсӧ, кодјасӧс-ӈін бӧрынжык аслас сінмӧн уԛајтчіс аҗҗывны ԛа ставыс вӧлі быттӧкӧнӧс җік сещӧм, кущӧмӧс аҗҗыліс серпасјас вылыс ԛа віҗӧԛіс кінојасыс. Быԛлаын јӧз, нывјас ԛа зонјас, мужікјас ԛа нывбабајас, ставныс мыјкӧ вӧчӧны, ужалӧны заводјасын, велӧԛчӧны школајасын ԛа курсјас вылын, лебалӧны аеропланјас вылын, ужалӧны му ԛорын, олӧны карјасын, сіктјасын, вӧрын. Ужалӧны, велӧԛчӧны, мӧвпалӧны быԛтор јылыс, сорӈітӧны, сылӧны, раԛејтӧны, і гашкӧ сылӧн моз-жӧ раԛејтӧмыс уналӧн оз артмы. І ачыс ез тӧԛлы, кыҗі мӧвпыс бара вужіс Пырӧј вылӧ.

„Мыјӧн сіјӧ меыс буржык? — ассыс јуаліс ԛомеӈ. — Мыјла сы вылӧ Зоја пыр мелі сінмӧн віҗӧԛӧ, а мекӧԛ ԛузјалӧ ырјаӈ вӧв моз? ԛерт, Пырӧј востер кыв вылын, сіјӧ кужӧ, кор колӧ лӧсыԛ кыв шуны, мавтыштны нывјаслыс сӧлӧмсӧ ӈебыԛ выјборԛјӧн, но...“ Но сек-жӧ ԛомеӈ кутіс ассӧ сы вылын, мыј гашкӧ сіјӧ Пырӧјсӧ сы вӧсна і оз раԛејт, мыј Зоја сылаӈӧ кыссӧ, і код тӧԛас — ез-ӧ сы вӧсна бурещ Пырӧј ызјӧԛ сіјӧс мунны базаыс, меԛым ԛомеӈ тані ез гартчы сіјӧ кокулын? Гашкӧ та вӧсна-жӧ сіјӧ ачыс

мӧвпалӧ Пырӧј јылыс быdсама ӆокторсӧ, а збыӆвылассӧ ӈінӧм абу? Гашкӧ Пырӧј сылы кӧсјӧ вӧчны сӧмын бур? Но кыӡі тӧdны?

Гургӧ-мунӧ трактор, бӧрвылын гоӆскакылӧны гырыс чепјасӧн тыртӧм dоdјас. Вӧр пыр сукмӧ, пушкыр туганјас качӧны вывлаӈ, і јуrdӧм пыddі пемыd вӧрad пырӧм бӧрын ӧтарӧ пемdіс dа вуграланунзіӆ сінјасыdлы быd понӧӆ пу кажітчӧ повӡӧdчысвужӧрӧн.

Ылын-ылын, кӧнкӧ трасса чукыӆтанінын, пӧрыспожӧмјас костын ӡірdыштіс бі dа бӧр кусі.

— Макар, кӧнкӧ, леччӧ, сіјӧ тӧрыт рытгорув кајліс,— шуіс dомеӈ dа первојјаыс віӡӧdліс Зоја вылӧ. Сіјӧ быттӧ ӈінӧм ез аӡӡыв, пукаліс орччӧн, сінсӧ ӧтік местаӧ сувтӧdӧмӧн мыј јылыс-кӧ чорыdа мӧвпаліс.

— Кӧні? Кущӧм бі?— окота пырыс сіјӧ вочавіӡіс dомеӈ јуалӧм вылӧ.— Ме ӈекущӧм бі ег аӡӡыв.

І dомеӈ гӧгӧрвоіс, мыј сіјӧ пыр-на таӡі аскежсыс мыј јылыс-кӧ мӧвпалӧма dа гашкӧ щӧщ корсіс помка сорӈі паӈӧм вылӧ.

2

Зојалӧн dумјасыс і збыӆыс dомеӈ гӧгӧр гартчісны. Сіјӧ пукаліс dомеӈкӧd орччӧн, корсурӧ віӡӧdлывліс тыртӧм dоdјас вылӧ dа пыр пыdӧжык јӧжгыӆтчіс аслас паспінжак пыщкӧ. Вӧлі кӧӡыd, ӧвтіс карасін щынӧн, чужӧмсӧ сотіс лечыd вој тӧв, піскӧdчіс щӧщ піщӧг пыщкас. Жаӆ вӧлі коӆны ӈебыd воӆпас, оӈалан шоныd оланін, орӧdны асја чӧскыd ун, абу-на вӧлі велалӧма вој шӧр-вој ын чеччыны, муртса кіпыdӧснad чужӧм вылad dа сінгуранad сӧніка кӧӡыd ва кој ыштӧм бӧрын, котӧртны гаражӧ dа асја унзіӆтӧ паӆӧdны пуклӧс вылын ӆібӧ тыртӧм dоdӆ ӡек вылын.

Зоjалы окота і ӈеокота вӧлі ужавны ӧтлаын domeӈкӧd. domeӈлӧн сылы сӧлӧм вылас воліс ассӧ пыр бура кутӧмыс, гӧлӧссӧ ыжыda лептывтӧг, быdӧнкӧd сорӈітӧмыс, і уж dінӧ сӧлӧмсаӈ зіӈӧмыс, kodjас уналӧн мукӧdлӧн быттӧ ез вӧьны. Зоjа сылыс унаторjӧ кӧсjіс велӧdчыны: medса вojdӧр ӧтарӧ-мӧdарӧ ӈокыс шыбластӧмас, быdтор dінӧ, кыӡі важысаӈ тӧdса dінӧ матыстчӧмас. Но сек-жӧ domeӈ Зоjалы кажітчіс вывті рамӧн, весіг ӈе аслас арлыd сертіыс da оласног сертіыс рамӧн. А кор domeӈ мӧd реjсас Зоjалы кутіс шыблавны дӧзмӧм-скӧрмӧм кывjассӧ, сіjӧ первojсӧ шӧjӧвошлі kod, быттӧ domeӈӧс аӡӡіс ӡік выл ногӧн, ӈӧтік ез сещӧмӧн, кущӧмӧн ӧнӧӡ сіjӧс тӧdліс da чаjгліс.

Зоjалӧн Шомесоваkӧd тӧрыт-на вӧлі сорӈі domeӈ jылыс.

— Те ен термас аслаd выводjаснаd,— шуіс dуӈа, кор Зоjа сылы ставсӧ вісталіс.— Те ачыd омӧла тӧdлӧмыd domeӈтӧ. Сіjӧ зев шаӈ морт, ӈӧтчыd ӧз пет аслас куыс, і відыштіс-кӧ тенӧ — сені ыжыd ӈокыс абу. Сіjӧ век-жӧ теыс унжык тӧdӧ da вермас велӧdны тікоd чікышjастӧ.

Зоjалы парскіс dуӈалӧн бӧрjа кывjасыс, чікышӧн шуӧмыс da ӈокыс орӧdіс:

— Велӧdны med велӧdӧ, а кыӡі лыстӧ відны? Сіjӧ менӧ ез быdтыв. Ме сылы-ӧмӧj — слуга кущӧмкӧ?

— Оj, оj кущӧм пуӡыс!— серӧктіс dуӈа і, шмонітіг моз, шуіс:— da, Зоjа, те сылӧн кесjылӧс і теныd колӧ сылыс кывзыны. Бостсӧd ас вылаd, секі сіjӧ тенсыd кутас кывзыны.

Зоjа гӧрdӧdіс, леӡіс улӧ сінjассӧ, кутіс бергӧdлыны вӧӈ помсӧ. dуӈа таjӧс каӡаліс, бара серӧктӧмӧн jуаліс:

— Алі те ачыd-ӈін бостсін da сіjӧн і лӧгалан сы вылӧ, мыj domeӈ ӧз кӧсjы каӡавны?

Зоја нінӧм ез вочавіӡ, но ачыс кыліс, кыӡі чужӧмыс нӧшта ӧзјыштіс-гӧрдӧдіс да быттӧ быдсӧн пӧсаліс.

І ӧні, доменӧкӧд орччӧн пукалігӧн, Зоја думајтіс — збылыс-ӧ сіјӧ радејтіс доменӧс да ез-ӧ вескыда інды дуна мыјла сіјӧ скӧралӧ сы вылӧ.

Базаын олігӧн Зојакӧд ӧтлаын ужалісны уна зон. Ставыс најӧ вӧліны ас ногыс шаӈӧс, но секі-жӧ быдӧнлӧн вӧліны асланыс тырмытӧмторјас, кодјас ез кажітчыны Зојалы. Ставныс мыјкӧ колігӧн і ковтӧг, тӧлктӧг бызгісны, маткісны, а Зоја оз вӧлі лепты маткӧмсӧ. Мӧдногаӧсжык вӧліны домен да Пырӧј, но Пырӧјлӧн мелілунас мыјкӧ вӧлі сещӧмтор, коді ез волы сӧлӧмвылас Зојалы. Пырӧј пыр сорӈітӧ да сералӧ быттӧ сӧлӧмсаныс, аслас сінјасыс-жӧ кӧӡыдӧс, ӈекор меліжыка оз віӡӧдлы мӧд морт вылӧ, а віӡӧдлас-кӧ — быттӧ јос пуртӧн вундыштас сӧлӧмтӧ. Та вӧсна Пырӧј Зојалы кажітчыліс муферӧн, мыјкӧ тӧдвылас мӧдтор кутысӧн да сіјӧ пыр зіліс ӈе сурӧдчыны Пырӧј шӧрӧ ӧтнасӧн, торја-ӈін ӧтік тор лоӧм бӧрын.

Вылӧӈікӧн Пырӧј пыраліс Зоја ордӧ, кор сіјӧ вӧлі ӧтнасӧн. Пыріс збоја, локтіс Зоја дінӧ, пуксіс орччӧн, кутіс пукавны, быттӧ мыјкӧ віччысӧ да сӧмын абу лӧсыд корнысӧ. Зоја нінӧм-жӧ оз шу, весіг ез јуав — ез-ӧ кущӧмкӧ могӧн пыр. Пырӧј дӧзміс кыв шутӧгыд пукавны, мырдӧн пырыс-моз пондіс шочіӈіка лезавны кывјас.

— Зев-ӈін ті щапӧс лоід, — дӧзмӧмӧн шуіс Пырӧј, кор Зоја нінӧм ез кут вочавіӡны сіјӧ вісталӧмјас вылӧ, пыр чӧв оліс.

— Кодјас? — наросно іуаліс Зоја, медым тӧдны кодјасӧс Пырӧј чајтӧ „ті“ улас.

— Ставныд. І те, і Шомесованыд і мукӧд. Весіг домен ме діныс кыјјалӧ вӧј чаӈ моз.

— Ted-нӧ ескӧн мыј колӧ, медым мі теныд асным сыліад ӧшӧдчім? — серӧктіс Зоја да толкӧ бӧр-

вылас каʒаліс, кыʒі тајö кывјассö сылыс гögöрвоіс Пыröј.—Мыј-нö Шомесовыслы текöd јонасö варовітны? Сылöн ем аслас мужік, ставыслы оз тырмы.

— А те?

— Ме?—бара серöктіс Зоја і аслыс мöвпыштіс. „Тödам мі, кытчö те віскан".—Теныd сöмын кажітчö, мыј ме щап. Асныd ті сещöмöс, кыв тіјанлы шуны он куж.

— Ог töd, ме-тај чајта, мыј ті щапöс. Ставныdлы kod tödас кущöмјас колöны, а мівокыс вылö онö і віʒödлöј.

І мыј вöлі Зоја ӈöті оз віччыс, Пыröј dруг кутіс сіјöс сыліödыс.

— Мыј те?—повʒіс Зоја.

Пыröј кыʒкö містöма серöктіс, кыв шутöг ӈокыс кутіс чатöртны Зојалыс јурсö. Пыröјлöн сінјасыс паскалöмаöс, сувтöмаöс, ловшыыс кашкіс комната тырöн. Зоја ачыс ез tödлы, кыʒі пескыӈтчіс Пыröј кіјасыс, кымлöс ківыв шеныштчöмöн кучкіс сылы кіас.

Пыröј первојсö шöјöвошлі, а сесса, тыdалö, скöрміс, чужöмыс dоналіс, парјасыс кутісны тіравны dа Зоја вылö, сінкымöснас віʒödöмöн, пінпырыс леʒіс:

— Ој-öd кущöм ічмоӈјас, вöрʒödны тіјанöс оз поʒ! Сылаd! Ставныd ті öтітор корсаd: і те, і Шомесова, ставныd! Тіјанлы медтыкö...—но лаӈтіс, повʒіс Зоја сінјасыс.

Зојалы вöлі окота сетны Пыröјлыröрdödöм чужöмас, зургыны јандыстöма віʒödан сін бугыӈас, но скöрјывсыс сöмын артміс:

— Мун, мун татыс dа менам кі улö ен сурödчы — сінтö перја.

Пыröј сöмын кыкыс восковтіс порог dорöʒ dа öʒöс dорсаӈ бергödчылöмöн-ӈін бара містöма серöктіс.

— А dоменtö теныd ӈе аʒʒывны. Сылы текоdыd уна сурас.

И вышел

І петіс аслыс нумјалігтыр.

Зоја колис өтнасөн, ускөдчіс волпас вылө, сінваөн бөрdіс. Бөрdіс забеdнөысла, мыј сіјө нінөм ез вермы вөчны Пырөјкөd даj нінөм оз вермы воҗө вөчны. Кор сіјө та јылыс вісталіс Шомесовалы, dуна dыр чөв оліс, сөмын чужөм сертіыс поҗө вөлі төdны, мыј сіјө мыјкө чорыdа мөвпалө.

— Көјіныd көт кущөм ку пасталас, век өткоdөн колө,—dыр мысті-нін сіјө шуіс, сесса бостіс Зојалыс кісө, меліа віҗөdліс сы вылө dа збылыс вісталіс:—Нінөм ен веріт сылыс, җік нінөм. Сіјө өтітор корсө, ме теныd коркө ставсө вістала. Кывзы сөмын менсым: ен сібөd сіјөс матө ас dінаd... Ме коркө сылы сурлі-нін,—бөрdҗіс dа јанdысөмөн чышкыштіс сінвасө.

— Те...—заводітіс Зоја, но казаліс, мыј өні сы јылыс јуасны абу лөсыd.

dуна гөгөрвоіс тајө dумсө Зојалыс, быттө ачыс коріс Зојаөс:

— Мөdыс, мөdыс, а те тајө сорні јывсыс некоdлы кыв ні жын ен вістав.

Зоја dыр мөвпаліс та јылыс, і өні-на, трактор вылын пукалігөн, dум вылас усі dа ставсө вылыс казтыштіс, dуналыс став кывјассө. Вөлі сені уна гөгөрвотөмтор, но буржыкасө төdмавны вөлі некыҗ. Сы бөрын, dуна велөdөм серті, Зоја кутіс өтнасөн не сурөdчыны Пырөј шөрө.

3

Вылыс катішще вөлі Гажа јаг нөрыс пөкатын. Нөрыс јывсаныс керјасыс утјас куза быгылтчөны елеваторјас вылө, а сесан сөмын гылөd dоdјас вылаd. Кыкөн вел регыdөн dоdтө сөвтасны.

Тащӧм местасӧ арнас јона корсісны. Колӧм вој-асӧ сӧвтчанінјасыс вӧліны шылыдінјасын da колӧ вӧлі уна ужалан вын керјассӧ dodјасӧ лепталӧм вылӧ. Базаса ф̇іректор арнас ачыс ветлӧдліс ӡонъ кујім лун, корсіс катішще места da бӧрјіс тајӧ Јолъ бокса нӧрыс пӧкатсӧ.

Тајӧ катішще вылас ӧні кыскасісны комын кымын вӧла, ужалісны dodъ сӧвтысјас морт dас і кујім свалъщщік—тајӧ і став ужалан выныс старшӧј ф̇есатнік Турбылевлӧн. Но сылы кажітчӧ, мыј сы сајын став базалӧн ужыс. Сіјӧ-кӧ омӧла кутас ужавны—і база ӧз кут планјассӧ тыртны da секі сурас і ф̇іректорлы, і парторглы, і сылы, Јолъ катішшеса старшӧј ф̇есатнік Петыр Турбылевлы. Сы вӧсна сіјӧ став вынсӧ пуктӧ уж бердӧ, зілӧ став сӧлӧмсаныс,—асја лӧз југыdсанъ da рытја пемыdӧз ветлӧ катішще вылын. Кер бунтјас вылын пыр сылӧн ыжыd шапкаыс дӧвјалӧ. Но сіз̇і-нін, тыdалӧ, лӧсӧdӧма му вылас олӧмыс, мыј унатор кӧсјан da кызкӧ сіјӧ ставыс ӧз сіз̇ артмы.

Вел лӧсыda Турбылев лӧсӧdліс катішщесӧ. Быd сортіментлы аслыс бунт, бура вӧчаліс утјас, лӧсӧdаліс тујвожјас, медым вӧла dodф̇ајас ез мешајтчыны мӧda-мӧdныслы, но первојја лунјасас-жӧ свалъщщікјас гуdрӧdлісны став сортіментјассӧ, тој вылӧ гылӧdісны кущӧмкӧ чуркајас da керјас, і тыра dodтӧ ковмас ч̇еччӧdлыны велуна кер вомӧн. Сесса катішще тыріс, бергӧdчыны лоіс некыт, а тракторјас тыра dod ез-на прамӧја леччӧdлыны.

І кор domeн којмӧdыс-нін воіс Јолъ катішщеӧ, Турбылев ылысаньна заводітіс горзыны:

— О, те-тај герој! Талаń лок, талаń! Быdӧн-кӧ леччӧdid кујімысӧн—ез і тырлы, а мукӧd катішщеја вылаd...—і Турбылев шеныштіс кінас. „Пӧз̇ӧ-ӧмӧј мукӧdӧс ӧткоdавны мијанкӧd“,—вісталіс сылӧн тајӧ шеныштӧмыс.

— Те і ачыd героj,—ышӧdiс Петырӧс dомеӈ—dоdјасыd пыр dасӧс, чукӧрынӧс, јона гежмасны оз ков—крукышт dај гургы.

— А Петыр јона рафејтӧ ошкыштӧм dа ҭерпітны оз вермы, кор сіјӧс кулітӧны, відӧны. Секі сіјӧ вілӧdӧ кытчӧкӧ бокӧ, кер бунтјас сајӧ, а сінјасыс чіткыртчӧмӧн корсурӧ сувтлывлӧны вісталысыd вылӧ dа быттӧ шуӧны: „Ен велӧd". І он тӧd—кывзӧ секі мыјкӧ Турбылев алі ассыс dумјассӧ мӧвпалӧ. dомеӈ тӧdӧ вӧлі сылыс тајӧ modасӧ dа сы dінын ассӧ пыр кутіс кывзысысӧн, быdтор зіліс вӧчны сы ногӧн, медым Петыр зіліс ӧdјӧнӝык сіјӧс мӧdӧdны, ез јона гӧӈајт dоdјас чукӧртӧм вылӧ dај ез кут чірксыны маӈовра вылын ветлан быd часӝын вӧсна.

Петыр локтіс dомеӈ dінӧ, пуксіс сыкӧd орччӧн трактор вылӧ, кінас воӡӧ шеныштӧмӧн горӧdіс.

— Кыщовт есті, тыртӧм dоdјассӧ воӡӧ јӧткышт. Тӧрыт Сеӈкін волӧма dа кыӡсурӧ ставсӧ колӧма. Регыd сӧвтныс ӈекытчӧ лоас.

Талун dомеӈлы леччӧdны сурiс ставыс мелкотоварӈік—пропса dа баланс. dоd вылӧ тічкӧма сој кыза ул коз вӧр стојкајас јылӧӡ, вӧрӡӧdны ӧтік dоdсӧ сӧкыd, а кубометр лыd вылаd колӧ квајт dоd бостны. Но туј омӧла-на талалӧма dа уна комплекттӧ он лыст бостны.

— Мыј тајӧ пощ-мајеттӧ кыскам та ылаыс, матынӝыксыс-ӧмӧј тащӧм шыллӧ-мыллӧыd оз сур—відчӧ dомеӈ, но Турбылев быттӧ оз кыв, кӧнкӧ бӧрја dоdјас dорын-ӈін Зојакӧd шмоӈітӧ.

Кыр јылын кылӧ ӡуртӧны тыра dоdјас, кылӧны ныв јамшщікјаслӧн тпрукајтӧм dа ӧкајтӧм, утјас куза керјаслӧн быгылтчӧм. А вылысаӈ кіпыdӧс паста пластјасӧн леччӧ ул лым dа усӧм лым пырыс жужыd козјас тыdалӧны прошві сыр сајыс моз уна узорјасӧн. Лым пластјас пуксалӧны палтојас вылӧ, гӧна

шапкаjас вылӧ, і мортjас ветлӧны быттӧ лым сурjаjас. Сӧмын трактор лаӈтӧма ыжыd сӧd вужӧрӧн da шоналӧм бокjасас ӧшjӧмаӧс ва воjтjас. Кажітчӧ, мыj трактор шоjччӧ сӧкыd туj воʒын, віччысӧ, кор сіjӧс щӧктасны ӈушкӧптыны таjӧ тічкӧм dodjассӧ.

Быd сезон заводітігӧн domeӈлӧн овлӧ ӧтік сікас полӧм. Коркӧ во кык саjын сіjӧ первоjjаыс аскежсыс воіс катішще вылӧ dodjасла. Секі ужалісны посӈідік „Клетракjас". dodjас гырысӧс, а трактор ічӧтік,быттӧ уна кока ічӧтік сӧd гаг куjӧd чукӧр dінын. І domeӈ jона поліс, мыj ӈепӧштӧ кыскыны, но і места вывсыс вӧрʒӧdны наjӧс оз вермы. Сы бӧрынӈін кыскӧма абу ӧтік dас dod, но кор сӧмын domeӈ воас катішще вылӧ, сылӧн таjӧ полӧмыс кыʒкӧ век чужӧ. Сы вӧсна сіjӧ зіліс ӈе віʒӧdны вӧрʒӧdчігӧн dodjас вылӧ, а наjӧ рущка-ращкакылӧм серті da мотор шы чӧвлӧм серті зіліс тӧdмавны, кор поʒӧ сетны мӧd скорост da вӧлісті-ӈін сы бӧрын віʒӧdлыны бӧрын кыссыс dodjас вылӧ. Ӧні-ӈін кіыс чорыda кутіс рулсӧ, пелыс кыліс моторлыс быd торксӧм шы і dodjас ʒуртӧм серті тӧdіс кыʒі вӧрʒісны наjӧ места вылыс, но таjӧ полӧмыс век-на вӧлі, торjа-ӈін сезон заводітігӧн первоjjа рejсjас dырjі.

А трасса куʒа муніс поda морт.

Ыжыd сӧd dуköса, jежыd лазjа, кӧчку шапкаа, kodлӧн кӧвjасыс шевjалісны кӧртавтӧмӧс, — поda морт шавксӧdіс jурсӧ ӧшӧdӧмӧн, кіjассӧ лазвоʒ саjас суjӧмӧн. Сіjӧ dыр ез лептыв jурсӧ трактор шыӧ, быттӧ сіjӧс ез каʒав, da domeӈ мӧвпаліс, мыj таjӧ мортыс туj вылас мыjкӧ воштӧма, da ӧні туjалӧ ассыс коктуjсӧ. Морт ʒікӧʒ локтіс трактор dінӧ, тӧdчісны ӈін сылӧн лымпрошві сорын чужӧмбан віʒjасыс, jі ӈоӈjасӧн ӧшjӧм тошкыс, но сіjӧ ез сувт ӈі ез кеж бокӧ, быттӧ надejтчіс, мыj трактор сетас сылы туj.

— Ej, кеж!—горödic domeн, кор-нін poda морт неуна ез зурас radiaторö.

Poda морт вölісті лептіс jурсö da druг пелка чеччыштіс бокö.

— Пелтöм-лі мыj?—відчыны кутіс domeн,—машіна улас кытчö сujсан? Быd poda мортлы ме кежны ог кут. Трасса куза пöкажывajтны оз поз, верман улі катішщеö воны.

— Нінöм оз ло тенad трасічаыd,—кызкö локыс, сібdöм гölöсöн вочавізіс тödтöм мортыd, da domeнлы кажітчіс, мыj тajö гölöссö сіjö коркö кывліс-нін. Но кор da кызі—dум вылас некыз ез вермы ускödны.

I секі domeнлöн сінjасыс паныdасісны poda морт сінjаскöd. Сещöм-жö jежыd быlалöм сін, зыркоd щöщыd гöрd тош, kodi секі пемыd вojnad кажітчіс сödöн, а öні гыöралöмысла da jізöмысла быttö быгалöма, лоöма jежыdжык. Tödчö вölі, мыj poda морт локтö ылысаn-нін. Сіjö, буракö, tödic-жö domeнöс, ödjö вештіс сы вылыс сінjассö, бергödчіс da mödic возö—улыс катішщелаn.

А domeн dыр коllödic сінjаснас тajö мортсö, кытчöз сіjö ез сajав dodjас сajö da ез і tödлы, кызі трактор кежіс трасса вылыс, зурасіс лептöм лымтолаö.

„Сіjö, сіjö,—аслыс dумajтіс domeн.—Зік сіjö. Сінjасыс сылöн, чужöмыс, гölöсыс, весіг мунан ногыс öні лоі сещöм tödса. Но мыjла бара локтö, kod dінö?“

domeнлы лоі окота еновтны машінасö, тыра dodjассö, вöрöd орччöн мунан туj куза вötчыны сіjö мортыс бöрса, візödлыны кытчö сіjö мунö, но dodjас еновтны вölі оз поз, а мукödлы віставны—kod tödас kodi сіjö, köt і domeн сölöмнас кылö, мыj тajö мортыс оз весшöрö кыjjав вöрын da кыщлав вылыс катішщеті.

Мотор вölöм збылыс сувтöма ужалöмыс. Ковміс вылыс заводітны, вылыс лезны машінасö da dodjac діныс торjödчылöмöн петны лым толаыс.

— Мыj-нö сіз ылалін?—пінсö жерjödлö Турбылев кер бунтjас вывсаӈ.—Первojыс аззін кöчку шапкаа мортсö. Тajö тат быdлункост мыст кыскасö, кöт пыр віzöd,—но domeӈ ез велав сылыс кывjассö.

„Пöлінö, таті-öd кöнкö-пö ем вескыd туj Распod сіктö,—друг сылы dумвылас усі.—Оз-ö сеті вомöн ветлыны?“

— Но, мödім,—горödіс domeӈ Турбылевлы da Зojалы і машінасö вескödіс улыс катішщелаӈ, kodaрö муніс тajö пода мортыс da kodарын сылöн паскыd мышкуыс нöшта-на гоз-мödыс döвмунліс.

— Аскі бара?—jуаліс Турбылев.

— Ферт, бара. Міjан öні ужыd öтік.

І машіна гургігтырjі ӈушкіс-кыскіс ас бöрсаыс квajт dod, кöні чукjöн вöлі тічкöма мелкотоварӈік —пропса da баланс. Сöмын помас öтік dodфын jежыd кунаныс ӈумjалісны англіjскöj шпалӈікjас da сіjö dod вывсаӈыс мыjкö шенасіс Зоjа.

К В А Ј Т Ӧ d Г Л А В А

1

Олӧм!.. Мыјdта гӧгӧрвотӧмыс вӧлі тајӧ ӧтік кывјас, мыјdта сінва da мат чуктӧdліс сіјӧ пӧрысјаслыс і томјаслыс, мужічејјаслыс і нывбабјелыс. Сіјӧ олӧм вӧснаыс dоменлӧн батыс комын кык туј ветліс Уралса заводјасӧ пес керавны, сы вӧсна сіјӧ воҗысвоҗ пӧрысміс. Kodi лыddыліс, кымын заводскӧј пес чурка сені сіјӧ клонӧdліс, кымын кілометр сіјӧ вӧчліс ыжыd нопјӧн da куҗ бӧжӧн кыссыс dаddӧн із гӧрајас вомӧн подӧн вужігӧн? Сіјӧ олӧм вӧснаыс dуна Шомесовалӧн мамыс кыҗкык арӧссан, кык во мысті верӧссајӧ мунӧм бӧрас, коллі dӧваӧ, кор мужікыс ламаліс пу улӧ Жыж котырлыс пӧdрадјас тыртігӧн. Сы вӧсна-жӧ Мітреј Вурdов кыҗ арӧсӧн муніс фронт вылӧ, картасајјастіыс нур вомӧн гортсыс пышјіс, кор сылыс батсӧ став сікт воҗын саdбыртӧҗыс нӧјтісны dурмӧм јежыdјас.

Олӧм!.. Мыјdта шог вајліс сіјӧ dуна мамлы верӧсыс кулӧм бӧрын, кӧтӧdліс лун-лун сылыс партуксӧ. Kodi чукӧртас сылыс сінвасӧ, kodi мынтас сылы сыыс, мыј комын арӧсӧн-нін сіјӧ вӧлі пӧрыс da ыщкігјасӧн ружтӧ—кујлӧ быd покос вылын кыкыс? Сіјӧ олӧм вӧснаыс Мітреј Вурdов муніс граждаНскӧј војна бі пыр, сы вӧсна dуна, секі ічӧтік Одӧт

квајт арӧссан тӧв і гожӧм вісіс јӧзлы кага, а dас арӧссан-нін тӧdліс мужікӧн вӧчан быd уж. І озӧмӧј ӧні сіјӧ туша-мыгӧрын тӧdчы сыӧн вӧчӧм быd уж, быd сӧкыd во?

Олӧм!.. Мыј вӧлі гӧгӧрвотӧмысжык сыыс нол во сајын, кор dуна арса зера лунӧ пышјіс гортсыс, аслас чужан сіктсыс dа medвоззаыс воіс Сыктывкарӧ. Сені улічјас куза ветлісны јӧз, быdӧн кытчӧкӧ мунісны, термасісны, а сіјӧ ӧтнасӧн, ічӧтік, јӧжгылтчӧмӧн, сулаліс кык суdта керка пелӧсын dа корсіс-вісӧdіс аслыс мунан туј. Быdӧнлӧн вӧлі кытчӧ мунны, сӧмын dуна ӧтнасӧн ез тӧd кытчӧ воштысны, ез тӧd, коді кытӧн сіјӧс віччысӧ.

Олӧм!.. І кызі тајӧ кутіс воссыны, кор dуна вескалі сещӧм јӧз кіӧ, кодјасӧс сіјӧ гашкӧ вежӧртны заводітчӧмсан корсіс, і мамыс сӧмын аслас нор мојdјасын казтывліс, а сесса најӧ отсӧгӧн-жӧ вескалі комсомолӧ dа Совпартшколаӧ. Секі кутісны лоны гӧгӧрвоанаӧс унатор, кодјас јылыс сіјӧ војdӧр ез лыстлы dај весіг ез кужлы мӧвпыштлыны.

Кущӧм абу прӧстӧј сіјӧ ставыс вӧлӧма. Кущӧм сӧкыd, кущӧм унасікас і... кущӧм міча, кор заводітан сіјӧс гӧгӧрвоны, аззыны сылыс мічлунсӧ, казавны кыпыdлунсӧ. І кущӧм абу лӧсыd, сӧлӧм вылаd пуксӧ кущӧмкӧ dілквіжантор, кор мыјкӧ кӧсјан вӧчны dа он куж лібӧ оз артмы.

Коркӧ вескаліс бур морт dа ез тојышт, ез еновт dуналӧс ӧтнассӧ керка пелӧсӧ, а індіс вескыd туј, помтӧм-шуштӧм пармаыс петкӧdіс керӧсвывса міча јаг нӧрысӧ, кысан гӧгӧр ылӧ ставыс тыdалӧ. Кодінӧ ӧні отсалас сылы, коді індас мыј вӧчны, кор сіјӧ сувтіс асшӧр туј вылӧ dа первојја лунсаныс колӧ кужны кутны ассыс віз Пырӧј куза, мужікыс куза, мукӧd куза? Мунны Вурdов орdӧ dа сорнітны? Но-ӧd сещӧм dелӧтӧ јӧз сінвозӧ петкӧdны кызкӧ јанзім-жӧ. Ӧd сыкӧd dуналӧн јітчӧма став томлуныс,

став сӧлӧм dojjасыс, kodjасыс сылӧн морӧс бердыс öні-на jонтö. Jітчӧма ставыс, kodi öні сіjöс вермас тojыштны Jермолін діныс, мукöd діныс. Кыӡі-öd najö ставсö сіjöс гögörвоасны?

dуӈа бара-на ез лыст сорӈітны став jывсыс Вуrdовкöd. Ез лыст сы вöсна, мыj сені пукаліс щöщ domeӈ. dуӈа dыр віччысіс, кор сіjö мунас, пукаліс пызан помын da віdлаліс „Вöрлеӡыс“ газет, köні вöлі гіжöма najö комсомолскöj колонна jылыс, medвоӡа рejсjас jылыс. Но domeӈ, тыdалö, ез лöсödчы мунны. Бара лоіс еновтчыны Шомесовалы сорӈіыс, петны гортас.

Jермолін бöрjа лунjасас гортас омöла волывліс, муртса сöмын вой кежлас пыравліс. А талун вöлі віччысö-ӈін dуӈаöс.

— Köні шöjтан?—скöр чужöмöн jуалöмöн паныdаліс сіjö dуӈаöс.—Ӈекор те гортын абу.

— Köн колö—сені і ветла. Ме тенсыd ог jуавлыв, köні те овлан.

— Те менам волывтöм вылö і раd!—пінӈпырыс містöма серöктіс Jермолін. Секі сы діныс dуӈаöс öвтыштіс віна dукöн.

— Те мыj тajöн кöсjан шуны?—скöрміс dуӈа тajö кывjасыс вылö dajсы вылö, мыj Jермолін луншöрлунö ветлödлö kod, кор тракторjасыс жыныс оз ужавны.—Те талун kod?

— Ме—kod?—Ме Jермолін, тракторнöj базаса механік.

— Ме сіjöс töda тетöг. Jуöмыd міса...

— Поӡö і jуыштны ічöтіка, кор гötырjасыd сещöмöс.

— Кущöмöс? Мыj те сöран?

— Но, ladнö, Шомесова jорт!—Jермолін dруг шыбытіс муртса петалан шмоӈсö, сувтіс dуӈа воӡö.—Чукöрт талун комсомолскöj собраӈіjе. Вопросыс те jылыс...

— Мыj?—ез гögörво dуӈа.—Мыj?

— Чукӧрт, міса комсомолскӧј собраніје, вопросыс те јылыс.

— Kodi шуӧ?

— Ме шуа. Ме чукӧрта ачым da нуӧda собраніјесӧ, те-кӧ он кӧсјы.

— Те јӧјмін, Степан! Кущӧм собраніје? Кущӧм вопрос ме јылыс?

— Быттӧ нінӧм оз гӧгӧрво!—Јермолін паскыda, став комната тырнас серӧктіс.—Тырмас, граждaнка Шомесова! Тырмас ылӧdлыны менӧ daj комсомолтӧ. Мі ставсӧ тӧdам.

— Мыј тӧdad?

— Мыј da мыј. Ангел петӧма. Весіг оз гӧрdӧd! Мі тӧdам мыј тенad мамыd муніс купеч сајӧ, мыј те пышјін гортсыd, медым пырны комсомолӧ da велӧdчыны, мыј те... da мыј нӧшта теныd колӧ?

— Kodi?.. Kodi вісталіс?.. Сіјӧ... і те верітан?

Ӧтчыd теныd верітлі, а мӧdыс он ылӧd...

— Степан, те јӧјмӧмыd... Те ачыd он тӧd, мыј сорнітан...

— Месӧ тӧda, те сӧмын мыј кутан бӧрті баітны?

— Ме, Степан, талун собраніје ог чукӧрт. Первој колӧ Вурdовкӧd сорнітны.

— Вурdовыd тан оз отсав. Ме ачым сыкӧd сорніта, Јермолін ӧҕӧссӧ крапкӧмӧн петіс da кылӧ сӧкыd кокшынас ӧdјӧ муніс калidор куҕа, а dуна коліс шемӧс.

„Ачым нужјӧdлі, ачым мыжа“,—вidіс ассӧ dуна. Сіјӧ некыҕ ез гӧгӧрво, кыҕі Јермолін верміс ескыны Пырӧјыслы, кыҕі сіјӧ сещӧмӧҕ верміс пырны, матыстчыны Јермолін dінӧ.

„Кӧт сені гӧгӧрвотӧмыс нінӧм абу. Важсыс кӧсјӧ воҕӧс бостны. Но, Порфіріј Щаков, ӧні-ӧd ме абу секса Ӧвdӧтыd, ӧні ме кужа ачым помсӧ корсны. Лӧк сӧмын, мыј ме ачым нужјалі da војнасӧ те востін, а ег ме,“—мӧвпыштіс dуна, кватітіс шалсӧ, вӧтчіс Јермолін бӧрса.

Вурдов сувтödic Јермолінлыс вісталömсö, чорыда шуіс:

— Ме ог веріт тенад вісталömö, Јермолін јорт. Шомесова ез вермы лоны сещöм мортöн. даj те ачыд, кор гöтрасін, ен-мöj буржыка тödмав? Те-жö тајöн щöщ ас вылад поклоп лептан. Колö первој аскödыс бура сорнітлыны. Сесса, те тödан, кущöм морт сіјö Щаковыс?

Јермолін пукаліс сылы паныд, кіас гартіс ассыс картузсö да кажітчö—суса кывзіс Вурдовöс. Но сіјö ез кывлы сылыс јуалömсö.

— Мыј?—очміс Јермолін.

— Те, Степан, весіг он кывзы менö. Те локтін да мыжалан мортöс сещöм торјыс, а ачыд мödтор јылыс думајтан. Те бура тödан Щаковсö? Сылы позö ескыны?

Секі сетчö котöрöн пыріс дуна.

— Но, Јермолін јорт, коллы міјанöс, а собранијетö талун енлы чукöртлö. Термасömнад верман сömын лок вöчны.

— Ставныд ті öтвылыс, — порогдорö сувтлömöн горödic Јермолін, а сесса недыр мысті содтіс:—Текö ескöн, Вурдов јорт, тödін, кущöм меным сökыд!

— Ме гögöрвоа, но первој колö бура тödмавны да вölісті-нін выводјас вöчны.

І кор Јермолін петіс, Вурдов бурадыр оліс чöв, візödic Шомесова вылö да вölісті назöнік јуаліс:

— Мыј вісталан, Шомесова јорт?

дуналы вölі окота böрззыны лібö локыс горödны, вöчны сещömтор, медым сіјöс пыр-жö гögöрвоісны. Но сіјö зіліс кутны ассö. дыр ез артмыны кывјасыс, дыр мыјкö корсысіс зептас, а сесса кыскіс сес комсомолскöј білетсö, мыччіс Вурдовлы.

— На, бост, ме ог вермы сörын вödітны, кор ме вылö сещöм лöж лептöны. Ме ачым мыжа, мыј

воӡвыв сіјӧс ег ӧлӧd,—вӧлісті секі сінваыс ылӧбтіс чужӧм пастаыс da ачыс пызан вылас леччысӧмӧн кутіс сыркјавны.

Вурdов локтіс сы dінӧ, пуктіс кісӧ пелӧпом вылас, наӡӧӊік шуіс:

— Кущӧм-ӧd ті, том јӧз, горачӧс da нерӧс. Ме теныd еска, Шомесова јорт. Быdтор вермас мунны морт вывті. Ӊе тащӧмторјас-на. Вај вістав ставсӧ, мыј тіјан вӧлі. Сӧмын вістав збыла, вескыda. Ылӧdлӧмтӧ ме пыр і каӡала.

МӦd БӦРЫӊТЧЫЛӦМ

ӊОЛ ВО САЈСА

Жыж Максімӧс уна сіктын тӧdлісны. Тӧdлісны паскыd гӧрd тош серӧіыс, коді сылӧн пыр вӧлі капуста шыран сечкаӧс моз щӧщӧdӧма, тӧdлісны мусаӊ течӧм топыd мыгӧр серӧіыс. Тӧdлісны Жыж Максімӧс і ыжыd короміна керка-карта серӧіыс, коді уна ӧградајасӧн паскӧdчӧмӧн гымвіӡіс сулаліс сікт шӧрын вічкокӧd орччӧн, поп керка dорын. Тӧdлісны батыс серӧі, кодӧс візувлунысла da пыр пыdӧ, быттӧ аслас помаслытӧм ыжыd горсјӧ пырны піскӧdчӧмысла, ӊімтылісны Жыжӧн.

Віставлӧны, быттӧкӧнӧс Жыж Максімлӧн батыс, Жыж Јогор, овмӧdчывлӧма корӧм вылын. Мыјӧн вӧлӧм сӧмын пуктыссас турун da кыз ӊаӊсӧ лоӧ іdралӧма уна чаӊ коста сорӧмјасӧ, Жыж Јогор бостас пачувсыс гормӧdчансӧ da ічӧтжык піыскӧd, Максімыскӧd, мӧdас Сыктывлаӊ коран сумкаӧн. І сіӡі быd во ар пуксӧмсаӊ da куӡ тӧв шӧрӧӡ ветласны гормӧdчан паскаӧн, паскыd куӡ мешӧкјасӧ чукӧртасны ӊаӊ торпырігјас, ыргӧн грӧшјас, а секкості гортас овмӧсӧн бергӧdлӧ ыжыdжык піыс— Павел. Сікт пастаын тӧdісны та јылыс, но регыd

Жыж петіс сіктас первоj олысö, унаöн лоіны сылы быdторöн ужjöзаöс dа сы jылыс кöт-нін ас dырjіыс зілісны вунödны, не каѣтывны. Сöмын лок кывjасöн паскödан сорнітö таj нінömöн он ланѣöd — сіjö быd пелöссан пычкыртö петö.

Німавліс тащömтор: öті праѣнік асылö Межadорса öтік ѣöтка орdö пырас ічöтік dетінка. Лок сырjа бöжа паскöма, рака поз коd шапкаа, роѣöс-dömасöс гынкöма,—dетінка пырас, сувтас порог dорö, пöрыс пöчö моз улöѣ копыртчылömöн чöвтас ыжыd пернапас, а сесса сылыштас вöснідік гölöсöн, нуж-jödлömöн:

— Кріста-рadі, сотчысjаслы, мыjöн верманныd...

Ѣöткаыd вölöм самöj кыскалö пачыс пöс нан dа оз термас корысыdлы мілöстінатö сетныd. dетінкаыd мыjкö dыра сулыштас dаj шуö:

— Сетан-кö—сетöj, меным некор dырсö віччысныс, ог ешты!

— Мыj-нö сіѣ он ешты, кытчö термасан?—jуалöны сылыс сераліґтыр.

— Бат естöн сікт помас гуdöк бостö, меd ескö кущöм-сурööс ез нöб.

Таjö dетінкаыс, сіjö-жö лок кывjасыс вісталöм серті, вölі Жыж Максім, а гуdöк бостысыс—сылöн батыс. Сіjö воыс Сыктылын вölі торjа нана dа Жыж аjа-піа гортаныс вajісны ез еща сукар dа сöм. А гожömнас тулыссаныс арöѣыс сіjö сукар торпырігjас вылас ез еща вöчны сылы выл віѣ dа му, ез ещаöн ужавны сылыс турун-нансö іdралöм вылын.

Жыж Максім-нін важöн jуксіс ыжыd вокыскöd, лоіс асшöр олысöн, сылöн вölі jöзлы вежавмönjа аслас овмöс, вölіны челаd, а ыжыd піыслы—Пырöjлы вölі-нін кыѣ арöс, кор Жыж Максімлы гожömбыd кежлö слугаавны мамыс сетас Öвdöѣöс.

Öвdöѣ секі вölі jежыd чужöма томынік авjа ныв, муртса-на тыріс кыѣöd арöс, но тödö-нін вölі, мыj

сіјö лоö јöзад слугаалöмыд. Ез-жö-ӈін первој во сіјö слугаав і Жыж Максім ордын. Böрја кык восö быд гожöм на ордын ужаліс. Мыјыс сöмын ез сурлы вöчны Öвдöтлы. Мужікјасköд орччöн ыщкöмсаӈ, Жыж Максім паскыд віҙјас вылыс јурвоҙ тоӈкјöдлöмсаӈ да жож чышкöмöҙ, сöд војöҙыс керка гöгöр идрасöмöҙ,—ставыс вöлі сурлö вöчны Öвдöтлы.

Но сіјö ескöн ставыс-на ӈінöм да böрја каднас Жыж Максімлöн піыс, Порфіріјыс, кодöс быдöн шулісны Пырöјöн, сіјöс пöгіб кутіс воштыны. Кыс сöмын стрöка сурас, быдлаыс топöдö, лöсöдчö кутлыны, окавны. А öтчыд лöсалісны сыköд віҙ вылын чомјын уҙны да пышјытöҙыс Öвдöтлы лоіс. Уҙны муніс орчча чомјö да аскінас Пырöј вылын мöд чомсаыд кутісны серавны, шмоӈітны. Пырöј нöшта вельміс. Сіјö ез кут јандысны јöз дырјі шуавны сещöм кывјас, кодјасыс Öвдöтöс пöсö шыблавліс, кöт сіктсыс ҙікöҙ пышјы.

Пырöј секі вöлі велöдчö карын, помалö-ӈін мöд щупöда школа да ассö кутіс зев вылын нырöн. Весіг сіктса зонјасыс сіјöс унжыкыс ез радејтны. Сöмын Жыж Павелыслöн ыжыджык піыс—Ӈікодім—вöлі сылöн друг пыдді да најö кыкöн быд праҙӈікö щапа ветлісны сікт куҙа, медвоҙын томјöз чукöрын. Ӈікодімыслöн вöлі гудöк да сіјö ворсіс сöмын Пырöј щöктöм серті.

Öтчыд, тајö ӈöтчыд оз вун дуӈалöн, тајöс вöтöн весіг пыр каҙтывлö сіјö да сы вöсна уна вој саддмывлö брöд ва пöсалöмöн, сіјö Ӈікодімыс да Пырöјыс кыјödöмаöс мујас вылын, кор Öздöт кутас локны вунданіныс да кыкöн ускödчасны сы вылö. Мыј сек вöлі—ачыс омöла тödö дуӈа. Тödö сöмын, мыј сетчö регыд лöсалісны јöз да мездісны сіјöс да сы böрын Пырöј да Ӈікодім бурадыр ез петавны сіктö—бурдödісны лöзјассö да дојјассö—Öздöтлыс јос пінтујјассö—кіјассыныс і чужöмсыныс.

Сіктын јона сорнітісны та јылыс. Ѳелöсö весіг сетöма вöлі сydö, но Жыж Максім јона ветліс рајонті, областöг леччыліс, сіктсöветын јона бергаліс da дыр нужалöм бöрын ставыс бöр лантіс. Пырöј арнас бара леччіс карö.

Медым быrödны јöзкост сорнісö, Öвdöт муніс веröссајö Пітірак Вас сајö. Но сыкöd олöм Öвdöтлöн ез артмы, Пітірак Вас кујім тöлыс мысті гöтрасöм бöрас нöјтöма міліціонерöс da суѳітісны кујім во кежлö. Öвdöт ез вермы терпітны енкаыслыс јомаалöмсö, лоі мунны на ордыс. А Пітірак Васыс сы бöрын ез-нін і волы гортас, зікöг-пö леччысöма da кöнкö пышјалö.

Сіјö арнас-жö Öвdöт торјаліс мамыскöd. Первој мамыс сіјöс јона відіс, мыјла лögödіс сіјö Жыж ставöс, најö-пö сылы пыр отсавлісны, пікö воіrad сетлісны нан і турун da öні сесса некоd дінö лоö шыасны. А сесса мамыс ачыс кутіс лöсödчыны мунны веröссајö.

Орчча сіктын вöлі кујім посні челаѳа döвеч. Сылöн бöрја кадöгыс-на вöлі ічöтік лавка. Ачыс прамöја некöн ез ужавлы, тöв і гожöм мыј сурööн вузасіс, прілавок сајын сулаліс, а став ужсö вöчіс гöтырыс. Вісталöны, мыј гöтырыс сылöн јона ужалöмысла і кулöма. Вот сіјö döвечыс і коралöма Öвdöтлыс мамсö.

— Мыјла те сетчö мунан? Челаѳсö візны da аслыс кесјылöсавны?— відіс мамсö Öвdöт.

— Кöнкö-öd пöрыс немтö ковмас колѣавны. Те помыс нінöм-жö оз ло-а,—вочавізліс сылы мамыс. Ез кывзы нылыслыс, муніс, а кујім во мысті сесса і ачыс гартыштчіс. Важја сöкыd ужыс, вісöмјасыс da döвеч орdad лун і вој мырсöмыd зікöг костісны сіјöс da Öвdöтлöн мамыс вогга воас кулöма.

Öвdöт коліс öтнасöн. Öтнасöн, јанödömöн, сералöмöн. Кущöм вермас лоны олöм сені, кöні сещöм

гажтöма, шога коӆіс томлуныd, кор став кыӡ во олöмсыс морöс вылаd коӆі сöмын сöкыd із da унаына гöгöрвотöм тор? Сіјö чукöртіс коӆöм курасскарассö, ігналіс кіссöм керка пöвсö, мыј вöлі шогмана—нуіс мамыслы da öтік зера асылö мöдöдчіс нопјöн Распоd сіктыс.

Мыј сылöн коӆі сіктас? Мам, коdöс сіјö раӆејтліс öтка шуdтöм ныв раӆејтöмöн, пödругајас, коdјас унӝыкыс вöліны аскоӆысöс-жö da кыӡ воса олöм, коd піыс унӝыкыс вöлі јöзлы вылö гажтöм, мустöм уж. А аскödыс нуіс ыӝыd лöглун јöз вылö, коdјас пежалöны том нывлыс сöстöм сöлöмсö, ыӝыd кöсјöм корсны кущöмкö гöгöрвотöм, ылыса туј, коd јылыс сіјö кывлывліс-нін омöӆіка, но коdі вöлі-на сещöм-жö гöгöрвотöм da повӡödлана, кущöм і став олöмыс аслас дај мамыслöн...

— Вот і ставыс, мыј ме теныd верма віставны,— шуіс dуӊа.—А воӡöсö ставыс гöгöрвоана. Сыктывкарын первој öтіклаын олі dомработӊіцаын. Сіјö аӡӡіс менö уӆіч вылыс воан луно, пыртіс гортас, індіс велödчыны. Пырі комсомолö, вöлі пропагандістјас курс вылын, сені тödмаслі Јермолінкöd. Регыӆік ужалі Сыктыв рајонын, сы бöрын велödчі Совпартшколаын, а öні локті татчö. Вот і ставыс,— мödыс шуіс dуӊа da лаӊтіс.

— Öні Ӝыӝ Максімыс кöні?—јуаліс Вурdов.

— Ме ог töd, сіктын ег-на вöвлы. Пырöјыс тај вісталö—колхозын-пö, завхозын. Сіктыс міјан бокын, сіктсöветсаӊыс сіӡім кілометр сајын, омöӆа коdі і волывлö сетчö. Сіјöн-öd і Ӝыӝ Максімјасыd dыр кöӡајӊічајтісны мукödлаын серті даj колö-кö öні-на сені гуdрасöны.

— І те тајöс ставсö öнöӡ сіӡ коӆан? Tödан кущöм сіјö морт Щаковыс da чöволан? Кывлін, мыј Ӝыӝ Максім колхозын завхозын da чöволан? Мыјнö велödіс тенö аслаd олöмыd даj Совпартшколаыd?

Чӧвовны, кор кулакјас, мијан медӆок врагјас, сујсӧны быd щеӆӆӧ da врефітӧны? Таӧ велӧdісны тенӧ, Шомесова јорт? А ӧні то сесса асвылаd-нін воӧны. Ӧтчыd банфітјас ногӧн заводітлісны da нінӧм налы ез ло, ӧні мӧd ног кӧсјӧны da те век чӧволан. Оз шогмы таӡі, Шомесова јорт, оз шогмы.

— Мыј-нӧ меным колӧ вӧлі вӧчны?

— Мыј вӧчны? Вісставны кӧт меным.

— Ме важӧн лӧсӧdча da ог лыст.

— Он лыст? Најӧ тај со лыстӧны, налӧн сы вылӧ сӧлӧмныс лептӧ, кіныс кыптӧ даj кывныс бергӧdчӧ. Пыröјсӧ ӧні-жӧ колӧ лароксыс вештыны, бур ревіӡіја вӧчӧмӧн. Колӧ тӧdмавны, збыӆ-ӧ сылӧн батыс завхозын колхозын da сіӡ-жӧ вештыны. А Јермоӆіныd ставсӧ тӧdӧ, мыј те тані вісталін? Оз? То-ӧd ті, томјӧзыd, кущӧм терыбӧс. Колӧ кужны термаснытӧ, сіӡ-таӡ термасӧмыd тӧлктӧм,—Вурdов бара локтіс dуӊа dінӧ, ӊебыdіка інмӧdліс кісӧ сылы јурвылас, шуіс.—Олӧмыd аслаd вӧлӧма сӧкыd, а онна тӧd, мыј тащӧм dырјіыс колӧ вӧчны. Оз ков сетчыны, оз ков сетчыны! Кутам-кӧ мі сетчыны, лаӊтны враг воӡаd, чӧвовны,—кущӧм мі болшевікјас? Вылӧжык јуртӧ, dуӊа. Мі огӧ сетӧ ӊекоdлы конјыштны тенӧ. Јермоӆіныdкӧd ме вылпӧв сорӊі панла. Мыј сіјӧ сіӡ Щаковыскӧd сещӧм матыса dругјас?

3

Вурdов орdыс dуӊа петіс dыр мысті. Вурdовлӧн бӧрја кывјасыс збојмӧdісны dуӊалыс сӧлӧмсӧ, сетісны тӧdны, мыј абу-на ставыс сещӧм ӆок, поӡӧна ставсӧ вескӧdны da сы вӧсна dуӊа dолыdа чеччыштіс кіӆчӧ вывсаӊ, терыба мӧdіс вославны баракјас пӧлӧн.

Луныс вöлі міча, шоndіа. Гöгöр ʒірdаліс, быттö бісерöн коjалöма вöрсö і вöрпоdсö. Кокулын ʒуртö кос лым, сылöн шыыс пінтö ныжмödö. Пуjас костöd улын jугjалö тöвса быгалöм шоndі. dуӈа ӈеdыр кежлö сувтыштліс, мöвпыштіс — коdарö весködчыны. Гортö мунны ез вöв окота — ез köсjыссы ӈі паныdасны Jермолінköd, ӈі сорӈітны сыköd, ӈі весіг аʒʒывны сіjöс. „Пырала Зоjа орdö, гортас-kö сіjö,— шуіс dуӈа аслыс dа кежіс весkыdвыв.— Сорӈітышта köт сыköd dа jуала щöщ dомеӈ jывсыс“.

Зоjа вöлі гортас. Сіjö пукаліс пызан dорын öʒöслы мышköн, вомгорулас сыліг тырjа мыjkö зіӈа вурiс dа ез весіг бергödчыв öʒöс воссылöм шыö. dуӈа кокчуӈjылас локтіс сы dінö, мышсаӈыс тупкіс сінjассö.

— Ме-жö аʒʒылі тенсыd пырöмтö, dуӈ!— бергödчіс dа серöктіс Зоjа.— Мыj-нö сыdырасö Вурdов орdас вöчін? Öнтаj міjан воігöн вöлі пыран, а öні со вöлісті петін. Ме пывсыны-ӈін і быdтор уdіті.

— Сіʒ, ас костаным. А луныс талун! Сіʒ ескöн і вöчі сещöмтор, меd сölöмöj бурміс. Ывлаыс сöстöм, гажа, сölöм вылын сещöм кокӈі, быттö сökыd із талун усі морöс вылыс. Петалам чоj jывсаӈ іславны!— dуӈа кутіс Зоjаöс коскödыс, кутіс бергödлыны.

— Мыj? Іславны? dаddыс абу,— Зоjалы щöщ вужіс dуӈалöн dолыdлуныс, сылы вöлі щöщ-жö окота шмоӈітыштны і dурыштны.— Макар регыd вылыс катішщеыс воас, сылы трактор улас суран.

— А тіjан кыʒі реjсыd муніс?

— Міjан зев бура,— ошjысыштіс Зоjа, köт ескöн таjö реjсыс бара ӈужаліс, лоіс віʒöма унжык карасін dаj ачыс-ӈін köсjыліс мыj сурö норасны dомеӈ jылыс dуӈалы. Но Шомесова сіjöс панjіс.

— А dомеӈ кыʒі? Сорӈітін сыköd?

— Мыj jылыс? Морт — морт і ем, мыj сыköd

сорнітан... Ог-öd сылы кут ачымöс ошкыны, med ачыс гöгöрвоö.

— Сіҗкöнöс, ме сыкöd сорніта!

— Ој, ен бара,— Зоја быdсöн гöрdödіс повъöмысла.

— Наросно вістала. Вістала, мој те рафејтан сіјöс, öтлаöda тіјанöс, талун меным мојкö dелödчыштны окота.

— Ој, dуна, ен. Те лушшö ас јывсыd меным вістав, kodкö-луннad-тај те кöсјылін... Пыröј јывсыd... Вісталан?

Вуrdовкöd та јылыс сорніттöъ dуналы кыҗкö јанҗім вöлі весіг dумвылас каътыштны сы јылыс. Чајтіс, мој ставыс-нін тödöны, ставыс сералöны сы сін сајын, гашкö вел јона dівітöны. Вöлöмкö, сещöм містöмыс нінöм абу вöлöма, а кор Вуrdов сещöм збыльыс ставсö кывзіс, сетіс сылы сöлöм da нöшта відіс dыр віставтöмыс,— dуна ез нін пов та јылыс щöщ і Зојалы віставны da öні пыріс наросно сіјöс вöчны. І кор dуна выльыс ставсö вісталіс Зојалы, сылы-нін лоіс җік гöгöрвоана, мој став полöмыс вöлöма весшöрö, јанdыснысö вöлöм җік нінöмыс, і тајöс важöн-нін ескöн щöщ коліс віставны Степанлы. А Зоја кывзіс сінсö лапнітлытöг, dуна вылыс сінјассö леҗлытöг, сылы вомас вескыda віҗödöмöн da сöмын сылöн чужöмыс гöрdödыштіс, кор dуна вісталіс му вылын вöлöмторсö.

— Сы бöрын сесса те гортad ен-на і волы?— кыҗкö полöмöн јуаліс Зоја.

— Ег, dај мојла? Мам кулöма... Ем ескöн вежань, сіјöс ме зев рафејтлі, но öні кöнкö вунödіс-нін.

— Ме мамöс зев-жö льубіта... і... сіјö менö. Вылöнікöн-на меным шаньгајас ыстöма,— Зоја јашщікыс кыскіс шаньга чукöр, пуктіс dуна воҗö.— Таво гожöм гортын вöлі — тöлысбыd небыd нанöн вердіс, быdлун вöлі пöжасö.

— Лӧсыд, кор ем кодӧс радӕйтны,— ӈебыда шуіс дуӈа да ӈедыр чӧволыштӧм бӧрын содтіс:— карса кӧзјкаыд менам мамкод-жӧ вӧлі. Ме велӧдчігчӧж сы ордын олі. Колӧ кӧт пісмӧ гіжны, но пыр кызкӧ ӈекор... Регыд-тај вунӧдан бур јӧзтӧ.

Дыр тазі ӧті-мӧдтор јылыс сорӈітісны најӧ. Важӧн-ӈін немдіс, біасны ез вӧв окота, кыкнаннысны дыш вӧлі вӧрзӧдчыны места вывсыныс, бергӧдны выключател. Зоја лӧсӧдчіс волпас вылас да немыдсыс кыліс дуӈалыс гӧлӧссӧ. Дуӈа ескӧн унаыс-ӈін лӧсӧдчыліс мунны, но вӧлі окота-на тазі пукыштны немыдас, ставсӧ вунӧдӧмӧн болгыны ӧті-мӧдтор јылыс да ӈе лезны јурас думјас Степан јылыс. Но сыкӧд азјыслыны вӧлі колӧ. А Зоја-ӈін вісталіс:

— Кущӧмкӧ тешкод морт тӧрыт паныдасліс міјанлы катішще вылын. Ӈеуна трактор улӧ ез пыр да міјанӧс-жӧ сыыс відіс, а сесса домеӈ вылӧ візӧдліс да зев ӧдјӧ муніс. Зік Пырӧј код ачыс. Сещӧм-жӧ нырјаса, ӧшјӧм парја—сінкыма і мунӧсӧ зік сы моз. Гашкӧ батыс сылӧн-да?

— Гашкӧ-і сіјӧ,— первој вескода вочавізіс дуӈа, а сесса друг чеччіс да јуаліс вылыс:— Кущӧм, шуан, чужӧмыс?

— Пырӧјлӧн код, міса, сӧмын тошка. Сещӧм щӧщӧдӧм тош, зік зыр-код, кызі тај те ачыд вісталін. Талун сіјӧ мортсӧ ме тас-ӈін азјылі.

— Кытыс?

— Мунӧ вӧлі мастерскӧј дінті, леччіс кытчӧкӧ увлаӈ да воші. А трасса вылын сіз-жӧ: воші кытчӧкӧ, быттӧ сылі, вӧр пыщкас пыріс тыдалӧ.

— Тајӧ, Зоја, зік Жыж Максім. Вылыс катішщеас ӧд Распод сіктсаӈ вескыд тој ем. Сіјӧ вӧрса тојјассӧ ставсӧ тӧдӧ, піыс дінӧ кӧнкӧ локтіс. Колӧ аззӧдлыны сіјӧс, мыј кутас віставны. Лок петалам ларокас.

Уліч куза мунігӧн најӧ кылісны кущӧмкӧ зык—

гöрdпелöс вестын кык мортлыс жежödчöм. Öтіыслыс гöлöссö dуӈа тödіс — сіјö вöлі стöрöж Габö Павел, а мödыс — тödтöм нывбаба.

— Пыралам, міса! — горзіс Габö Павел da зіліс кутны нывбабатö сојödыс, а сіјö ӈещкысіс.

— Мыј тіјан, Павел dаd? — локтіс на dінö dуӈа.

— da то тај локтіс ме орdö da вöзјö чышјан... Шыdöс корö da сакар. Ме сылы вісстала, міса абу менам, а сіјö ошјысö: — лавошӈікыdлöн-пö тај ем, — вісталіс Габö Павел. — То сіјö сіктсаӈ аслас вöлöн воöма.

Мунісны барак сајö — сені збыльыс вöлі ыжыd рöзвальö dоddалöма вöв, а сы dінын нöшта мöd нывбаба.

— Віdлы, Павел dаd, мыј налöн dоddас, — щöктіс dуӈа.

— Тіјанлы кущöм dелö, мыј сені ем? — віdчыны кутіс нывбабаыd. — Ме ег гусав, а ӈöбі, позö ассыс јуавны.

— Кыс ӈöбін?

— Лавошӈіклыс.

— Мыј выло?

— Шаль даj ыжкујас сеті.

— Ветлам сы орdö!

— Kod орdö?

— Лавкаас, јуалам ассыс вузасысыслыс.

— Мі ог ештö тіјанкöd шлоӈјавны, гортö колö мунны.

— Но, но, ветлам! — шуіс Габö Павел da нывбабатö кыскісны ларокö.

Ларокын вöлі шоныd, жара ломтысіс кöрт пач. Јöз вöліны еща. Пырöј самöј весітіс kodлыкö чері. Пач dорын жек вылын öзöслы мышкöн пукаліс кущöмкö dаdö, кіјассö шонтіс пач вылын, курітіс ыжыd каллан. Шомесова локтіс Пырöј dінö.

— Те тајö ѣöткаыслы шыdöс dа сакар вузалін?— јуаліс сылыс.

— Мыјöн ставсö помнітан, гашкö і вузалі!— јурсö лептывтöг шуіс Пырöј.— А те кущöм контрол?

— Ме јуала — вузалін талы шыdöс dа сакар?— і dуна ѣöткатö вајіс прілавок dорö.

Пырöј чöвтліс сінјассö ѣöтка вылö.

— Первој аѯѯа!

— Кыѯі первој?— горödіс нывбабаыd.— Кымынödыс-нін ме...

Но Пырöј панјіс сіјöс:

— А, Öгрö ѣöт вölöма, ме ег і töd. Но і вузалі, мыј сені локыс? Ассым нормаöс сеті.

— Норматö-ö?— јуаліс dуна.

— Те, Шомесова јорт, јöз вылас лöжсö ен лепты. Первој колö dумыштлыны, лöж лептöмсыd і ачыd верман сурны. Кодкö-лун-на ревіѯіја вölі,— і быѣѣö нінöм ез вöв — бергödчіс мödарö.

Пач dорын пукалыс морт нускіс ныр пырыс, сінсö ез лептыв пырысјас вылö.

— Но, нормаыd тенаd абу сы мынdа,— скöрміс dуна Пырöј вылö.— dај ачыd мöј он сој?

— Мыј ме сојa теныd не tödны, кытчö ме нормаöс вошта — не велödны, сіјö мејам dелö.

dунаöс первојсö шенѯödіс Пырöјлöн ассö тащöм збоја кутöмыс, кор сіјö овлывлö быѣѣö лöнінік, гölöссö оз кыпödлыв јöз dырјі. Но dумвылас воіс Јермолінкöd талунја сорніыс dа лоі гögörвоана. „Сомыј вölöма,— мöвпыштіс dуна.— Чајтö, мыј менö конјыштіс dај сесса тані јöз воѯын кöсјö бöбö пуксödны“.

— Мыј кöѣ те ен вістав, Щаков,— чорыdа шуіс Шомесова,— а кор прікаdшік заводітö спекулірујтны шаљјас dа ыжкујас вылын — сіјö-нін абу шогмана.

Пырöј наѯönік бергödчіс dуналан, векыштліс

вомсö da асcыс пуҕöм скöрсö кутны зіӆöмöн горödіс:

— Мун татыс, тöd асcыd местатö. Комсомолаd камандуіт, а тані кöҕаіныс — ОРС. Верман петны лавкасыс! — і кінас індіс öҕöс вылö.

dуӈа шаіпаі муні, кеӆdödіс. Вöлі окота сетны Пыröіӆы іандыстöм сінмас, но кутіс асcö, бостіс тöткаöс кіödыс.

— Мунам! — шуіс сылы.

— Кытчö? Ме вöсна кöт тышкасöі, а менöсö леҕö, — пыксыны кутіс тöткаköd.

— Мунам ОРС-ас, віҕödлам, кущöм таіö абу менам dелö.

Шомесова бöрса вöччісны щöщ Габö Павел da Зоіа, kodіас шемöсöн віҕödісны ставсö таіöс. Наіö мунöм бöрын пач dорын пукалыс морт ыӈыda сöлыштіс бокас da бöр леччысіс пач вылö.

Ӈеdыр мысті Пыröіöс корісны ОРС конторaö.

1

Рытјасын, муртса сӧмын пемыдыс паскӧдчас база вестӧ da баракјас шӧрын сулалыс ӧтка пожӧмлӧн жужыd туганыс вошӧ уна сурс козувјасӧн ворсӧдчыс помтӧм јенежас, гӧгӧр ломзӧ електрічество, і база ставнас заводітӧ зірdавны уна бијасӧн. Секі заводітӧ ужавны радіо. Быd ӧшнӧd і стен пазјасӧd баракјасыс петӧ радіолӧн шы—кылӧ Москва, кылӧ Ленінград, кылӧ Сыктывкар, кылӧны мукӧd карјас. Репродукторјас горзӧны вомтырнаныс, а баракјасын шојччысјас da ассыныс смена віччысысјас суса зоргӧны на вылӧ, пелнысӧ чошкӧdӧмӧн зілӧны гӧгӧрвоны быd кыв. І кор репродуктор заводітлас ырјанітны, кор сес пондылас петны сӧмын чірзӧм da војын шӧјтыс канјаслӧн моз лӧвтӧм, быdӧн dӧзмӧны:

— Но і Петыр-Павел! Бара торкіс!—відӧны радіо кывзысјас рафіст Мінгаловӧс.—Medса інтереснӧј інас...

Кӧт мукӧd dырјіыс торксӧмыс зік-нін ез вӧв „medса інтереснӧј інас“ daj kodсурӧыс весіг кывзӧнысӧ вӧлі dышініка пырыс, но Мінгаловлы відӧмыd уна сурлі. Сещӧма-нін быdӧн велалӧмаӧс радіо dінас, мыј кор сіјӧ оз шыав—баракјасын јӧз ветлӧны

чатрасігтыр, віччысöны—оз-ö сіјö кут шыавны барак пастаöн.

Талун Макар пукаліс гортас дааслас смена вылö суттöг кывзіс радіо. Горнітіс Сыктывкар. Тöдса нывбаба гöлöс сетіс „Бöрја јуöрјас", пыр öтмоза бронгіс-лыддіс, буракö, газет вылыс:

„Сталін німа колхозын заводітісны кыскасны. Быдлун кыскöны 7-8 кубометрöн морт вылö".

„Ленін гранат" колхозыс скöтніцајас кутчісісны велöдны агротехніка. Мікушева дарја скöтвіґöм куґа техмінімум сдајтіс отлічно вылö".

„Палаґґаса вöрпунктын вöрлеґыс-мастер Онтон Карманов тöвса сезонын вöчіс-нін 500 кубометр высокосортнöј древесіна".

„Часса тракторнöј базаын трактоpіст Гужев..." заводітіс віставны радіо, но сіґі і ез ујдајтчы тöдны Макарлы, мыј вöчіс трактоpіст Гужев, код јылыс јона-нін гіжлісны газетын, мыј сіјö петіс водітелјас крајувса ордјысöмö,—репродуктор зев куґа, містöма лöвкнітіс да лантіс.

— Ек-те, Петыр-Павел! Бара, кöнкö, вугыртчіс!—відчыштіс Мінгалов вылö Макар.

Репродуктор бара лöсöдчіс мыјкö віставны, заводітіс ґужгыны, кыґі-тај тракторлöн трансміссіјаыс выклучітöм мотор. Кылö кодкö локтіс мікрофон дорö, кызöктіс:

— Алло! Алло! Горнітö тракторнöј базаса радіоузел!—заводітіс віставны репродуктор.—Ставöн пöжар вылö! Сотчö мöд номера гараж. Ен усöј панікаö, лоам організованнöјöн. Ставöн пöжар кусöдöм вылö!"

Макар вірскöбтіс волпас вылыс, кöмтöгыс ускöдчіс ывлаö. Ывлаын уліч тырöн котöртісны јöз. Вылын, керöс јылын, тыдаліс сöд щын. Гöгöр-нін уваава кыліс. Макар котöрöн пыраліс комнатаас, кокас сујіс кöмкот, кватітіс маслööс фуфајкасö да ускöд-

чіс јӧз бӧрса. Сӧмын котӧртігас ԁум вылас усіс, мыј сотчан гаражас сулалӧ сылӧн машінаыс, коԁӧн сіјӧ вӧлі кӧсјӧ кајны вылыс катішщеӧ.

Гараж паскыԁ ӧҕӧсӧԁ бі сорӧн пуркјіс сӧԁ щын. Білӧн куҕ кывјыс ӈуліс-ӈін ортсы стӧнјассӧ, гараж вевтсӧ. Сӧԁ щын гартчӧмӧн кајіс вывлаӈ ԁа асја тӧв сіјӧс паскӧԁіс баракјас сајса вӧр пыщкӧ. Гараж пыщкын кылісны гӧлӧсјас, сені мыјкӧ ӈокыс горзісны. Коԁјаскӧ завоԁітӧмаӧс косавны гараж вевт.

Гӧгӧр котралісны јӧз. Најӧ гӧрԁӧԁӧмаӧс бі југӧрыс, сӧԁ ракајас моз павјалӧны јежыԁ лым вылын, таԉалісны сіјӧс, јужԁісны. Гараж ӧҕӧсӧԁ петыс бі југӧр гӧрԁӧԁӧ чојгорувса вӧрсӧ, баракјаслыс стӧнјассӧ.

— Машінасӧ качајтӧ!—горзіс коԁкӧ барак вывсаӈ.

Но пӧжарнӧј машіна вӧлӧма кӧҕыԁінын ԁа ӈекыҕ ез кӧсјы ужавны.

— Веԁрајас унжык!

— Лымсӧ кујалӧј!

— „Оз-жӧ гӧгӧрвоны машінасӧ петкӧԁны!“— мӧвпыштіс Макар јӧз чукӧр ԁінӧ воӧм мысті ԁа паскыԁ ӧҕӧсӧԁ щӧщ ускӧԁчіс гаражӧ—щын пыщкас. І гараж пыщкас-ӈін гӧгӧрвоіс: „Оз-кӧ паскӧмӧј ӧзјы. Сіјӧ тыасӧма-ӈін маслӧјаснас ԁа карасіннас“.

Машіна гӧгӧр кыщовтігӧн Макар зурасіс Јермолінкӧԁ. Сіјӧ ноксіс раԁіатор ԁінын, лӧсӧԁіс тыԁалӧ магнеттосӧ...

— Макар, машінатӧ петкӧԁ. Менам мыјкӧ ӈінӧм ез артмы,—горӧԁіс Јермолін ԁа ускӧԁчіс кытчӧкӧ біӧ.—Ме тас нӧшта мыјсурӧ кватіта.

Макарлы кімалас улаԁ ӈекыҕ ез сур пусковӧј ломікыс, меԁым бергӧԁны маховіксӧ ԁа леҕны моторсӧ. Сесса сіјӧ сурі, маховікыс быттӧкӧнӧс лоі вајӧԁӧма сжатіје улӧ, і Макар вӧчіс сіјӧн чорыԁ рывок, но мотор бара ез кут ужавны. Ковміс компрессіоннӧј краӈікјас пыр ціліԁрјасӧ кістны ӈеуна

бенҳін, востывны ціліндрјас вылыс продувочнöј кранікјассö, востыны воздушнöј заслонка. Сöмын секі Макар кыліс, мыј трактор кутіс тіравны да öні сесса поҳö сіјöс вöрҳöдны места вывсыс.

Ортсын кылö пыр-на öтмоза шыалісны јöз. Базаса директор Фомін да Вурдов асныс кутісны весköдлыны пöжар кусöдöмöн. Кыскö кыскісны паскыд брезент, зевтісны сіјöс орчча гараж вылö.

— Лымсö, лымсö коj!—пыр öтмоза горзісны вöснідік, јос гölöсöн гараж вывсаӈ.

— Дурдöj вевтсö косавны, пыщсыс машіна ез-на пет!—шенасöмöн горзіс гаражвывсајаслы Јермолін. Сіјö вöдітіс моздор тырыс гырыс кöрт кölуjjас да, кажітчіс, ез töд, кытчö најöс воштыны.

— Ачыд-нö мыј віҳödан? Шыбыт воҳсыд кölуjсö, оз сывны! —ускödчыліс сы вылö Вурдов, котöртіс щöщ гараж пыщлаӈ.

Макарлöн дырöн мотор заводітіс ужавны. Сінсö сылыс сојіс щын, ачыс ӈінöм ез аҳҳы, і весіг мышкас-ӈін кутіс дöвгыны шоныд, јіжны кучікöҳыс. „Med сöмын гусеӈіцајасыс гуас оз леччыны!“—мöвпыштіс сіјö, сінсö востытöг включітіс сцепленіјесö да сразу-жö сетіс мöд скорост.

— Ај, кежöj!—горödіс Вурдов, сінсö тілігмоз шыбытчіс бöрвыв, јöз чукöрлаӈ.

І муртса трактор удітіс петны ортсö—гараж пöтölöк грыпкысіс усі, бі столб петіс вевт пырыс да гöрд сурјаöн поткödіс пемыд ывласö.

Јöз чукöр сеччіс бöрлаӈ, кодсурö котöртісны ылöҳ.

— Макар, сотчан!

— Макар, леччы машіна вывсыд! —Јермолін кајіс трактор вылö, кінас вештыштіс пуклöс вывсыс Макарöс.

Макарлöн маслööн да карасінöн тыасöм паскömыд мыш вывтіыс вölі öгыралö-ӈін. Сіјö секі каҳа-

ліс паскӧм сотчӧмсӧ, сувтӧдіс машінасӧ, сетіс рулсӧ Јермолінлы, машіна вывсыд ускӧдчіс лым пыщкӧ, а сесса шыбытіс паспінжаксӧ і шапкасӧ. Нырсӧ кӧріс кощӧс дук, сінмыс зӧлітіс-на щын пыщкын олӧмыс і сіјӧ ӈінӧм ез аӡӡы, сӧмын кыліс јӧзјаслыс гӧлӧсјассӧ да кос керјаслыс трачкӧдчігтыр азыма сотчӧмсӧ.

— Котӧрт пелшӧр діно!—кутіс сіјӧс кіодыс Габӧ Павел, лептіс лым вылыс.—Сінкымјасыд чішкасӧмаӧс, чужӧмыд сотчӧма..

— Молодеч, Макар, ен сет машіналы сотчыны,— Макарӧс кіӧдыс бостіс Вурдов да серӧктӧмӧн содтіс:— Со і лотчікавныд ковміс: те талун герој!

Макар кӧсјіс ӈуммунны, но муртса лӧсӧдчіс серӧктыштны—чужӧмсӧ быттӧ ставнас јос пуртӧн вундісны да сіјӧ катласіг тыр, Габӧ Павел пелпом вылӧ мыжсӧмӧн, мӧдіс леччыны горувлаӈ.

2

Бурещ сіјӧ каднас домеӈ спокојнӧја леччіс улыс катішщелаӈ. Пукаліс сіјӧ мышвыв леччысӧмӧн трактор пуклӧс вылын, ӡоргіс воӡӧ, кыјӧдіс быд мылк і гуран трасса вылыс. І сӧмын корсурӧ віӡӧдлывліс бӧрвылас Зоја вылӧ да боргіс вомгорулас вылсыланкыв, кодӧс сіјӧ кујімыс-ӈін кывліс радіо пыр, но ӈекыӡ ез вермы думвылас ускӧдны став кывјассӧ. Сіјӧ ез кыв ассыс гӧлӧссӧ, но вӧлі лӧсыд сіӡі нузгыштны ныр пырыс кывторпырігјассӧ, медым ӧдјӧжык коліс тајӧ бӧрја квајт кілометраыс.

друг сылы думвылас мыјкӧ усі, но мыј—стӧча ӈекыӡ ез вермы тӧдны. Быттӧкӧ кущӧмкӧ ыжыдтор вунӧдіс кӧнкӧ вӧчны, кодӧс быт вӧлі колӧ вӧчны, лібӧ мыјкӧ вӧчіс да ез сіӡі.

Первој чајтіс,—есіјӧ тӧдтӧм мортыд, коді кыӡкӧ

шенъымöнја кутіс гартчыны сы dінын бöрја kaднас. Вылыс катішщеын паныdасан луннас сіјöс dомеӈ бара на аъъыліс da весіг кыкыс. Муртса dомеӈ воіс базаö, сылы medвојdöр бара сіјö паныdасіс. „Мыј тајö? Алі кастітчö-ӈін? — повъіс dомеӈ.—Ъік аслам вужöр моз ме бöрыс кöјтö. Kodi сіјö ачыс". Секі тödтöм мортыd кајіс вывлаӈ трасса куъа da кежіс öті вöла туј вылö, kodi нуіс ОРС скöтнöј dворлаӈ. „Тыdалö, кулакјас піыс,—мöвпыштіс dомеӈ.—Сені-öd најö унаöн ужалöны". А рытнас пыріс ОРС контораö орdерјасла da сені бурещ топödöмаöс Пыröјöс. Шомесова, Зоја, Габö Павел, кык тödтöм ывбаба—ставыс мыјкö гораа венъісны, мöda-мödнысö кывзытöг вісталісны. Пыröј сулаліс прілавок вылö öшјöмöн і кыв ез леълы öтаröӈі мödаröӈ, сöмын вöј сінјассö корсурö чöвтлывліс то öті вылö, то мöd вылö. А кор чукöрöн петісны ларокö da dомеӈ вöччіс на бöрса,—сінвылас первој бара усі сіјö тödтöм мортыd. Кöт сіјö і пукаліс јöзлы мышкöн da весіг ез бергödчыв пырысјас вылö, dомеӈ тödіс сіјöс паскыd мыш сертіыс, щöщödöм јурсіа балабöж сертіыс, сіјöс ассö быdсöн јірмöг бостіс. Окота вöлі бергödчыны da бöр петны ӈекоd тödлытöг, но dумыштіс — мыјла тајö мортыс пукаліс тані гортас моз, мыјла сіјö бара-ӈін тані і оз-ö öні воссы ставыс тајö мортыс куъа.

— Вöчöј ревіъіја. Ог-кö суъсы—секі кута сорӈітны, а öні... вісталіс Пыröј ОРС-са начальӈік Куъӈецовлы,— а öні... ме ог кöсјы весіг кывзыны тіјанлыс. Морттö быdторјöн поъö лакны.

— Но, но .. Те наъöнжык,—орödіс сіјöс Куъӈецов.—Фактыс сінвоъын. Шомесова јорт, вöчöј акт, кырымалöј da вајöј меным.

Шомесова муніс пач сајö і секі сіјö аъъіс пукалыс мортыdлыс чужöмсö. Первојсö dуӈа шајпајмуніс, ӈекыъ, тыdалö, ез віччыс аъъыны татыс тајö мортсö,

гöрdödiс став чужöмыс, но кутiс аssö, ез кöсјы петкödлыны ӈiнöм мукödлы.

— О, тödса морт!—шуiс dуӈа dа мыјвынsыс зiлiс sерöктыны.—Кущöм могјасöн? Пiтö вidлыны воiн?—i сiјö iнdiс кiнас Пырöј вылö.

Первојсö ӈекоd ӈiнöм ез гöгöрво. Каʒалiсны сöмын, мыј dуӈа шöјöвошлiс коd сiјöс тödöм бöрын, а Пырöј вылö iнdöм бöраd—паsкödiсны siнјаснысö.

Тödтöм нывбабаыd, кодöс Пырöј шулiс Öгрö ʒöтöн, кiјассö лаѳвејјасас швачкiс dа вомсö паsкödiс:

— Тајö бат лавошӈiкыслöн? Кыс, мiса, мыј sурööн вывтi вузасö-dа...—sесса, тыdалö, каʒалiс, мыј вiсталiс лiшнöј dа зев ödјö лаӈтiс.

— Мыј те сöран?...—заводiтлiс Пырöјлöн батыс, но каʒалiс Пырöјлыс сы вылö зумыштчöмöн вiʒödöмсö dа щöщ-жö лаӈтiс.

— Мыј шуан? Тајö мортыс вузасö? Кöнi? —öʒöс dорsаӈ-ӈiн бергödчiс Куʒӈецов.

— Ме ӈiнöм... Гашкö ез i тајö вöв-dа,—заводiтлiс соssыны нывбабаыd.

— Но, но, те ен бергödлы,—топödiс сiјöс Куʒӈецов dа повʒödiс:—Ставсö вiстав, а то аслыd щöщ sурас...

Вöлiсti dомеӈ кутiс гöгöрвоны, мыјла тајö мортыс сещöма гызмасö база куʒа öтарö-мödарö, мыјла тајö мортсö сiјö паныdавлiс војын лавкаыс петöмöн dа кiӈаувјасас јокмылтор нуöмöн. I öнöʒ сiјö та јылыс ʒiк ӈекоdлы ез вiстав. Ачыс нöшта комсомолец-уdарӈiк, i кымыныс-ӈiн собраӈiјејас вылын sорӈiтлiс sуслун јылыс dа мукöd сещöмторјас јылыс. Вот коdi i ачыс Пырöјыс вöлöма, со мыјла сiјö сещöм sорӈiјас нуödö.

Öнi, трактор рул diнын пукалiгöн, dомеӈ бара sетiс тајö јуалöмсö аслыс. Но вочавiʒныс ӈекыʒ ез вермы. Сiјö рытнас-жö dомеӈ ставсö вiсталiс Вур-

довлы, сіјö рытнас-жö сіјö кутіс тöдны, мыјла Шомесова јылыс Пыröј пыр сорнітліс сещöм лока, містöма. Но гögörвотöмторјыс вölі уна-на. „Тыдалö, нафејтчіс, мыј ме некодлы ог вістав сіјö сорніјас јывсыс,— шуіс сесса аслыс.— Ег-жö некодлы вістав војса вöвлöмторсö“.

Köт домен тајöс аслыс чорыда-нін шуіс, но кущöмкö діквізантор сölöмвылас коліс-на. Сіјö каттіс став торсö, мыј вöчіс сіјö рытсаныс böрја здукögыс, но нінöм сещöмторсö ез вермы тöдвылас ускöдны. Быттökönöс ставсö вісталіс, мыј вölі тöдö і ставсö вöчіс, мыј вölі сылы колö вöчны. І секі думвылас друг усі: гаражсö сіјö колліс воссöн, ігнавтöг, а сені зік некод ез вöв. Сіјö пыраліс гаражö ключјасла да напілокла, весаліс карасін мунан трубасö, подтанітіс гусеніцасö, а термасігад зікögз вуніögöстö пöдлавны да ключсö мастерскöјö пыртны. Сізі томаныс гараж жожас і колі.

„Весіг, бураkö,ögöссö гурјыв воссöн колі“— зікögз-нін повзіс ачыс.

Колö вölі јуавны Зојалыс, ез-ö сіјö köт пöдлав. Но тракторсö сувтöдны вölі неокота, таыждa комплектнад вörзödчöмыс мыј сулалö. домен бергödчыліс, чукöстіс комплект помыс Зојаöс. Сіјö лым толаöд додјас пölön чеччалігтыр локтіс домен діно, кајіс трактор вылö.

— Мыј?— пелвозас зік гороdic домеnлы да сіјö быdсöн чур-чер муні, сещöма ачыс повзіс.

— Гаражögöссö ен ігнав?

— Ме ег, воссöн мöј колін?

— Вуні, тыdалö.

Базасан вылыс катішщеögз вölі-нін мунöма жын тујсö. Бергödчывны базаögз — чölöј кык час ковмас машінатö сулödны. Ыстыны Зојаöс — сцепшщіктögыd быdторјыс вермас лоны катішще вылö вотögз даj катішще вылас.

— Мыј нö вöчны? — јуаліс Зоја повъöмöн.

— Гашкö кодкö гöгöрвоас кöт пöдлавны, — тöкöдіс ассö дај Зојаöс домеӈ. — Макар вöлі кöсјö регыд мысті вылö кајны.

Но успокоітны ӈі ассö ӈі Зојаöс домеӈ ез вермы. Улыс катішщеö вотöъ домеӈ унаыс бöрлаӈ віъöдлывліс, быттö віччысіс, мыј кодкö суöдас сіјöс да вісталас, öъöсыс-пö вöлі пöдса лібö кодкö казъаліс да пöдлаліс. Ез весіг вöв ӈекод паныдасыс, кодкöд ескöн поъіс велöдны пöдлавнысö. „Но мыј вермас лоны? Кымыныс öд талунöъ воссöннас овлывліс да пыр ӈінöм. Сы шöрöвоъö ӈінöм жö оз ло“, — тöкöдіс ассö домеӈ.

Зев куъ кажітчіс сылы уліс катішщеöъ бöрја кујім кілометрыс. Сещöм куъ, мыј ез-ӈін і чајтлы воліг ӈекор.

Ъік-ӈін катішще дорын кутіс кывны кölöкöла вöла. Кодјаскö јона термасісны, вöвјаснысö вöтлісны кыккокјыв да кölöкölыс кылö ӈокыс кучкаліс мегырас. Вöлајас кајісны весkыда трасса куъа.

„Код-ӈін сещöмыс кајö? Кущöмкö морт татчö свадба вылö петöма?“ — серöктіс аслыс домеӈ.

Вöлајас кајісны порожӈак куъа. Фаралöн біыс ылысаӈ јуrдöдіс најöс. Вöлајас вöліны унаöн, ӈоӈöн кымын, і медвоъъа доddас катöдісны ылöъ чурвіъан сојјаса кущöмкö машіна, бöрјајасас вöліны јöз.

домеӈ ез вермы терпітны, сувтöдіс машінасö, еща лöӈöдіс мотор шысö.

— Мыј катödad? — јуаліс сіјö мöd doddajаслыс.

— ...Машіна! — муртса бöрја кывјыс кылыштіс домеӈлы.

— Кущöм машіна? — вылыс јуаліс домеӈ.

— Пöжарнöј! — кыліс гölöс.

домеӈöс јірмöг бостіс.

— Кыті сотчö? Лымјыс алі мыј кöнкö öзјöма? — шмоӈітыштны кöсјіс домеӈ.

— База!—кыліс бöрjа dоdсаӈ. Вöлаjас вошіны бöрвывса сап пемыdас dа кылö воʒö сещöм жö ödjö скач гöӈітісны.

„Базаын пöжар!“—повʒіс dомеӈ dа ачыс каʒаліс, кыʒі сылöн кутіс сырмыны став тушаыс, dрöжжітны кіjасыс, весіг рулыс ез кут кывны кі улас.

— Кывлін Зоjа?

— Мыj?

— Базаын-пö пöжар...

— Пöжар? Кыт-нö сотчö?—Зоjа гöлöсын сіʒ-жö кыліс повʒöм.

dомеӈ вajіс комплектсö катішще помöʒ, кежіс ӈеуна бокö, щöктіс Зоjалы торjödны dоdjассö.

— Мыjла?—ез гöгöрво Зоjа.—Ог-мöj кутö разödны?

— Мödыс, öні базаас ödjöжык кajам. Сöлöмöj кылö, мыj сені абу ставыс лучкі-бур.

Сіjö бергödчіс dа коjмöd скоростöн мödіс базаланӈ і кajігчöж кыв ез леʒлы Зоjалы ӈі весіг ез віʒödлыв сы вылö.

3

Пöжар кусіс асjа dорыс. Сіктсаӈ воыс пöжарнöj команdа отсöгöн пöжарыслы паскавны ез леʒны, кöʒ ескöн мастерскöjлöн вевтыс dа кытсурö стеныс заводітліс-ӈін щынавны. Гараж местаö колiны щыналан керпомjас, сödödöм ыжыd гуран, кытыс рытöʒыс-на петіс ру. База кутіс жервіʒны воʒпіӈтöм векыштчöм вом моз dа быdсöн гöгöр лоіс гажтöм. І быd муныс, база пыр быd вужöртыс, шеӈʒöмöн dыр ʒоргіс тajö сöd гуран вылас, гöгöрвотöма ышловʒыліс dа аслыс кывмöн шуліс: „Бара вылöс ковмас вöчны. Kodi тан мыжаыс?“

Мыjöн сöмын пöжар кутіс чінны dа муköd баракjаслыс öзjан грöзсö лоі вештöма, Вурdов dа dо-

мін мунісны. Налы сені вöчнысö вöлі нінöм-нін. Регыd ф̇іректор кабінетö корісны щöщ Јермолінöс da Шомесоваöс.

ф̇іректор пукаліс неуна шöјöвошöмöн. Сіјö öнöгна тöлк ні слöј тас ставсыс прамöја ез аггы, нінöм ез вермы буржыка гöгöрвоны: кысан, кыгі лоі тајö пöжарыс. Сöлöмнас сöмын кыліс, мыј тајö ставыс тödчас medса јона сылы, кыгі ф̇іректорлы, і сіјö јона поліс ас вöснаыс. Вурdов ветлödліс жож куза, корсурö сувталöмöн вісталіс.

— Біыс пыщсаныс... Kodкö, кöнкö, асныс трактоpістјас піыс бінас кызсурö вödітчіс... Ме важöннін теныd вöлі вістала, мыј кокніа гаражјасad бінad олad, то і...— тödчö вöлі, мыј Вурdов ачыс волнујтчіс, сылы кывјасыс ез суравны. Чужöмыс сылöн сödасыштöма, паскöмыс кытсурö саöс, а кіыс ставыс корöга сöd.

Јермолін da Шомесова локтісны öтлаын. Најö сіз-жö сödасöмаöс, а Јермолінлöн весіг гырdза помыс сödöз сöтчöма.

— Но, механік јорт,— сы dінö шыасіс Вурdов,— кыгі тајö ставыс лоіс?

Јермолін сулаліс јурсö öшödöмöн, ез лыст візödлыны ні Вурdов вылö, ні ф̇іректор вылö. Мыјлакö сіјö пöрччіс шапкасö da чабрödліс кіас. Вурdов јуалöм бöрын сіјö бурadыр чöволіс, візödліс первој dуна вылö, сесса Вурdов вылö da вöлісті назöнік лептіс јурсö. Сінјасыс вöліны музöс, чужöмыс гöрdödöма, нырыс ставнас сöd. Тыdалö, унаыс-нін чышкыштлöма чужöм вывсыс пöссö сöd кінас.

— Ме нінöм-на ог гöгöрво,— муртса кывмöн шуіс Јермолін, быттö поліс гöлöссö леzны.

— Kodi-нö ескöн тödö?— шыасіс сетчö döзмöмöн ф̇омін і кöсјіс-на нöшта мыјкö јуавны, но сіјöс панјіс Вурdов.

— Ставöн мі мыжаöс, Јермолін јорт, но первој те: теныd сіјö участоксö сетöма. Коді талун медбöрјаыс гаражас вöлі?

Шомесова локтіс пызан dорö, пуксіс фомінлы паныd da на моз-жö віччысана кутіс віҗödны Степан вылö. Кöт і бöрја кадас сылöн Јермолінкöd вöліны гырыс венјас da нај ö быттökönöс велылö ылыстчылісны möda-möd dінсыс, но öні кыҗкö вöлі јона окота отсыштны сылы, отсавны сетны буржык вочакыв Вурdов јуалöмјас вылö.

Ывла вылын җікöҗ-нін јуrdіс da електріческöј лампаын бі лоіс кусыс öгыр коф гöрd. Комната пыщкöс ставыс рудödіс, лоіс ыркыdжык, быттö друг востісны öҗöссö. Фомін чеччыліс пызан dорыс, востіс форточка, медым тöлödыштны табак щынöн тырöм комнатасö. Кор ывлавывса ыркыd сынödыс форточкаöd ыркнітіс пукалысјаслы, сіјö куҗа нужмыштліс.

Јермолін лöсödчыліс мыјкö шуны, но бöр лантіс.

— Ме тенсыd јуала, Јермолін јорт, коді медбöрјаыс вöлі гаражас?—мödыс јуаліс Вурdов стрöга.

— Ог помніт, буракö Макар,— вескоfа вочавіҗіс Степан.

Тödчö вöлі, мыј сіјö јона-нін муҗöма. Окота сылы водны, ставсö вунödны, нінöм не тödны, нужödчыны da унмовсыны, а сіјöс тані кутöны јуасöмјасöн, оз леҗны мунны уҗны. Фомін таҗі гögörвоіс јуалöмјас вылас сылыс dышынік пырыс, мырdысöн моз вочавіҗöмјассö da скöраліс аслас механік вылö. Сіјö ачыс-нін поліс тајö пöжар результатсыс, чајтіс, мыј сылöн ставыс воші, мыј сылы öтнаслы ковмас кывкутны ставсыс.

— Ключыс гаражсыс kod орdын вöлі?—döзмömöн јуаліс фомін.

— Ключыс пыр мастерскöјын овлывлö,—Јермолін пыffі вочавіҗіс dуна.

Јермолін віҗödліс сы вылö, мыјкö зіліс ускödны

тӧдвылас da термасӧмӧн, med сіјӧс оз уѳітны торкны da ӧдјӧнӝык тас леҙасны, вісталіс:

— Кӆучыс Ӆевоӈ ордын вӧлі, сіјӧ талун ѳежурітіс мастерскӧјын. Сы ордыс бостліс domeӈ, напілокјас корсны пыраліс. А бӧрсӧ вајліс ез-ог помӈіт... da, ез і вајлы, ог тӧд весіг ӧні кӧні сіјӧ.

Вурdов локтіс Јермолін dінӧ.

— Кывзы Степан... Сіҙі оз поҙ. Колӧ тӧdны, кӧні мыј тенad вӧчсӧ. Те-ӧd аслad јурӧн ставсыс кывкутан. Ӧні-жӧ колӧ ставсӧ тӧdмавны, domeӈыс кытчӧ муніс. Мыјла ачыс ез вӧв пӧжар вылас? Ме сіјӧс ег аҙҙыв. Улыс катішщеын? Кор воас? Регыd?.. Но, вот, те тӧdмав, јігналіс-ӧ сіјӧ гаражсӧ, ез-ӧ ачыс корсысігас бісӧ ѵскӧd. Гӧгӧрвоін? Оні мун da лӧсӧd тракторјаслы места. ѳомін јорт, Макарӧс колӧ талун-жӧ премірујтны машінасӧ спасітӧмыс. Те вот, Јермолін јорт, ачыd сен вӧлін da мыј вӧчін? Ӈеуна весіг выл машіна щӧщ ег сотӧј,—а сесса бара бергӧdчіс ѳіректорлаӈ, содтіс:—а те, ѳомін јорт, јуӧрт рајонӧ, medым слеdствіје вӧчны воасны. Ме ветла Макар ордӧ, віdла сіјӧс.

Вурdов мӧdӧdчіс-ӈін ӧҙӧслаӈ, но секі ӧҙӧс воссіс da пыріс domeӈ. Сіјӧ вӧлі сӧкыda лолалӧ, шапкаыс јурбок вылас ӧшјӧма, кіјасыс тіралісны. Пыріс, ӧҙӧссӧ весіг ез пӧdлав, da сувтіс Вурdовлы паныd. Вурdов сувтіс-жӧ, ӈеdыр кывшутӧг віҙӧdіс domeӈ вылӧ, а сесса бергӧdчіс da локтіс пызан dінӧ.

Ӈекоd, тыdалӧ, первој ез лыст шыасны.

— Мыј вісталан, Уӆныров јорт?—бурадыр мыстіӈін јуаліс Вурdов.

domeӈ чӧволіс. Ӧҙӧсӧd щӧщ мыччысіс Зоја. Вурdов ветліс ӧҙӧс пӧdлавны, сувтіс domeӈлы паныd.

— Мыј вісталан, Уӆныров јорт?—бара мӧdыс јуаліс Вурdов.—Кущӧм могјасӧн тащӧм сорӧннас?

— Ме... Ме ..—заводітіс domeӈ, бӧр лаӈтліс, а сесса шуіс:—Ме гаражсӧ, буракӧн, воссӧн коӆлі..

— Буракö!—Вурdовлöн гöлöсыс вöлі строг і сылыс бурсö ӈінöм-ӈін оз поҗ віччысны. dомеӈ сіҗі і аслыс шуіс.—„Буракö“ вылаd оз ков ыстысны... Кылан? Гаражас бінас вödітчін?

— Ег... Ме пöнарöн інструментјасла бöр і воҗ пы ралі...

— Кыҗ-нö ескöн сіјö öзјіс?

— Ог тöd...

— Ен курітчы?

— Ег.

... Кор Јермолін јурсö öшödöмöн петіс dіректор кабінетыс, сы бöрса вöччіс щöщ Шомесова, кутіс мунны сыкöd орччöн, кокјассö сіјö восковјас серті лöсödöмöн.

— Радлан?—јурсö лептытöг јуаліс dуӈалыс Јермолін.

— Мыј вылö? Ӈе радлыны, а бöрdны колö,— ӈöжјöӈік вочавіҗіс dуӈа.—Убыткаыс мыјdта!

— Сіјö убыткаыd теныd җептö оз інмы.

— Җептыd мыј! Міјан јурјас куҗа кучкö, став куҗа... Міјан ӈім куҗа...

— Тіјан ӈімјасыd і dона,—вомсö векыштöмöн серöктіс Јермолін.—

— Степан!—чорыdа шуіс dуӈа, сувтіс. Сувтіс щöщ і Јермолін.—Кodі „тіыс“. Те-мöј абу „ті“? Он сетчö пыр? Корсаӈ те Щаковыскöd öтік кывјас воін? Ме теныd кыҗі комсомолка, кыҗі dруг, кыҗі тенаd... гöтыр, а те кущöмкö сватöјöс ворсан. Оз ков пузчужöм кагаавны, Степан. Востыв сінгö ас вылаd, і аҗҗан.

Шомесова тыdавмöнја волнујтчіс. Сінјасыс сылöн југјалісны, чужöмыс гöрdödöма, ачыс кыҗкö җешкоdа јöжгылтчöма, парјасыс тіралыштісны. Јермолін кывзіс вочавіҗтöг, быттö віҗödіс dуӈа јур вомöн da ез аҗҗы сіјöс. А сесса кывшутöг-жö бергödчіс, мödіс воҗö, dуӈалаӈ сінсö чöвтлытöг, но пелјассö

чошкödömön кывзіс бöрвывсыс—вöччас-ö сіјö.—„Быdöн велödыс. Öні велöd кöт ен“,—мöвпыштіс Сѣепан da відіс ассö і мукödјасöс.

— Сѣепан, те буржыка мöвпыштлы, med оз ло сор—нöшта гоpödіс Шомесова, кор Јермолін ылысміс бураылö-нін da ачыс термасöмöн мödіс мödарö.

Јермолін кыліс сылыс мödарö мунöмсö, сувтіс, вöчіс кымынкö восков Шомесова бöрса, но сесса кінас шеныштіс da бöр мödіс важ тујödыс...

Лымјуж вылын тödчісны уна сöd коктујјас, кырјывсан öвтіс ул щын dук. Ӈекоd ӈекöн ез тыdав, тыdалö ставöн-на уѣісны војса кусödчöм бöрad.

Ѳіректор ордыс петіс domeӈ, јурсö öшödömön наѣöнік мödödчіс гараж месталаӈ. Зdук мысті сес-жö петіс Зоја, котöрöн вöччіс domeӈ бöрса.

КӦКЈАМЫСӦd ГЛАВА

I.

Пӧжар лоіс ыӵыd событіјеӧн базаын. Аскіа лунлас сӧмын і вӧлі сорні гараж сотчӧм јылыс. Базаса діректор domінсаӈ da гӧрdпелӧсса стӧрӧж Габӧ Павелӧӵ, толкӧ тајӧн олісны сіјӧ луннас.

Рыт кежлас јӧзӧdісны базаса общщӧј собраӈіје лоӧм јылыс. Рытја вылыс-жӧ, муртса-на domеӈ cadміс, Вуrdов сіјӧс бара коріс ас орdас. Кор domеӈ пыріс, Вуrdов пукаліс пызан сајын, відлаліс бумагајас, мыјкӧ сетчӧ пасјаліс.

— Пуксы!—шуіс Вуrdов јурсӧ лептывтӧг, быттӧ domеӈӧс dыр-ӈін віччысӧма.

domеӈ локтіс пызан dінӧ, но ез пуксы, сулаліс јурсӧ ӧшӧdӧмӧн. Тӧdіс-ӈін, мыј ӧні сіјӧс Вуrdов кутас відны, јуасны, мыжавны.

— Но, вај вістав, мыј тіјан вӧлі.

— Мыј сесса вісставныс? Ӵік ӈінӧм. Асывнас ставсӧ вісталі.

— Сіӵ інӧ, ӈінӧм і вісставныс? Кыӵі сіјӧ артміс?

— Артміс-тај со...

— І мыј те dумајтан вӧчны?

— Кіссӧм ватӧ он курышт!

Вуrdов ӧні ез вӧв асја коd стрӧг, секса скӧрыс, тыdалӧ, муӈӧма-ӈін. domеӈлы лоіс кокӈіжык.

— Кыӵ-нӧ ескӧн гаражыс ӧзјіс? Ті-жӧ, шуаd, енӧ біаслӧ?

— Мі-öd, Вурdов јорт, ег-жö öзтö! Мі бостім напілокјас, клучјас da мунім бöр машіна dінö. Збылыс-öмöј міјанöс чајтан öзтіг?—domeн гölösын кыліс сещöм сölömсаn шуöм, сещöм повzöмöн артміс сылöн тајö јуалöмыс, мыј Вурdов ачыс-nін чорыda мöвпыштіс: „da, тајöјас ез öзтыны".

Вурdов локтіс domeн dінö, коркöја моз-жö пуктіс кіјассö сылы пелпом вылас.

— Ме, Улныров јорт, ег-жö віччыс тајöс тесаn, но...—Вурdов сувтіс, вöчіс кост. А сесса віzödліс domeн повzöм сінјасö, кazаліс сылыс сырмöмсö, бостіс кіödыс.—Ме еска теныd, domeн: ті сіјöс ен вöчö. І весіг шуа, мыј ті сіјöс ен вермö вöчны. Но kodi?

— Сіz-kö, Вурdов јорт, наросnö öзтісны?—nöшта јона повzöмöн јуаліс domeн.

— Те-nö кыz чајтін? Ачыс öзјіс? Вот мыј, domeн druг: лібö мі сіјöс корсам, лібö... Те ачыd гögörвоан, мыј секі лоас..

— Лöсыd шуны—корсам. Кыzі корсан?

Вурdов вешјіс domeн dіныс, кутіс віzödны öшінö. Гараж местаö вölі катлöны-nін кер. Zік Вурdов öшінувті möd номера трактор кык doddöн гургіс колöм воса брак керјас. Вурdов бергödчіс da шуіс:

— Кујім лун мысті выл лоö, сіјöн міјанöс он жуgöd,—а сесса вежіс сорnісö:—Те он töd, кор муніс Щаковыс?

— Сіјö-möј кытчökö муніс?—чујміс domeн.

— Törыт-на тані вölі, а талун nекöн оз тыdав. Ревіzіја ештöм бöрас-пö пыр і мунöма кытчökö.

— А баtыс?

— О, сіјö tані dыр ез ов. Пыр-жö кытчökö вошöма... da, domeн, огö-на мі кужö кыz колö ужавнытö, пыр-на міјан кыткö da кыткö nе сіz артмö. Мыјла вот те tödлömыd da воzжык ен вістав? Ставыс сіјö ötіклаö вајödö. І вермас лоны, törыt рытјаыс сыköd щöщ јітчöма. Гögörвоан?

— Мыj-öd вöчан, ԛімітріj Іљіч. Ег чаjтлы, мыj Пырöjыс сещöм,—ышловҗіс domeн.—Ме-кö ескöн tödi ..

— Ез вöв сöкыd гöгöрвоны. Воjшöр воjын петö ларокыс морт, теноö саԛбыртöҗыd кучкö, а те чöволан. Вісталöм пыԛԛі саjödан. Сіҗі оз поҗ. Коліс кöт меным віставны. Те ваj tödмав, кущöм kadö тас муніс Щаковыс. Но, таjö сорні jывсыd ӈekodлы—ӈі-ӈі!—чуӈӈас öлödic domeӈöс Вурdов da колльödic öҗöс саjöҗыс.

Муніг мозыс domeн пыріс Макар орdö. Сіjö куjліс став чужöмсö бінтуjтöмöн, ез вермы вöрҗödны jурсö. Пöжар вылаd ставыс чішкасöма, весіг сінлысjасыс сотчöмаöс. domeн пыран шыö сіjö ківыл ез керлы. „Tödö алі оз, мыj гаражыс öзjіс менам мыж вöсна?“—jуаліс ассыс domeн, кор аҗҗіс волпас вылын пластвіҗыс Макаröс. domeн сувтіс öҗöс dopö da ез töd, кыҗі шыасны Макар dінö. Кызöктіс.

— Kodi?—пödöм гölöсöн jуаліс Макар.

— Ме, Макар,—вочавіҗіс domeн, і век-на ез töd, кыҗі сорнісö воҗö нуödны, мыj jылыс сорнітны сы мыж вöсна сіҗі мучітчыс jорткöd. Köсjіс бергödчыны da бöр петны, кутчісліс-ӈін öҗöс вуrjас, но бöр леччысіс, локтіс Макар dінö. Пуксіс жек вылö.

— Кыҗі рejсыd?—бара jуаліс Макар.

— Бура,—ылödic domeн. Сіjö җік-ӈін шуіс аслыс бöр мунны ӈінöм jылыс віставтöг. „Мыjла вісыс мортöс döзмödны“,—мöвпыштіс ачыс.

Макар, тыdалö, сіҗ жö ез пан ачыс сорнісö. Сіjö кыкыс-ӈін вöрҗödчыліс, лöсödчыліс мыjкö jуавны лібö віставны, но бöр лаӈтіс, сöмын лöсödыштіс чужöм вывсыс кöртödjассö.

— І jона тенаd?—jуаліс domeн.

— Jерунda! Пелшöр-таj кöрталіс da вöрны ез шöкты. Аскі-пö уж вылö мунны поҗас. Ічöтіка зöлітыштö сöмын...

— Бура те машінатö петкödöмыd,— ышловъіс domeн da codтіс:— Збоја...

Öні ескöн сылы вöлі окота куjлыны Макар местаын, а не лоны мыжа пыddіыс, kod jылыс талун рыт собраніје вылын быdöн кутасны сорнітны. domeн бурадыр чöволіс, ъік-нін кöсjіс чеччыны da пырыс-пыр мунны, но кутіс-на ассö места вылас. І медым воъö нуödны сорнінысö da віставны сіjöс, мыj вösна ачыс татчö пыріс, jуаліс:

— Те помнітан коркöја сорнітö... герој jас jывсыd?

— da, помніта...

— Герој нас-таj лоін те, Макар. А ме... Ме лоі мыжанас,— сökыda нуммунömöн леъіс domeн dыр лöсödан кывjассö.— Ме вösна-öd пöжарыс лоі...

— Töda,— муртса кывмöн шуіс Макар.

— Кыъі tödан?

— Неважöн Зоја пыраліс. Неуна оз бöрd, гölösыс сіъі і тіралö.

— Зоја?— быdсöн кокніжык лоіс domeнлы.— Гашкö те чајтан, мыj мі асным öзтім.

— Мыj те, domeн,— Макар весіг кыпödыштіс jурсö,— kod сы jылыс чајтныс лыстас?

— Збыл, Макар?— німкоda артміс domeнлöн.

І кöт Вурdов некоdлы ез щökты віставны аскödыс сорнісö, но domeн некыъ ез вермы кутны da ставсö вісталіс. Ъік ставсö: коркöја вој сасö, Пырöјköd сорнијассö, Пырöј батköd паныdасömјассö, ассыс чöволömсö, töрыт рытјасö.

— Те ен dумајт, мыj ме ачымöс мыжаöн ог пукты,— помаліс domeн.— dерт, ме ег кöсјы Пырöјöс віъны, кöсјі лоны сömын прімернöј комсомолецöн, но артміс-таj сіъі. Мыјла — ачым-на бурасö ог гögörво.

Кыкнанныс велdыр олісны чöв. Комнатаын кыліс часі тічкöм, кык мортлöн ловшы da налöн öта-мöd вежмöн сökыda ышловъылöм. Заводітіс рömdыны.

— Чајта, мі текӧd, Макар, dругјасӧн-на колам? — јуаліс domeн da чеччіс места вывсыс, лӧсӧdчіс мунны собраніје вылӧ.

— Важсыс бурјас, domeн,— німкоdа вочавіҕіс Макар, нужӧdіс кісӧ domeнлы.— Менам ем-жӧ мыјсурӧ віставны, но сіјӧс мӧdысжык. Талун сор-нін dај он ешты. Аскісаӈ щӧщ лоа тіјан колоннаын.

domeн чорыdа топӧdіс Макарлыс кісӧ.

І кор-нін domeн вӧлі порог сајын da кор-нін сіјӧ вӧлі сӧлӧмсӧ лӧсӧdӧ-dастӧ талунја собраніје кежлӧ, Макар сіјӧс dруг чукӧстіс. domeн бӧр локтіс волпас dінӧ.

— Тӧdан, domeн,— наҕӧнік шуіс Макар.— Ҕік ӧтітор нӧшта: Зоја меным ӧтітор вісталіс.

— Мыј?— быdсӧн повҕіс domeн.

— Мыј сіјӧ тенӧ... раdеjтӧ. Збыл, збыл... Ме сіјӧс важӧн гӧгӧрволі... Важӧн... А менам аслам... гӧгӧрвоан, domeн? Чӧртыс щӧктіс менӧ талун сы јылыс сыкӧd сорні панны. Чајті, міса жалыс талун ме dінӧ петас-da... А сіјӧ шуӧ, мыј ме-пӧ сіјӧс, быттӧ те јылыс сіҕсӧ, ог-на лыddы сещӧм мортӧн, медым вежны сы вылӧ віҕӧdӧмӧс... Кылан? А нылыс... шаӈ... Те-нӧ мыј, буржыкӧс корсан?

— Меным кажітчыліс мӧdарӧ... Пырӧјлаӈ кыссіг,— сӧлӧмсаӈыс вісталіс domeн і мӧdыс топӧdліс Макарлыс кісӧ.

2.

Тајӧ, пӧжалуј, сіјӧ сезоннас вӧлі medвоҕҕа собраніје, kodі муніс сещӧм кыпыdа da сымынdа јӧзӧн. Ез ков торја коралӧм, ез ков кыкыс-куіімысӧн ветлыны баракјасӧd. Стӧч індӧм kaдын гӧрdпелӧсса зал вӧлі-нін чукјӧн тыр јӧзӧн. Локтісны ставӧн, kodі вӧлі матігӧгӧрын. Быттӧ быdӧнлы јіжіс сӧлӧмӧҕыс тајӧ пӧжарыс, быттӧкӧнӧс быdӧнлӧн мыјкӧ асланыс

сотчіс. І сещӧм зыктӧг, шыавтӧг ставӧн пукалісны, мыј кор пыріс domeń — сіјӧ порог dorсań восков ез лыст вӧчны. Сіґі і тӧdіс, мыј быdӧн сы вылӧ весkӧdасны сінјаснысӧ, быdӧн ćівітана-јуалана кутасны віґӧdны сы вылӧ. Но сіјӧ веніс ассыс полӧмсӧ, шуіс аслыс, мыј полӧмnad ńінӧм он бергӧd da збоја локтіс шӧр padјасӧ, пуксіс аслас важыса места вылӧ, кӧні сіјӧ быd собраńіје вылын пукавліс.

domeń тӧdіс baľaбӧж сајсań сы вылӧ весkӧdӧм сінјассӧ, кыліс сы јылыс гусӧńік шӧпkӧdчӧмсӧ, но ачыс весkоđа пукаліс da зіліс јортјасыскӧd шмоńітны da сорńітны.

Презіćіум бӧрјігӧн domeń кыліс бӧрвылыс тӧdса гӧлӧс:

— Улńыровӧс!— горӧdіс Ľевоń, кор кутісны індавны презіćіумӧ јӧзӧс.

І сіґі, тыdалӧ, Ľевоń вылӧ віґӧdлісны сы мынdа јӧз, мыј сіјӧ бӧр лаńтіс, јӧжгыľтчіс јӧзјас сајӧ, сесса собраńіје помӧґ ез-ńін леґлы кыв.

doклad вӧчіс Вурdов.

— Мыјӧн віставны, јортјас,— наґӧńік, термастӧг чӧвталіс сіјӧ ассыс сӧкыd кывјассӧ, kodі быdӧн кӧрісны domeńлыс сӧлӧмсӧ, а став мукӧdсӧ щӧктіс кывзыны ӧзјан сінјасӧн,— сещӧмторсӧ, мыјјас вӧліны бӧрја kadас мијан базаын? Ме ногӧн, сӧмын ӧтіkторјӧн: огӧ-на мі кывкутӧ асланым быd восков вӧсна, огӧ-на кӧсјӧ гӧгӧрвоны, асланым сӧлӧмјасӧґ јіжтыны, мыј мі тані вӧчам сещӧм уж, kod бӧрса віґӧdӧ став Комі областґ.

Вурdов сувтліс, кыщовтіс сіннас став јӧзсӧ і воґӧ сіґі-жӧ нуӧdіс ассыс сорńісӧ:

— Мыјӧн віставны, мыј мијан ОРС-ӧ верміс сујӧdчыны Щаков, кулаклӧн пі? Сы јылыс зев бура тӧdіс мијан комсорг, но чӧволіс. Щаков нуӧdӧ ассыс кулацкӧј сорńијассӧ мијан комсомолецјаскӧd, а најӧ чӧволӧны. Комсорг ыстысӧ јаndысӧм вылӧ, ассыс

честсö віҙöм вылö. Абу-öмöј сылöн честыс сыын, медым сöстöмöн кутны ассыс ӈімсö? Улныров ыстысö сы вылö, мыј кöсјіс Щаковöс бурджыка тöдмавны. Ез-öмöј сылы ков тöдмавны Щаков кодфемјаслыс чужöмсö міјанкöд öтвылыс? Сіјö-жö Щаковыс гартчö міјан механӈік діно, ті сіјöс ставныд тöдад, а сіјö ачыс дорјö быдлун Щаковöс. Абу-ö тајö міјан пöвсын классöвöј суслун ныжмöм? Öті Щаковын-ö фелöыс? Быдöнлы гögöрвоана, мыј абу. Щаков тані сöмын öті факт, коді ердöдö міјанлыс жебінјассö. Вермас лоны, Щаков кодфемјасыд міјан пöвсын абу-на öтік. даj ҙік абу öтік. Та јылыс вісталö тöрытја пöжарыд.

домеӈ казаліс Вурдовлыс сы вылö вескöдöм сінјассö да быдсöн јöжгылтчыштіс. Пукалысјас кывзісны суса, зілісны Вурдовлыс быд кыв суркӈавны пел сајаныс. Сöмын дуӈа Шомесова јурсö öшöдöмöн куткырвіҙіс пызан сајын, ез лыстлы віҙöдлыны сы вылö суса ҙоргыс сінјасö.

— Кöсјіс кöт ез, а Улныров јорт тöрыт вöчіс міјан врагјаслы ківыв,— воҙö вісталіс Вурдов.— Ыжыд-ö тор — рассејанност. А сіјö ічöт торјыс вајіс міјанлы велыжыд убытка. Ферт, кодсурö кöсјісны сіјöн орöдны міјанлыс уж. Но тащöмторјыд оз артмы. Ме ог кöсјы весіг чајтны, мыј тајöс вöчісны домеӈ да Зоја. Тајö лоі најö рассејанност вöсна, најö таыс мыжаöс. Но вöчіс кодкö мöд. І тајö нöшта вісталö, мыј Щаковјасыд абу öтнаӈысöс. домеӈлöн да Зојалöн мыжныс сыын, мыј најö віҙödісны куш ас вöснаӈыс даj сіјö-на ез сіҙі, кыҙі ескöн колö вöлі. Тајö ставыс вісталö міјан уҙалан сам јылыс.

домеӈлы вöлі окота öні-жö сувтны орччöн Вурдовкöд, віставны сещöм кывјас, медым быдöнлы мöрччісны, медым тöдісны, мыј сіјö абу-на сещöм шыбытана морт, кущöмöн гашкö унаöн чајтöны. А Вурдов помаліс-ӈін ассыс вісталöмсö:

— Јортјас! Тајö лунјасö міјан базаö воö ԁелегацiја Карелiјаса республiкаыс, коԁкöԁ мі орԁјысам госуԁарстволы валута сетан план тыртöмын. Ме чајта, мыј міјан піын абу сещöм морт, коԁі ескöн кöсјö јанöԁны ассö воыс гöстјас возын. Сіз-кö, встретітам најöс нöшта гырыс показатељасöн асланым ужын, петкöԁлам міјан партіјалы, міјан раԁејтана вожԁ Сталін јортлы нöшта ыжыԁ ескöм, міјан рöԁіна јонмöԁöм вылын став сöлöмсан ужалöм. А та вылö колö бырöԁны міјан пöвсын став небыԁлунсö, унатор вылö чунпыр візöԁöмсö. Кутамöј ужавны сізі, кызі колö ужавны ԁа кызі ужалöны Сöвет сојузса меԁ переԁовöј јöзыс!

Некор-на ез вöвлыны сещöм сорнјас, кушöмјас вöлінн талун. Габö Павел, і сіјö петаліс јöз пыщкыс ԁа кіјаснас шенасöмöн, пызанö гозыс-мöԁыс кучкöмöн, вісталіс ассыс речсö.

— Валај, валај, Павел ԁаԁ,— весіг шуіс Вурԁов, кор Габö Павел локтіс пызан ԁорö, пöрччіс кöчку шапкасö ԁа понԁіс чöволіг сулавны, быттö ез сурны кывјасыс сорнісö заводітны.

— ԁа мыј ме... Ме öтіктор-тај ԁумышті, томјöзöс велöԁыштны,— аслас петöм вылö-нін мајшасöмöн заводітіс Габö Павел.— Мі сіз-жö коркö томöс вöвлім. Унатор ег тöԁлöј... Öнија томјöзыԁ-тај быԁöн пропессорјас коԁöс...

Кывзысјас піын кыліс серам, коԁсурö вöрны кутісны.

— Те, Павел ԁаԁ, граждан скöј јывсыԁ,— коԁкö шмонітöмöн шыбытіс бöрвывсан.

— А мыј кöт і сы јылыс?— дöзміс Павел серам вылас ԁа сы вылö, мыј тештујö коԁсурöыс, тыԁалö, лыԁԁöны сылыс сорнітöмсö.— Сы јылыс некор оз ков вунöԁлыны. Секі ті коԁыс сені мыјта ассыныс јурнысö воштісны.

— Женыԁжыка!— бара кыліс јöз пыщсан.

— А те кывзы. Собраніјејас вылаd ме унаыс ог сорнітлыв. Но, вот... Сулалім мі секі...

— Те мыј јылыс?

— Мыј јылыс кӧт ог вістав — кывзы. Мӧdыс гашкӧ сесса он кывлы. Сулалім мі секі ічӧтік сіктын... кӧрттуј бокын. А міјан вӧлі томыніік зонка, Васка. Помнітан, кӧнкӧ, фімітріј Ілјіч? — Габӧ Павел бергӧdчыліс Вурdовлан. Сіјӧ dовкнітіс јурнас. — Но, вот. Сіјӧ Васкасӧ ӧтчыd ыстісны разведкаӧ. Кымыныс сылы команфір шуліс: ен термас, назӧніік, ставсӧ лучкі-бура тӧdмав dај ставыс. Терпітсас-ӧмӧј том мортыdлы. Муніс, крапкіс і ез волы міјан Васукным. Бӧртінас-нін кывсіс, мыј сіјӧ пырӧма сіктӧ, кӧні вӧліны јежыdјас dа вескыdа сікт шӧрӧ... Шојсӧ сӧмын аззылім.

— Те тајӧс мыјла? — сіјӧ-жӧ вӧснфік гӧлӧс јӧз пыщсан бара јуаліс. Мукӧdјас віччысана нумјалісны.

— Мыјла? Сыла, мыј ті унаӧн сіјӧ Васкаыс мозжӧ кӧсјаd. Куш збојлуныd еща. Куш ыжыd кӧсјӧмнаd он бост. Кывлід, мыј фімітріј Ілјічыс віставліс? Сіјӧ міјан команфір вӧвлывлі, сіјӧ-нін тӧdӧ. Вескыdа сіјӧ шуіс: колӧ ӧтвылыс, колӧ нӧшта унжык тӧdны. Колӧ нӧшта буржыка ужавны. Сек тӧрытја коф пакӧстыd ескӧн ез ло. Бостны кӧт менсым пі-ӧс, Ӧлексејӧс. Но, dа, ладнӧ, нінӧмла ӧні сы јылыс... — і назӧніік муніс пызан dорыс, пуксіс кытчӧкӧ јӧз мышјас сајӧ.

Кывзысјас ез-нін серавны, ез весіг некоd нумјав.

— Сесса коdі? — јуаліс фомін...

dоменлы вӧлі окота унатор віставны, но поліс. Поліс, мыј нінӧм ог артмы сіјӧ вісталӧмыс і толкӧ серамвыв лептасны. Поліс, мыј быdӧн кутасны сылыс кывзыны ескытӧма dа, вістав кӧт ен, сіјӧс кутасны лыdфыны мыжаӧн. Сінјаснас кыщовтіс залсӧ, корсіс Зојаӧс. Сіјӧ пукаліс ӧшін dорын, курччаліс шал сырјассӧ. dомен рытбыd-нін корсысіс паныdас-

лыны Зojaкöd сінjаснас кöт, но сіjö быттö наросно ез віҗödлыв сылаӈ.

domeӈ ез весіг кыв, мыj сорӈітісны. Сöмын кор каҗтыштласны сіjöс, jурсö лептылас da віҗödлас вісталыс вылö. „Но кытчö вошіс Пырöjыс?— кымынödыс-ӈін асвыс jуаліс domeӈ Вурdовкöd сорӈітöм бöрын. І стöч вочавіҗöм аслыс-жö сетны ез куж.— Пышjіс кöнкö... Мыj сылы? Магаҗін cdajтіс daj ставыс. Кор-на сен мыjкö лыddасны-арталасны... А Пырöj сек костті лоö сен, кытыс і біöн он аҗҗы... Ескöн... паныdаслыны-кö“.

domeӈлöн сінмыс усіс Левоӈ вылö. Мыjкö сіjö талун зев-ӈін dолыda, jурсö гоӈгödömöн, пукаліс воҗҗа padjасас da быd сорӈітыслы вомас віҗödömöн кывзіс. Сöмын шочіӈіка jурсö бергödлывліс бöрö da секі domeӈ каҗавліс сылыс ӈімкоd віҗödлассö, öзjан чужömсö. „Мыj вылö сіjö padлö?“— ез гögöрво, шеҗіс domeӈ.

Сорӈітны кыв бостіс Шомесова.

Сіjö тödчымöнjа волнуjтчömöн сувтіс пызан саjыс, лöсödыштіс кымöс вылас усöм jурсі пратjассö, бура dыр чöволіс, віччысіс кор лöӈыштасны jöз. А сесса назöӈік, муртса шöр padjасöҗыс кылан гölöсöн, заводітіс віставны. Быdöн наҗmödыштісны ловшынысö, kodсуröыс dуrdісны вугралömыс, чатöртісны jурjас... Віччысісны,— kodi padлігтырjа, kodi і jона полömöн, сы вöсна тöждысömöн,— Шомесовалыс вісталöм...

3.

Собраӈіjе помасіс jона сорöн. dуӈа бöрын сорӈітіс domін, сорӈітісны-на мукödjас, а сесса кыв коріс domeӈ.

Пызан dорö сылы ковміс мунны Зоjа dінті. Сіjö пукаліс öтнасöн, нывjасыс торjöн da кытчökö коку-

лас вiҙödömön кывзiс сорӈiтысјасöс. domeӈ мунiгöн Зоја лептыліс јурсö da муртса чöвтліс сiнсö сы вылö. domeӈ каҙаліс, мыј Зоја тајö луннас јона шогсöма da быdсöн быттö пöрысмöма: чужöмыс муҙöма, кыҙi уҙтöм воj бöрын овлывлö. domeӈлы вöлi окота матыстчывны сы dinö, шуны меліӆык кыв, кыпödны сöлöмсö, но ез лыст: поліс вiҙödыс уна сiнјасыс, kodјас кылö вöтчiсны сы бöрса пызан dinöҙ. Поліс гораа шуны сещöм кывсö, јandысiс јöзсыс.

Секi dумвылас усi öтiктор. Öнтај, Макар ordыс мунiгöн, сылы паныdасiс Паша, Лӈевонлöн гöтырыс. domeӈ Макар ordыс петiс сещöмöн, мыј ӈеkodлы вöлi ӈеокота кыв леҙны. Шыаслытöг кöсјiс i Паша dinti мунны, но сiјö ачыс локтiс сы dinö, кутiс сорӈiтödны. Кыҙкö, нывјасыd, кор кöсјöны, зев ödјö кужöны ворсны medса вылi струна вылас, вöрҙödны сöлöмтö, пырны сетчö, кöт ескöн ачыd сы dinöҙ dумсыd ӈеkodöс он кöсјы сiбödны. Паша сiҙi бергödiс сорӈiсö, мыј domeӈ бöрвылас dыр сесса мöвпаліс сы јылыс. Быттöкö сорӈiыс ез вöв domeӈ јылыс, но быd кыв јiжiс сöлöмас. Горшыс кыҙкö гöрҙасліс, окота вöлi бöрҙзыны, сiнвыс-ӈiн dоршасiс, ылöбтыны лöсödчiс, но мырdöн сорöн кутiс ассö. А торјödчiгас-ӈiн Паша шуö:

— Сöмын тi, зонјас, вермаd тајöс сещöма терпiтны. Мi-kö ескöн јона i бöрdiм! — Сесса ӈеdыр чöволыштöм бöрын сodтiс наҙöӈiк: — Зојаыd лунтырӈiн бöрdö...

Öнi dумвылас усi тајö вiсталöмыс da быdöн жалоiс Зојаыс. „Пыравныd он гöгöрво“, — вidiс ассö domeӈ пызан dорö воiгöн.

Мыј вiсталiс сiјö — ачыс омöла помӈiтö. Быттökönöс унатор јылыс вiсталiс, но кор пуксiс места вылас da лöӈыштöм бöрын ставсö мöвпыштiс, гöгöрвоiс: унатор-на абу вiсталöма даj абу вiсталöма главнöјсö. Ез вiстав, мыј олöм вылас мукöd dырјi

віӆödан кыӆкö кокӊіа, он пыр гöгöрволы сылыс став пыщкöссö, сетчан зdукса мöвпјаслы. Ез вістав, мыј ужалам-на ӆока, огö-на кужö вödітчыны машінајасöн кыӆі колö, огö кужö віӆödны асланым быd восков бöрса. А вісталіс сöмын, мыј сіјö бур морт, ез кöсјы ӊінöм ӆоксö вöчны da кыӆкö-тај сіӆі артміс. Kodлы сіјö колö?— вісіс ассö domeӊ.— Мыј менам вісталöмыс мукödлы бурыс лоіс, мыјö мукödöс велödі? Весіг со Зоја јылыс ег каӆтышт!“ Кöсјіс вылыс кыв корны, но лаӊтіс. „Med, ӊінöм-ӊін нöшта јöзсö кутны,— шуіс аслыс.— Аслам ужöн колö петкödлыны, мыј ме сещöм шаӊ da бур, кыӆі вісталі“.

Собраӊіје dыр ӊужаліс, војшöр бöрöӆ. Петігас domeӊ лоіс орччöн Ӆевоӊкöd.

— Но, мыј герој? Пывсödісны?— серöктіс сіјö, петкödліс domeӊлы жерјалан вом пыщсыс пінјассö.— Gорӊітан-тај ескöн лöсыda-da...

— Теныd ӊімкоd?— орödіс сіјöс domeӊ. Сылöн ез-на кус Ӆевоӊ вылö öнтаја скöрмылöмыс. daj domeӊ вісталігчöж сіјö мыјкö вашкödчіс сыкöd орччöн пукалыс Грішаköd.

— Мыјла ӊімкоd. Абу. Бöрdны ог-жö кут daj...

— Ок, те...— кöсјіс јортчыштны domeӊ, но лаӊтіс.

— Мыј ен помав? Шу!— бара серöктіс Ӆевоӊ.

— Шуі ескö da...

— Повӆін?

— Ег. Ӊінöмла ӆік повнысö.

domeӊ tödіс, мыј Ӆевоӊыс da Пырöј бöрја кадас јона dругасісны, пыр вöліны öтлаынöс. І öні лоіс окота тајöс кыӆкö крукыштны.

— Сіјö-öd тенаd dругјасыd полöны. Пырöјыd пышјöма со весіг,— воча серöктіс domeӊ.

— Пышјан-öd, быd ӊајтсö-кö морт вылаd лептан. Те со гараж сотін da муртса выговор сетісны, а сіјöс ӊінöмабусыс јаӊödід. Ен пов, бöр-на локтас татчö. Сіјö правdатö корсас.

— Кущöм правда?— быттö ез гöгöрво domeн.

— Кушöм? Сещöм-жö! Ылöҕ сылы оз-на ков ветлыны. Рајонöҕ волас daj бöр бергödасны. Öні мортјаснad сіҕі оз шыбласны. Оз поҕ весшöрö мортöс травітны. Мыј кöт і батыс сылöн кулак вöвлі? Піыслы-нö сыыс мынтысны?

— Med честнöја ужаліс, сек ескöн некоd нінöм ез шу. Жулікавны-кö кутіс, kodi сыыс мыжа.

— Сіјöс колö dокажітны. Ревіҕіјаыd нінöм ез аҕҕы.

— Но, Щаковыd абу сещöм јöј, medым ез куж помјассö ҕебны.

Најö воісны-нін Левон оланінöҕ. domeн решітчіс medбöрја кöзырнас ветлыны.

— Кывзы, Левон... Те-öd тöрыт dежурнöјыс вöлін?

— Но і мыј сесса?

— Köні ачыd вöлін пöжар заводітчігас?

— Те абу розыск, medым јуасны... Но, ladнö: ме вöлі гортын.

— Гортын-ö?

— Гöтыр вермас віставны...

— Гöтырыd меным вісталіс, мыј те секі Пырöјкöd öтлаын вöлöмыd.

— Кор вісталіс?

— Талун рытгорувнас.

Левон сувтов-керіс, гöгöр віҕödліс.

— Нінöм оз отсав, Улныров јорт. Он вермы асеыd мыжтö kodкö вылö вештыны.

— Ме ог і köсјы. Сöмын сес унатор-на оз тödны.

— Мыј оз тödны?— гöлöссö леҕіс Левон.

— Но тödмаласны,— domeнлы сурiс воропыс скöрмödыштны Левонöс öнтаја нумјалöм пыdфіыс da наросно воҕö нуödіс.— Ачыс гаражыd ез öзјы. Мі егö біаслö, біыслы некыс вöлі лоны.

— Сесса ме öзті?

— Мыјла те?—öні-нін ачыс сераліс domен da віҙödіс, кыҙі јуґјалісны скöрысла, а гашкö і збылыс повҙöмла, Левонлöн сінјасыс.—Мыјла ескöн сещöмödјö Пырöјыс пышјіс? Зев гöгöрвотöм сіјö.

— Сіјö пöжарöҙыс муніс, а ез пышјы.

— Те сіҙ-кö сіјöс тödлін?

— Пыраліс ме opdö, мыјсурö віҙны коліс.

— Но, сіјöс ставсö тödмаласны,—торјödчіг мозыс шуіс domен. Аҙҙіс Зоја комнатаыс бі, пыріс сы opdö. А Левон коліс важ мозыс сулавны кіјассö шевгödöмöн. Сіјö бурadыр-на сіҙ сулаліс, сесса шеныштіс кінас, мыјкö буркнітіс вомгорулас, гортас муноом пыddі вескödчіс мödарö da гырыс восковјасöн воші база сајлан...

Зоја кыҙ локтöма, сіҙі і леччысöма волпас вылас. Весіг шалсö јур вывсыс абу бостöма ні жакетсö абу пöрччöма. domен пыріс da medвоҙ-каҙаліс, мыј Зоја чышкаліс сінјассö. „Бöрdöма,—гöгöрвоіс domен.—Мыјыс?". Локтіс пызан dорö, пуксіс. Комнатаын сесса некоd ез вöв.

— Könöс-нö мукödјасыс?—јуаліс domен, medым панны сорнісö.

— Најö уж вылынöс,—шуіс Зоја da бöр лантіс. Нedыр чöв пукыштöм бöрын сесса кутіс пöрччыны вылыс паскömсö.

—Кывзы, Зоја. Меным текöd колö зев збылыс сорнітны,—заводітіс domен, dырöн ассыс полöмсö веném бöрын. dај вöлі сор-нін, колö уҙыштны, medым аскі асывсан бара кајны каныщеö.—Сöмын ог тöd мыјсан заводітны.

— Мыј јылыс?—гöгöрвотöма јуаліс Зоја.

— Быdтор јылыс, ас јылыс, уж јылыс, тöрытја јывсыd. Талун кыҙкö ег лыст пыравнысö. Кыкöн щöктісны і ег лыст.

— Kodјас?

— Паша da Макар.

— Макар? Мыјла Макарыс щöктіс пыравны?

— Сіӟі. Öтітор вісталіс dаj. Ог тöd сöмын, кыӟі сіјöс вісставны, мыјсаӈ заводітны. Ме теыс кыӟкö... пола...

— Полан?—серöктіс Зоја.—Меыс? Мыјла?

— Ачым ог тöd. Пыр те јылыс dумајта і... пола. Те кущöмкö абу муköd kod... скöр. Весіг трактор вылын пукалігöн пола. Унаыс dумајта, міса локтан мышсаӈ, тојыштан dа колан менö туј шöрас öтнамöс, а ачыd мунан.

— Кытчö?

dомеӈ ӈеdыр чöволыштöм бöрын шуіс:

— Пыröј dінö...

— Те јöј, dомеӈ,—бара серöктіс Зоја.—Мыјла Пыröј dінö?

— Ачым ог тöd. Мем-тај сіӟі кажітчö-а...

— Ек, те... Зоја локтіс пызан dорö, воча леччысіс гырӟӟа вылас dомеӈлы паныd.—Ыжыd-ӈін, а ӟік јöј. А ме полі те вöсна. Міса бöрdӟан собраӈіје вылаd. Пызан dорad мунігöн те сещöма полін, весіг кіыd вöлі dрöжжітö.

— Ачыd мыјла бöрdін?

— Міјанлы бöрdны поӟö, а тіјанлы сіјö оз мун... Абу лöсыd, кор верстö зонјас јöз воӟын кутасны бöрdны. Помӈітан, арнас коркö ме тенö окышті. Мыјла сы бöрын те меным весkыdа сінмö ен кут віӟödны?

— Полі, мыј те мödыс сіјöс вöчан, а сесса серавны кутан.

— Öні век-на полан?

Секса моз-жö Зојалöн сінјасыс јуrdыштісны, ічöтік öгырјасöн југӈітісны муӟöм чужöм вылас. Сінлысјасыс вöрӟісны, быттö гожса лунö ічöтік тöв воӟын веж öтава.

— Öні ог. Öні ачым верма.

— О, кущöм те збој! Тајö і вöлі став сорӈіыd?

— Талун кежлö-da.

— Абу-на, абу. Но, сор-нін, а аскі уж вылö. Те јуалін—мыјла ме бöрdi? Те вöсна, јöјук. Ӡік те вöсна. Ас вöсна щöщ і dуна вöсна-і. Сіјö меным сещöм торјас віставліс Пырöј јывсыd, ескöн аӡӡа-кö öні сіјöс—пуж петкödла, јаndыстöм сінлы. Сорніыс-öd сылöн кущöм мелі, кывјасыс кущöм мічаöс, а сы сајын ӡвер вölöм сајödчöма, kodi раѳејтö сöмын ассö da овны кöсјö став пыѳѳіыс öтнасöн. Те-öd абу сещöм?...

Бурадыр-на сіӡі сорнітісны. Зојалöн чужöм вывсыс быріс шогыс, муӡыс, кöт ачыс јона-нін очсаліс. Ывла вылын кутіс-нін лöзödны.

— Ој, аскі-öd уж вылö,—медвоӡ сіјöс каӡаліс Зоја.—Уӡыштнысö колö-жö, мöd вој-нін ӡік уӡтöм.

Кор domeн муніс öӡöс dінöӡ, Зоја нöшта локтіс сы dінö, јуаліс:

— Сіӡ інö, сорнітчім? Сесса кутам гögöрвоны möda-мödнымöс?

Гортас мунігöн domeн бара-на паныdасіс Лѣвонköd. Сіјö локтіс вылысаn.

— Те-нö век-на ветлан?—јуаліс domeн. Лѣвон каӡаліс сылыс dолыd чужöмсö і гölöссö, містöма-коѳ вочавіӡіс:

— Ті-öd нывјас орdын ветлаd, а мијанлы уӡны ѳз сетны: бара-на мастерскöјö корлісны.

Кöт ескöн і domeн каӡаліс kodарсаn локтіс Лѣвон даj кокыс ӡуні гölönвывтіыс вölі лымјöс, сіјö нінöм-нін ез шу, муніс воӡö. Сіјö вölі вывті рad, медым нöшта венӡыны Лѣвонköd.

Ӧ К М Ы С Ӧd ГЛАВА

I.

Собраніје бӧрын Јермолін гортас локтіс зев сорӧн. Ештӧм бӧрас dуна кӧсјіс віччысны сіјӧс, но Gтепан наросно сувтіс dомін dорӧ, кутіс сорнітны вылӧ гараж стрӧітӧм јылыс. Шомесова казаліс, кызі сорнітігас Gтепан візӧdліс кымынысkӧ сы вылӧ dа быd візӧdлӧм бӧрын быттӧ віччысіс, кор сіјӧ мунас. Сы бӧрын dуна ез кут віччысны. Аззіс Зојаӧс dа сыkӧd мунісны гортаныс.

— Кущӧма кажітчіс собраніјеыс?—јуаліс dуна Зојалыс, кор најӧ леччісны кілчӧ вылыс dа еща торјалісны јӧз чукӧрыс.

— Мыј-ӧd... Віdісны тај јона...—вочавізіс Зоја.

— Колӧ вӧлі віdныс, сіјӧн і віdісны. Омӧла-на нӧшта...

Јӧз сіз-жӧ разӧdчалісны сорнітігтыр. Торјӧdчалісны посніdік чукӧрјасӧ, кутісны разӧdчавны асланыс баракјасӧ. Ещалаын-нін вӧліны біјас. Gемјајас, kоdјаслӧн најӧ вӧліны, тыdалӧ важӧн-нін воdалӧмаӧс, а ӧтка јӧз ставӧн вӧліны собраніје вылын.

— Gуріс талун теныd dа dоменлы,—мыјkӧ dыра чӧволыштӧм бӧрын бара шуіс Зоја, сесса бара лантіс.—А вескыdа-kӧ шуны—ме ог гӧгӧрво: кызі верміс ӧзјыны гаражыс? Ме зев бура помніта: dомен секі ез біаслы.

— Сіјӧ-kӧ ез біаслы—мукӧdјас сіјӧс вӧчісны:

— Чајтан?

— Кыҙ-нö ескöн сесса сіјö лоіс?

— Сіҙкö, мі абу мыжаöс. Кымыныс-öd гаражыd воесса овлö? Пыр восса.

— Тајö ставыс-нін сіҙ лöсаліс, Зоја. Мыжыс тіјан medјонасö абу сыын, мыј воссöн коліс, а сыын, мыј ставöн сінтöг олім. Сінтöг олім, лока ужалім. Мі пыр чајтім, міса сіҙі і колö лоны. А олöмыс со ставным куҙа чорыda кучкіс,— dуна каҙаліс, мыј сіјö сорнітö Вурdов кывјасöн da ез ло лöсыd. Лантіс. Зојајас олан барак вестö воöм бöрын сöмын бара заводітіс.— А ставыс тајö міјанöс унаторјö велödіс... Со-öd, војыс талун кущöм міча, кöт ен пыр гортаd: шоныd, небыd, гажа. Кущöм ескö лöсыd тащöм војнас ывла вывті ветлыштны, пырны комнатаad da унмовсыны чöскыd онмöн, medым аскі выл вынöн сувтны уж вылö. А міјанлы асланым сінтöмлун вöсна-жö лоö војбыd быdтор јылыс dумајтны, віdны астö... Збыл-öd, Зоја? Мі, Зоја, зев ыжыd уж вöчам. Сещöм ыжыdöс, гашкö асным на сіјöс бура ог гöгöрвоöј.

А ывлаыс збыл вöлі міча. Сещöм торјасыс вермісны лоны сöмын міјан војвылын, тöв пуксігöн, кöҙыdјас воҙын, кор быттö гожса шоныdыс medбöрјаыс муртса-муртса петавлö, medым сесса коркö dырмысті-нін локны кöҙыdсö венысöн, тöвса кын ывлаыслы і вöрваыслы солган-пуан олöм вајысöн. Кымöр костјасöd сöd лöз ној вылын ҙірdыштлöны вералыс коҙувјас, тöлыс мыччыслö кöнкö пу костјасöd... Секі лым ежыс савкнітлö езыс рöмöн da бара пемdö. Гöгöр лöн, некöн нінöм оз вöрҙыв. Ставыс уҙö кык вевса онмöн: војсаöн dај тöвсаöн. Зоја пырöм бöрын, dуна бурадыр öтнас сулыштіс öшінулас, dумсыс віччысіс Јермолінöс. Аҙзыліс кыҙі domeн торјödчіс кущöмкö морт dіныс da пыріс Зоја орdö. Езнін лоны уліч вылын јöз, гöрd нелöсыс Габö Павел кусödіс бісö, вodіс аслас волпас вылö, а Степан век

ез вöв. дуӈаöс јірмöг бостіс, пыріс комнатаас. Кыӡкö тајö луннас керка пыщкöсыс ставыс гажтöммöма: лунтыр некор вöлі весіг жож чышкыны, іфрасыштны. дуӈа котöдіс корöс, пелкöдчыштіс да лоіс гажаӡык. Посвоӡын кылісны кокшыјас. Јермолін пыріс, дуӈа вылö віӡöдлытöг кутіс пöрччысны. Сылöн чужöм вывсыс абу-на бырöма воjса муӡыс, сінјасыс пыктыштöмаöс да лоöмаöс нöшта векніöс, муртса-муртса-нін ӡузгыштісны сінлысјас пырыс.

— Кывзы, Степан!—заводітіс дуӈа.—Міјан колö мыјöнкö сорнітчыны: лібö дузјавны möда-möд вылö помöӡ, лібö öтік кывјö воны.

— Те ескöн кыӡі кöсјан?—воча јуаліс Степан.

Јермолін мыјвылö-кö збылыс, тыдалö, скöраліс: не то дуӈа вылö, не то ас вылас, гашкö і домінкöд öніја сорні вылас. дуӈа ачыс кывліс, кыӡі директор мыјыскö відіс Јермолінöс, а сіјö кывзіс да ез весіг заводітлы шуны паныд кыв.

— Ме теныд сылі вылад ог öшјы, таӡ-кö кöсјан і воӡö астö кутны.— дуӈа дöзміс бöрја лунјасса торјалöм вылас, коді лоі сылöн мужікыскöд да öні чорыда шуіс помöӡ вајöдны ассыс сорнісö... – Ме верма öні мунны. Сöмын öтітор воӡвыв вістала: те ачыд абу омöлӈыка таыс ставсыс мыжа. Те сібöдін ас дінад Щаковсö, другасін сыкöд, кывзін сылыс сорнијассö да ме вылын кутін ассыд локтö песны. Ме ог кöсјы дорјысны те воӡын, ме вісталі ставсö те сајö мунігöн. Ачыд ен кöсјыв каӡтывны, а öні... Оз артмы, Степан, міјан бур олöм, кутан-кö воӡö таӡі дузјавны, ас думсыд јорны менö і астö гöтрасöмсыд. Грамотнöј морт те, комсомолец, а он кöсјы сіјöс гöгöрвоны, мыј гöтырсыд гусöн олöмöн тöлк оз бост. Те ескöн мед важöн сорнітін мекöд. Ме теnö віда, те менö відан, бурыс-нö мыј сыс? Кодныемлы?

Јермолін пукаліс жек вылын. дуӈа вылö віӡöдтöг курітіс папірос бöрса папірос. Сінјасыс сылöн

ʒікӧʒ куӈсісны da кажітчіс—сіјӧ ӈӧті ез кывзы Шомесовалыс вісталӧмсӧ. dуӈа нӧшта скӧрміс сіјӧ чӧволӧм вылӧ.

— Бӧрја каdнас те кыв он леʒлы. Мыјӧн аʒʒан менӧ—нускыны кутан ныр пырыd, быттӧ ме враг кущӧмкӧ теныd. Менам мыж, мыј ме Щаков јывсыс тӧdі da лаӈтӧмӧн олі, а сіјӧ сек костті міјаӈӧс ставнымӧс гуdраліс. dај ӧтнасӧн-ӧмӧј Пырӧјыс? Ме зев ог ескы ӧні щӧщ Лӈевоӈлы. Kodі сіјӧ ачыс? Гӧтырыс сы вылӧ пыр норасӧ, мыјкӧ пыр-жӧ гартчіс Пырӧјкӧd.

— Ме сы јылыс ӧні dомінлы ставсӧ вісталі,— dруг шуіс Јермолін.

— Мыј вісталін?—ез гӧгӧрво dуӈа.

— Ставсӧ, мыј вӧлі колӧ da мыј вӧлі тӧda. А сесса меным dелӧ абу,—Јермолін гӧлӧсын пыр-на кыліс dӧзмӧм і кыʒкӧ кывјассӧ сіјӧ леʒаліс dыш пырысӧн, мырdысӧн моз.

— Те мыј сы јылыс тӧdан?

— Аскі тӧdан, ӧні ме мӧdпӧв вісталвны ог вермы... Гаражтӧ сіјӧ ӧзтӧма...

— Лӈевоӈыс,—ʒікӧʒ шӧјӧвоші Шомесова.—Сіјӧ-жӧ комсомолец?!

— Абу-тај мешајтӧма...

— Мыјла собраӈіје вылас тајӧс ен вістав?

— Собраӈіје dырјіыс-ӈін меным вісталісны.

— Kodі?

— Гӧтырыс... Пашаыс...

dуӈа вӧлісті гӧгӧрвоіс, мыјла Јермолін сорӧн локтіс собраӈіје вылас dај мыјла сіјӧ собраӈіје шӧрас кытчӧкӧ вошлі велdыр кежлӧ. Вӧлісті лоіс гӧгӧрвоана, мыјла Степан колтчыліс собраӈіје бӧрын da ӧні сещӧм зумыша пукалӧ. Кӧʒ і Лӈевоӈ јылыс јуаліс Степанлыс, но ез вермы ӈекущӧма чајтны, мыј сіјӧ верміс сувтны сещӧмтор вӧчӧм вылӧ. „Збылыс, Пырӧјыd абу ӧтнасӧн вӧлӧма,—мӧвпыштіс Шоме-

сова.—Унаöс уфітлöма гартыштны аслас пратö. Но, код-нö сіӡкö ачыс Лӧвоӈыс? Кыӡі сіјö öнöӡ комсомолас верміс сулавны даj кыӡі пыраліс сетчö?“

дуӈа заводітіс пастасны. Јермолін весіг ез јуав—кытчö. Сіӡ-жö öтнасöн коліс важ мозыс—пукаліг, кор дуӈа сы вылö віӡödлытöг петіс пемыд вojас. Сіјö думсыс відіс ассö, відіс дуӈаöс, відіс доменöс, відіс ставсö, Вурдовöс і фомінöс, кодјас кужöны сорнітны собраніје вылын, но оз аӡӡыны, мыј вöчсö асланыс нырулын. Мöвпыштіс, мыј дуӈа-кö ез вöв тані, ӈінöм і ез вöв. Но дум вылас воіс сыкöд карас тödмасöмыс, сылöн тані муӡлытöмлуныс, быттор вöсна, весіг сы вöсна, Степан вöсна, тöждысöмыс да сöлöм пелöснас кылыштіс, мыј сылöн сы вылö став скöралöмыс, сіјöс відöмыс вölöма весшöрö. Öні вölі окота бергödлыны бöрівоӡ кежлö дуӈаöс, шуны мелі кыв, медым сіјö ез-на сещöм омölтујö пукты сіјöс, ез-на лыддьы вошöм мортöн, Пырöјјасköд öтвылыс ужалысöн, медым дуӈа сы діпö вölі важкодыс мелі, шаӈ јортöн, сылыс кывзысысöн даj сіјöс кывзödысöн. Јермолін чеччіс-ӈін вötчыны дуӈа бöрса, köсјіс чукöстны сіјöс, но кык вој сінкуӈлытöг бергалöмла муӡ јурыс і став тушаыс кыскісны сіјöс волпас вылö. „Аскіыс петköдлас“,—шуіс аслыс да бісö кусödтöг шыбытчіс волпас вылö.

2

Собраніјеöӡ-жö базаын вölі öтіктор, код јылыс ӈекод ез тödлы, асныс Лӧвоӈ да Паша кыӡі. Налöн törытсаӈ-ӈін вölі вен. Збылыс-кö шуны, веныс заводітчіс сысаӈ, кор на ордö ревіӡіја ештöм бöрын локтіс Пырöј да кутіс відны Шомесоваöс, доменöс, Зојаöс, Паша секі сувтіс најöс дорјöм вылö.

— Мыј теныд Шомесова локсö вöчіс?—ускödчіс Пырöј вылö Паша. Сылы важöн-ӈін вölі окота

крукыштчывны Пыröј dінö, медым відыштны сіјöс мужіксö сы dіныс торјödöмыс, мужік вылас командујтöмыс, кодöс Паша ӈекыӡ ез вермы гögörвоны.— Мыжа ачыd. Ез-öd Шомесова продуктајастö вузавлы тöткајасыdлы, а те. Мыјöн, шуам, dоменыс те воӡын мыжа?

Секі Пыröј кыв-ӈі жын ез шу Паша јуалöм вылö, пыр-жö лаӈтіс, мыј јылыс-кö вашкödчыштіс Левоӈкöd da муніс.

— Мыј те быdлаö ныртö сујан, кытчö тенö ӈöті оз јуавны?—ускödчіс гötырыс вылö Левоӈ, Пыröј муӈöм böрын.—Теd кущöм dелö.

— Кыӡ-нö абу dелö, кор весшöрö мортсö јорad, ӈімтad быdсама кывјаснас?—заводітліс воӡсасны Паша, но Левоӈ кывзыны ез кут—лöсödчіс кытчökö мунны... Сіјö böрја кадас пыр ӈін таӡі вöчліс: мыјöн сöмын Паша сорӈі панас лібö кутас шуасны, Левоӈ пыр-жö усјысас, быттö сещöм сорӈіјассö сіјö ӈекущöма терпітны оз вермы.

Böрја кадас Паша кутіс-ӈінögörвöны, мыј сіјö зев омöла тödö ассыс мужіксö. Вістасö Шорјыв сіктыс, но ӈекущöм пісмöјас ӈі јуöрјас сылы волöм Паша ез тödлы.

— Разödчалісны ставöн, гортын ӈекоd абу,—ӈекота пырыс вочавіӡліс Левоӈ, кор Паша сорӈі панліс Левоӈ бат-мам јылыс da pödвуж јылыс.

Тödмаслісны најö базаын. Паша секі ужаліс столöвöјын, а Левоӈ слесарітіс мастерскöјын. Левоӈ вöлі комсомолец, Паша сіӡ-жö. Öтлаасісны кыӡкö шутітіг моз, а сесса і ӡікöӡ овмödчісны. Первојсö ӈінöм олісны, Левоӈ вöлі зев кывзысысöн, ужаліс бура, вöлі уdарӈікöн колöм восаӈ. Кор базаö воіс Пыröј, Левоӈ матыстчіс сыкöd da регыdöн ӡікöӡ вежсіс. Кутіс јулывлыны сыкöd, унаыс нöјтліс Пашаöс, кор вöлі сіјö рытјасын гортас dыржык оз во. Сесса і ӡікöӡ комсомолыс кутіс щöктыны петны. Böр-

ја кадас прамöј олöм ез-нін вöв, ставыс зыкын da пінын муніс. Пашалöн сіӡім верст сајын вöліны пöрыс мам-бат, најö важöн-нін щöктісны торјöдчыны Лѣвон dорыс, весіг кагасö, Васасö, кöсјісны ас dінас бостны, но Паша пыр-на нафејтчіс бöр ладмöдчöм вылö. „Олöм менам сыкöd, тыdалö, оз-нін ло"—бöрја кадас шуіс Паша.

Пöжар воӡвылас Лѣвон da Пыröј пыр öтлаынöс вöліны. Пыröј вајаліс на орdö асвыс кölујјассö, ачыс лöсödчіс леччывны рајонöӡ.

— Сені аӡӡасны, кущöма ме мыжа,—кылö сіјö унаыс каӡтывліс Лѣвонлы.

Лѣвон віӡödіс сылы вомас, ескöмöн кывзіс Пыröјлыс быd кыв. І öні, буракö, скöраліс, мыјла Паша вöсна сіјö муніс сы орdыс.

— Те töd асвыd местатö!—чорыda, скöрыс Лѣвон горödіс пастасöм бöрын.—Ме ачым töda, мыј вöча. Мі петкödлам-на Шомесовајасыdлы da domeнјасыdлы, мыј најö сулалöны. Med зев оз ышнасны!

І öӡöссö крапкöмöн петіс ывла вылö.

Сіјö рытас Паша аӡӡыліс-на öтлаыс Пыröјöс da Лѣвоӈöс. Најö кыкöн леччылісны мастерскöјланыс горулö, вошліны пывсан сајö.

— Мыј сені кынјалöны?—мöвпыштіс Паша і сöлöмнас кыліс, мыј најö мыјкö кыкöн лöсödöны.—Но мыј вермасны вöчны?

І Паша зіліс рытывбыd не воштывны сін увсыс Пыröјöс da Лѣвоӈöс. Пывсан сајыс најö регыd мысті бöр локтісны, пыралісны Пыröј оланінö da кајісны мастерскöјлан. Tödчö вöлі, мыј кыкнанныс јуыштöмаöс da вöліны нѣуна гажаöс.

Регыd лöі пöжар da Паша сетчö щöщ котöртіс. Medвоӡ сіјö корсіс јöз пыщкыс Лѣвоӈöс. Сіјö нѣкöн ез тыdав. Ез-жö нѣкöн тыdав і Пыröј. Паша наросно матыстчыліс Јермолін dінö da јуаліс Лѣвон јылыс.

— Kod tödac, köni cijö ветлöl—чöвтіс Пашалы Јермолін, быттö вöлі ӟік веskоф: ем тані Лѣвоныс, алі абу.—Ме ӈекыс-на ег аӟӟыв.

— А Пыröјсö?—бара јуаліс Паша. Но Јермолін ез і кывлы јуалöмсö—бара-ӈін кытчöкö муніс.

Паша корсіс Шомесоваöс. Сіјö сіӟ-жö ӈекоdнаннысö абу аӟӟылöма.

Пöжар кусан dорыс-ӈін кысаӈкö dруг усіс Лѣвоӈ. Кор пöжар кутіс чінны da Макаröс леччödісны баракас, Паша щöщ-жö леччіс. Отсаліс кöртавны Макаröс, пукыштіс сы dінын ӈеdыр da муніс гортас. Лѣок dумјас воісны сылы јурас. „Мыј кыкöннас рытывбыd вöчісны?—dумајтіс сіјö мужік јывсыс.—Кытчö вошліс?“

Смена помасöм бöрас воіс і Лѣвоӈ. Паша вöлі олö-на.

— Кытöн те вöлін пöжар заводітчігас?—пырö-мöн щöщ сылыс стрöга јуаліс Паша.

— Кытöн da кытöн!—döзміс Лѣвоӈ.—Те талун лунтыр пыр öті „кытöн“ da „мыјла“. Кымыныс ме теныd віставлі—ӈöтчыd ен велöd менö.

— Но-öd сіӟ-жö оз поӟ, Лѣва!

— Бöрӟы сеса бара! Кöн колö—сені і вöлі.

— Мыј Пыröјыскöd рытбыd гараж dорас кыӈјалі?—ылödіс Паша, кöт ескöн і гараж dорсыс ез аӟӟыв.

— Кущöм гараж dорын? Кыӟ аӟӟылін?—а сесса містöма dруг гоpödіс:—А, кыјödін! Аслаd мужік бöрса кыјödчан? Суј, суј, верман-кö, töda-öd те мыј корсан: честö Шомесова воӟас ускödчан. dомеӈ-тај ускödчыны-жö кöсјіс da ачыс сурі. Сіӟі і тенаd вермас артмыны.

— Сіјöс ті вöчіd?—артміс Пашалöн.

— Мыј мі вöчім?—первојсö быттö ез гögöрво Лѣвоӈ, а сесса сінјассö чашкödіс Паша вылö.

Бöрынтчыны вöлі-ӈін ӈекытчö.

— Гаражсö сотіd.

— Но і мун da вістав,—друг гölöссö леӡіс Левон da Паша кыліс сіјö шуанногсыс муѳерітöм, најанлун da быттö ассыс мужіксö сіјö аӡӡіс первојыс-на.

— Мун вістав!—мödыс шуіс Левон.—Суклав ассыd мужіктö! Ек, те, ачыd јешщö коран, меd ме тенö раѳејті. Ассыd мужіктö вузавны dас, аслаd пі-ыdлыс батсö.

Левон, буракö, чајтіс-нін, мыј Паша ставсö тö-dö, аӡӡылöма, а гашкö і наросно кыјödіс da зіліс ворсны götырыс слабінön: семја кост олöм вылын. Но Пашалы кыскö быттö друг воіс ыжыd сölöм, чорыdлун, kodі сылön мужікыскödсорнiын нötчыd ез вöвлы, da сіјö талун ӡік köсјіс орödны сыкödставсö.

— Сіӡкö, збыльті?—назönік, термастögјуаліс Паша.

— Мыј köт і мі? Те ескön вісталін? Сіӡкö, он раѳејт менö,—најана шуіс Левон da köсјіс кутыштны сіјöс.

— Ен лыст сы јылыс казтывны!—вірскöбтіс Левон dіныс Паша, сувтіс сылы паныd. Köсјіс мыјкö чорыda шуны, но кывјасыс ез сурны, сесса böрdан гölöсön кајтіс:—Те некodöс он раѳејт, некodöс... астö кынӡі. Те da Пыröјыd—парајас, сömын асныd аснытö tödad. Раѳејтан-kö—тазі ен вöч. Те менсым олömöс щыködін, менö туј вывсыс воштін.

Паша збыльыс-нін кутіс böрdны.

Левон локтіс сы dінö, кутіс сывјödыс, пуксödіс кröват вылö, тіралан köӡыd кіјаснас кутіс малавны Пашалыс јурсö.

— Те і верітін? Ме-öd сömын відлі, кущöма те менö раѳејтан. Сіӡкö... он зев јона, тащömторсö-kö ме јылыс чајтан. Ме-жö, Пашенка, комсомолец, кы-ӡі ме сіјöс вермі вöчны? Мövпыштлы вај бурджыка. Те он ескы меным?

Но Паша ез-нін ескы. Сіјö казаліс, кыӡі Левон

сорнітіс орјödлömön, кыгі сорнітлöны сömын полігöн, унаыс сувтавлömön dај кутліссö кыгкö аслыс ногöн: мырdысöн моз, кöгыdа, весіг кіјасыс вöліны кöгыdöс dај, кыгі каѣаліс Паша, тіралыштісны, кöт ескöн Лѣевон зіліс кутны, не петкödлыны тіралömсö.

Аскі асывнас Паша кутіс чукöртны ассыс кölујсö.

— Те кытчö?—быттö нінöм оз гögörво, шенѣömön јуаліс Лѣевон і тајö јуалömас Паша бара кылiс муѳерітöм.

— Гортö...

— Кущöм гортö? Тајö мöј абу горт?

— Мамјасö леччыла...

— dыр кежлö?

— Гашкö пыр кежлö-da...

— Ачыd тödан,—жал петкödлыны зілömön воча віґіс Лѣевон, а ачыс pad пырыс мövпыштіс: „Med кöт тајö лун-војсö ветлас. Мыјкö јешщö dумыштас da збылыс вісталас. dыр сіктad оз ов, регыd бöр воас". Та вösна лунтыр і рытывбыd сіјö völі pad, сіјön сещöм збоја лыстіс віґödны собраніје вылын domen вылö dај став јöз вылас. Сіјö пыр-на ассö лыddіс medca сусöн. „Колö кужны овнытö dај помјассö кор колö ѣebны",—ошкіс ассö.

А Паша Васöысköd da став кölујнас леччіс гортас. Лöсödіс пісö мамыс ordö da сіјö-жö луннас бöр кајіс базаö. Собраніје чöжыс пукаліс бöрын, könkö јöз мышјас сајын, пач бокын, medым Лѣевон оз каѣав. dыр мövпаліс, кыгі віставны ставсö сы јылыс. Кösјіс петны јöз вогö da ставсö віставны, но поліс, мыј нінöм оз артмы. Коріс Јермолінös, петкödіс сіјös ывлаö, сені і сылы вісталіс öтітöг, кущöм сорні сылön völі мужікысköd da мыј ачыс чајтö.

— Ме сіґі і чајті, ме сіґі і чајті,—сömын шуіс Јермолін.—І бара сыыс меным сурас.

Но і сіјö ез лыст віставны собраніје вылын da ештöм бöрас-нін сömын вісталіс ѳомінлы.

Мöd лун асывнас domeӈ da Зоjа бара мödісны вылыс каҭішщеö. Петкödісны ассыныс машінанысö, бостісны тыртöм dodjас da domeӈ леӡіс тракторсö мöd скоростöн. Мунісны-ӈін вел ылö, da Зоjа кутіс пелӈомödыс domeӈöс. domeӈ віӡödліс Зоjа вылö і сіjö чужöм вылыс аӡӡіс повӡöм.

— Кылан?—jуаліс Зоjа.

— Мыj?—domeӈ щöщ кутіс кывзыны мотор ужалöм шыас —Ӈінöм ог кыв.

Мотор ужаліс рöвнöjа, ӈекущöм торjалана бокöвöj шы ез кыв.

— Меным быттö кажітчіс...—назöӈік шуіс Зоjа.

— Теныd пыр мыjкö кажітчö! — серöктіс domeӈ воча.

Тujыс вöлі бура-ӈін талалöма. Воjнас усöм ӈебыd лымсö чышкöмаöс, dodсув мунан інсö еща шылödöмаöс da мунныс вöлі кокӈі, ез-кö ӈеуна padмödны тыртöм dodjасыс, kodjас кыссісны трактор крук jылын вежӈасöмöн. Зоjа леччіс domeӈ діныс, кутіс муніг мозыс лöсödавлыны чепjассö.

Ывлаыс вöлі шоныd, dodсув ӈіртчан воргаjас ваӡыштöмаöс. „Öні лöсыd квajт комплектöн леччыны,—мöвпыштіс domeӈ.—Сöмын med dodjасыс вöліны dacöс. Но, Турбылев оз podведіт“.

Вöлі лöсыd таӡі пукавны ӈебыd пуклöс вылын da мышвыв леччысыштöмöн назöӈіка вöрödыштавны öтарö-мödарö весködлан рычагсö. Муртса чуӈjаснad ӈічкыштöмöн трактор заводітö бергödны нырсö, кыӡі таj бур вöв вöжжі пöлöн тракӈітöм серті тödö kodарö колö мунны. Сынödыс сöстöм, паспінжак оз леӡ петны пыщсыd воjбыdöн чукöрмöм шоныdсö, коктö шонтö моторыс локтан жарыс. Кущöм ескöн лöсыd вöлі, ӈінöм-кö таjö лунjасас ез вöвны, ӈінöм-кö ез jіжты сöлöмтö, аслad уж jылыс кынӡі мödтор

јылыс-кӧ оз ков думајтны... Но куш думајтӧмнад тај сіјӧс он справіт, куш ыжыд кӧсјӧмнад он бергӧд ассыд важ ӈімтӧ. Колӧ сіјӧс вӧчны бур ужӧн, кубометрјас лыдӧн, гор'учӧј вісӧм мынداӧн, ӈӧті аварijajастӧг, простојјастӧг ужалӧмӧн.

Сіјӧн і домеӈ вӧлі рад да сылӧн сӧлӧм вылас вӧлі сещӧм лӧсыд, мыј луныс талун міча, тујсӧ бура вӧчӧмаӧс да поʒас леччӧдны сымында кубометр, мыјдтаӧс таво ез-на леччӧдлы. домеӈ серпасаліс-ӈін аслас вежӧрас, кыʒі сіјӧ леччігас пыралас Вурдов ордӧ да вісталас:

— Ме, Вурдов јорт, леччӧда со кыʒ кубометр.

— Молодеч!—шуас дімітріј Ілјіч.—Ме пыр надејтчылі те вылӧ.

А сесса ӈедыр чӧволыштас да јуалас:

— дыр-ӧ кајлін?

домеӈ ескӧн секі вісталас:

— Сіʒім час. Поʒіс-на ескӧн регыджык да маӈоврјас вылын ʒоӈ час кутісны. Став додјассӧ ӧктыны ӧтікӧн-ӧтікӧн ковміс.

— Бур, бур,—бара-на ошкыштас Вурдов.—Леччӧд улыс катішщеӧʒ, буржыка шојччы да аскі со ветымынӧс леччӧд. Темпјастӧ мијан колӧ содтыны.

домеӈ быдӧн сінсӧ куӈліс. Катішще вылын додјас вӧліны сӧвтӧмаӧс дај ставыс чукӧрын, помса-помса, весіг Турбылев составсӧ-ӈін лӧсӧдӧма, сӧмын крукышт да мун.

домеӈ сувтӧдіс машінасӧ медвоʒʒа дод дорӧ, пыріс курітчыны конторaӧ. Турбылев да десатӈікјас олісны ічӧтік жырјын, сені-жӧ і вӧлі асланыс конторaыс.

— Век-на танӧс?—пыріг мозыс јуаліс домеӈ.

— Мијанлы і тані лӧсыд. Вылтӧ стрӧітны-ӧд колӧ сӧм, колӧны јӧз,—век ассыс важсасӧ вісталіс Турбылев.—Мі тӧрам... Медбӧрја во-жӧ-ӈін тајӧ участоксыс вӧрсӧ леʒам-а.

Ломтысіс пліта, вöлі оӈалан пöс. ԁесаҭӈікјас пукалісны дöрöм кіҳјаснысö раҳалöмöн, брöd пöсалöмаöс. ԁомеӈ быd воліг шмоӈітліс Турбыԛевјас вылын, мыј најö аслыныс оз вермыны лöсödны бурӝык оланін. Ԍеравліс: асныс вöрфронтывса команԁіјас, тöв-тöв олöны татыс петавтöг, а бурӝык условіјејас ез лöсödны.

— Уна-ö міјан тані јöз?—вочавіҳліс сылы Турбыԛев.—Мі асным ӈолöн, мöd сы мынԁа свалшщікјас каҭішще вылын ԁа морт ԁас доԁ сöвтысјас. Оз сулав выԛ бараксö лептыны. Мі-ӈін кыҳкö-мыјкö...

Öні та јылыс ԁомеԛлы ез-ӈін кöсјыссы венҳыны, сылы вöлі окота ödјöӝык бостны путовка ԁа бöр леччыны, меԁым пемԁытöҳыс-на воны базаöҳ.

— Кыҳі тöрыт собраӈіјеыd муніс?—јуаліс Турбыԛев, ԁомеԛлы нарадсö вöчіг.—Ме ӈекыҳ ег ештыв волыны.

— ԁа мыј... Кыҳкö тај муніс...—ԁомеӈ ез-на тöd собраӈіје бöрса лоöмторјассö ԁа куш ас јывсыс ӈеокота вöлі віставны.—Віԁісны ставнымöс зев јона.

І сöмын кор-ӈін ԁомеӈ кутіс петны, Турбыԛев мыччіс сылы кабалатор.

— Со... лыԁԁы. Тöрыт локтысјаслы туј вылыс сурöма ԁа меным сетісны. Мі ӈінöм ег гögörвоö. Нарослö теныd віҳі.

ԁомеӈ бостіс шöріпöв кусіӈтöм бумага, раҳіс, кутіс лыԁԁыны. Чукрасöм, кötаслöм бумага вылын муртса тöԁчісны карандашöн гіӝöм кывјас:

„Ԛевоӈ. Ме талун муна. Аҳҳöԁлы менö. Емöс вылторјас. Мыј щökті ԁомеӈ кузаыd—быть вöч. Меd секі уԁарӈічајтас. Машінасö сувтöԁас ԁа секі. Прімітігас сіјöс оз каҳав. Прöшща вылö коліс асныс солалыштны ԁа ӈінöм ег аҳҳы сещöмсö. Лечча ԁа аҳҳöԁла карсыd воктö“.

Ӈекущöм кырым ӈі пасјöd. ԁомеӈ сіҳ-жö ӈінöм ез гögörво. Но кіыс кодлöнкö вöлі тöԁса. Мыј сы

куҙа көсјӧны вӧчны? Мыј сіјӧ ез каҙав? Кущӧм вок Ӆевоӈыслӧн карас, кор Ӆевоӈыс, ачыс ӈекущӧм вок јылыс ез віставлы?—тащӧм ԁумјас бергалісны ԁомеӈлӧн. І ԁруг быттӧ гіжӧԁыс лоі тӧԁса: кіыс вӧлі Пыӧјлӧн. Ез петкӧԁлы віԁ, мыј сіјӧ тӧԁіс гіжыссӧ, вескоѳа кусыӈтіс бумагасӧ, сујіс морӧс ҙептас.

— Ме ӈінӧм-жӧ ег гӧгӧрво. Тујвылыс, шуаԁ, сурiс? Ускӧԁіс кӧнкӧ Ӆевоӈыс. Аслыс сетны колӧ, —вескоѳа шуіс ԁа муніс машіна ԁорас.

„Мыј көсјісны вӧчны менам машінакӧԁ?—трактор ԁінас матыстчігӧн ԁумајтіс ԁомеӈ. А сесса повҙіс: —Гашкӧ вӧчісны-ӈін ԁа ме ег каҙав? Мыјкӧ-ӧԁ вӧрҙӧԁчігӧн-на Зоја вӧлі шуӧ кыліг. Но, вӧчісны-кӧ-ӧԁ мыјкӧ, татчӧҙ ег-жӧ во, тујвылас коліс жугавны.

ԁомеӈ нарослӧ вылпӧв віԁлаліс машінасӧ, ставсӧ гӧгӧр востыліс, вӧрҙӧԁліс. Зоја чујмӧмӧн віҙӧԁіс, кыҙі ԁомеӈ збыл чужӧмӧн гӧграліс трактор гӧгӧр, быттӧ мыјкӧ корсіс.

— Ме гӧгӧр чышкалі,—вісталіс сіјӧ.—Ӈінӧм ег каҙав.

— Öнтајнас мыј кывлін?

— Вӧрҙӧԁчігаԁ мыјкӧ ԁыша бостіс ԁај шум кущӧмкӧ мыјкӧ-ԁыра кыліс. Кажітчіс, кӧнкӧ, пелӧј ылӧԁіс.

Лӧсӧԁісны комплект, ԁомеӈ кајіс машіна вылас. Пуксіс аслас местаӧ, леҙіс моторсӧ, бура-ԁыр кывзысіс ужалан шыас. Ӈінӧм ез вӧв. Выклучітіс сцепленіјесӧ, вклучітіс скоростӧ, сотіс газсӧ ԁа, педалсӧ кокнас наҙӧӈік леҙӧмӧн, бӧр вклучітіс сцепленіјесӧ. Трактор ҙоӈнас ԁрӧгмунлі, но места вывсыс ез вӧрҙы, кокулас кыткӧ сӧмын кутіс ҙіжгыны. ԁомеӈ ӧԁјӧ бӧр выклучітіс сцепленіјесӧ, віҙӧԁліс Зоја вылӧ. Сіјӧ сулаліс трактор бокын, сіҙ-жӧ гӧгӧрвотӧма віҙӧԁіс ԁомеӈ вылӧ. ԁомеӈ мӧԁыс көсјіс вӧрҙӧԁчыны, но бара ӈінӧм ез артмы. Ачыс јона-ӈін повҙіс.

Гögöрвоїс, мыј сцепле ӈіје муфтаас кыткö ӈеladнö. Турбыӈевјас каʒалісны domeӈлыс ноксöмсö, локтісны сы dінö. Заводїтліс регулїрујтны муфтасö—бара-жö ӈінöм ез артмы.

— Мыј-нö лоіс?—матыстчіс Турбыӈев.

— Ӈајтчöма, тыdалö, ферроdоыс, сцепӈеӈіјеыс оз бост.

— Мыј-нö кутам вöчны?—повʒіс Зоја.

—Ödјöн ӈінöм он вöч. Ферроdосö колö карасінöн мыскыны, сесса косöʒ чышкыны. Тані сіјöödвакö артмас dај он-кö кынты тракторсö. Буксір ковмас корны.

— Буксір?

— domeӈ мынтіс крук вывсыс dodјассö, кöсјіс кöт тыртöг вöрʒödчыны, но і сіјöн ӈінöм ез артмы: трактор весіг ез вöрʒыв места вывсыс, ʒікöʒ-ӈін маслöössöма.

— Кыʒ-нö ескöн воіd?— јуаліс Турбыӈев.

— Тыртöгыd воім, а öні і сувтім...

— Ставöн сулалісны кіјас öшödöмöн, віʒödісны трактор вылö. „Кыʒі сетчö маслöыс вескаліс?—dумајтіс domeӈ.—Тајöс-öмöј кöсјісны вöчны Пыröјјасыd. Мыјла?“

Турбыӈев локтіс domeӈ dінö, сувтіс сыкöd орччöн.

— Со і леччіd!—жаӈ-пырыс шуіс сіјö.—А ме зілі, лöсödі теныd. Тујыс талун кущöм лöсыd вöлі. Кыʒіескöн те тајöс гургін!

— Но, ен жаӈітöј,—скöрміс domeӈ.—Сетчö маслöыd ачыс ез вескав. Тöрыт ачым ме косöʒ чышкавлі. Со колöкö теныd і сурöм запіскаыd.

— Кущöм запіска?—повʒіс Зоја.

— Пыröј тај Ӈевоӈлы гіжö, med сіјö менам машінакöd мыјкö вöчас. А запіскасö сесса Ӈевоӈыс воштöма.

— Ӈевоӈ?

— Емöс тај! Көсјöны јанödны көнкö. Со-пö тіјан комсомолец-уdарӈікыd кущöм. Пыр сылöн мыјкö лоöма!

„Со і леччödі со кыӡ кубометр, Вурdов орdö пыралі,—відіс ассö dомен.—Ачым мыжа, меd еща велала. Воӡö сесса он сінтöмгутав. Көт мыј, а ог-жö тыртöг, буксірöн леччы. Заводітла косавны муфтасö“.

Квајт час ковміс dоменлы лöсödны торксöм машінасö.

ԁ А С Ӧ ԁ Г Л А В А

I

Быԁ мортлӧн аслас олӧмын овлывлӧны сещӧм щупӧԁјас, коԁјас бӧрын сіјӧ асс̆ӧ кутӧ аҗҗыны выԛ ногӧн, быттӧ аскӧԁыс первојјаыс паныԁас̆ӧ кыҗі тӧԁтӧм морткӧԁ. Унҗыкыс̆с̆ӧ тајӧс асныс ԁругс̆ӧ быттӧкӧнӧс оз каҗавны. Но каҗаласны сек, кор кущӧмкӧ каԁ колӧм мысті асланыс вежӧр пырныс кутасны леӈны ассыныс-жӧ ӧлӧмтујнысӧ.

ԁомеӈлы олан туј вуҗан тащӧм щупӧԁнас вӧліны бӧрја лунјасса лоӧмторјасыс. Сіјӧ сетчӧҗ оліс быттӧкӧ челаԁ олӧмӧн: ӈінӧм јылыс торја ез тӧжԁыслы, ӈінӧм јылыс торја ез шогсывлы—овліс і овліс, каԁс̆ӧ коԛԛавліс ԁа гаж корслывліс. Таҗі кажітчіс сылы ӧні, ставс̆ӧ ԁумајтӧм бӧрын. Меԁтыкӧ аслас ужыс вӧлі бур, меԁтыкӧ сіјӧ ачыс јӧз воҗын ӈінӧмӧн ԛокӧн ез пет. А ӧні гӧгӧрвоіс: сіјӧ абу-ӈін челаԁ, абу куш ас вӧснаыс, аслас ӈім вӧсна тӧжԁысыс, а уна мукӧԁ аскоԁјаскӧԁ ӧтув олыс, ӧтітор вӧчыс. Сіјӧ вӧлӧм щӧщ-жӧ кывкутӧ ставсыс, мыј керсӧ-вӧчсӧ гӧгӧрын. Быԁӧнкӧԁ сіјӧ вӧлӧм јітчӧма ӧтік топыԁ гӧрӧԁӧ.

Вӧлісті лоіны гӧгӧрвоанаӧс баҗыслӧн кывјасыс, коԁјасӧс сіјӧ вісставліс ԁомеӈлы колӧм воӧ. Секі ӧтчыԁ ԁомеӈ леччыліс гортас. Оліс сені лун ԁас, сесса кутіс лӧсӧԁчыны бӧр кајны базаӧ. Петанлун асывнас баҗыс ԁомеӈӧс пукс̆ӧԁіс аслыс паныԁ, вісталіс

зев унатор, кодјас јылыс ачыс domeн öнöг-на быттö ез куж мöвпыштлыны, кöт eскöн вісталöм бöрас најö ставыс вöліны сещöм гöгöрвоанаöс і прöстöјöс, мыј нінöм-нін на јылыс кагтывлыны кыг арöса зонлы.

І зев бура тödвылас усі тајö. Батыс сек вісталіс, быттö мојdіс асвыс унапöв-нін мојdлöм помаслытöм куг мојdјассö. І гöлöсыс вісталігас сылöн вöлі мелі, і сінјасыс, пöрыс сінкымјас пырыс піыс вылö вігödісны небыda, быdсöн неуна вагыштöмаöс, кыгі овлывлö том нывјаслöн асланыс первојја рафејтан зонкöd сорнітігöн. Батыс вісталіс сещöм ногöн, кущöм кывјасöн da кыгі вермöны віставны сöмын унапöв кывлöм da асланыс сöлöм пырныс унапöв леглöм вöвлöмторјас паскödыс јöз:

— Кывзы, муса піук, da нöтчыd ен вунöd тајö кывјассö. Гашкö тајö менам медбöрја вісталöм теныd, медбöрја велödöм. Мі — пöрысöс-нін, а ті — томöс. Мі олöмсыс лöсödчам мунны, а ті муртса кыкнан кокнаныd сетчö тувтчad. Важöн міјанöс велödлісны: ставыс јенсан, быdöн олам мödарјугыdын помаслытöм олöм вöсна. Öніја јöз оз сіг віставны. Öні щöктöны таladор југыdас кужöмöн da вежöрöн овны. І тајö — збыл. Ме сіг-жö коркö вöлі том. Менам сіг-жö коркö вöліны гырыс кöсјöмјас, збој сöлöм. І те тöd, мыј менам артміс, медым мödпöв не талавны сіјö тујсö.

domeнлöн батыс сувтыштліс, кыкыс помса кыскыштіс калансö da мödіс віставны.

— Ме батлöн öтка пі-жö вöвлі. Но бат менö ез куж велödлыны da ме јона шуdтöм вöлі. Шуd! Мыјсö мі огö dумајтлö сы јылыс! Мыјсö ег вöчлö, медым сіјöс корсны. Сöмын тај ылын сіјö вöлöма, і гік абу сені, кытыс мі чајтлім, кытыс сіјöс мі пемыd пöнарöн корсім. Мі вежавлім Лука Опон выло, кöсјылім лоны сы кодöн-жö. Вежавлім сіјö керка коро-

міна вылӧ, ҭуӆ занавесјаса паскыd ӧшӣӈјас вылас, гырыс томанјас сајса жыҭӣкјас вылас, меӆӣча вылас. Немчӧж ме аслам жыҭӣкӧ вӧчі јоныс-јон ӧзӧс, но ӈаӈ јӧртӧdјас чукјӧн ӈекор ез лолыны. Немчӧж менам картаыс гырыс мӧсјас dа паскыd зadја ӧшјас ез петавлыны. І ме шуа ӧні теныd: ен вежав сещӧмтор вылас, ен вежав. Ов аслаd сӧлӧмӧн, уна јӧз вежӧрӧн. Ло вескыdӧн аслаd олӧмын dа ӈӧтчыd ен зіӆ гуdрӧdлыны, меd оз ков повны віҕӧdны мукӧdјаслы сінмӧ. Меd ас вӧснаыd оз ло јаӈҕім. Мун сетчӧ, кытчӧ сӧлӧмыd кыскӧ, кытчӧ велӧdӧны ӧнiја јӧз. Ӧтітор ме жаӆіта: пӧрыс ме. Ескӧн вылыс заводітны олӧмсӧ, ескӧн бӧр бергӧdны кӧт кыҕвіт во.

Быттӧ dомеӈлы батыс ставсӧ тајӧс ҕік-на ӧні вісталіс, сещӧм лоіс ставыс сін воҕас. Весіг гӧлӧсыс пеӆас кыліс, весіг сылӧн пӧрыс сінјасыс ӧні віҕӧdісны dомеӈ вылӧ. Віҕӧdісны, і ез ӆокыс, сӧмын муртса-муртса ф́івітісны, кыҕі тај рад́ејтыс мам ф́івітана, шеӈҕана јурнас dовкјӧdліг віҕӧdлывлӧ паӧст вӧчыс ныв-пі вылӧ. Ылын вӧлі ӧні dомеӈлӧн батыс, ез вермы сіјӧ аҕҕыны пісӧ, ӈі оз тӧd ӈінӧм. Оз аҕҕы і Габӧ Павеллӧн піыс, Ӧлексејыс, кodі ӧні велӧdчӧ кӧнкӧ Москваын dа, тӧdӧмыс вылын јурӧн ветлӧdлӧ паскыd улічјас куҕа, уна јӧз пӧвстті, гырыс керкајас пӧлӧн. Ескӧн сіјӧ-кӧ вӧлі, унатор-на вісталіс dомеӈлы, сещӧм-ӧd сіјӧ сус быdтор гӧгӧрвоны, унатор аҕҕыны, кытыс уналы-на унатор гуdыра.

Ез вермыны dомеӈӧс ҕікӧҕ јаӈӧdны Пырӧј dа Ӆевоӈ, ез паdмы сылӧн рејсыс. Ӈоӆ час вылӧ графік серті сӧмын сорміс. Толкӧ ез уdајтчы пыравны Вурdов орdӧ, ошјысӧмӧн шуны:

— Поҕіс ескӧн регыdжык dа маӈовр вылын кутісны!

Ковміс унжыктор віставны, но рејс бӧрас воӧм мысті-ӈін.

„А мыјла менӧ? Мыјла ме dінӧ сіҕ сібdісны?“—

јуасіс асӧыс ԁомеӈ і ез вермы ачыс вочавіӡны. Тајӧс гӧгӧрвоны сылы отсалісны бӧрјаӝык лоӧмторјасыс.

2

Базаӧ воіс Карелӥјаса республікаыс ԁелегаціја—тӧдмасны, кыӡі муӈӧ вӧрлеӡан план тыртӧм, кыӡі базаын тышкасӧны карелӥјаса вӧрлеӡысјаскӧд ԁрԁјысӧмын вермысӧн петӧм вӧсна. Најӧ вӧліны кујімӧн: лащкӧсіӈік том зон, ыӝыԁ сӧд паса нывбаба ԁа женіԁік віж пасӥіԁӝака, сера галіфа гача, кучік кӧмкота косӧдіӈік морт—сіјӧ сорӈітіс ас ногыс, ез рочӧн, і ӈӧті ез мун мукӧдјас вылӧ. Нывбабаыԁ вӧлӧма Карелӥјаса ЦІК-ын шлен, ԁелегаціјалӧн јурнуӧдыс, а кујмӧдыс—канадаса вӧрлеӡыс.

— Хува, хув!—пыр ӧтмоза шуаліс сіјӧ баракјасӧ пыралӧм бӧрын, мастерскӧјын, кер тыра ԁоԁјас віԁлалігӧн.

— Мыј сіјӧ вісталӧ?—јуасісны нывбабаыԁлыс кывзысјас.

— Бур-пӧ тајӧ,—вісталіс том зонмыԁ.—Тіјан-пӧ вӧрјасыԁ бурӧс, оланінјасыԁ гырысӧс. Сӧмын абу сещӧм сӧстӧмӧс, кущӧм мінан.

Быԁӧн суса віӡӧдісны тајӧ тӧдтӧм кывјӧн сорӈітыс морт вылас, сіјӧ ӡешкоԁ паскӧм вылӧ, чукӧрӧн ветлісны на бӧрса база куӡа. Сотчӧм гараж пыԁԁі сулаліс-ӈін выл: ыӝыԁ, паскыԁ ӧшінјаса, југыԁ. Став сотчӧм тујыс-ӈін вевттысӧма лымјӧн, і ӈінӧм вӧлі оз вістав, мыј тајӧ местаас вӧлі ӈекымын лун сајын. Гӧстјас вӧчісны обхоԁ, віӡӧдлісны быԁлаӧ: баракјасӧ, мастерскӧјӧ, столӧвӧјӧ, гӧрԁпелӧсӧ, ларокӧ. ԁыр ӈімкоԁасісны мастерскӧјын: кӧрттуј вывсан квајтсо верст сајӧ вӧрӧ пырӧм бӧрын најӧ ӈекыӡ абу чајтӧмаӧс аӡӡыны тащӧм бур мастерскӧј, сещӧм бур

станокјасӧн. Канадаса вӧрлеӡысыд дыр гӧграліс універсалнӧј станок гӧгӧр, лыддіс сы вылыс гіжӧдсӧ, малаліс частјассӧ, мыјкӧ вісталіс нывбабалы.

— Англіјаын-пӧ вӧчӧмаӧс. Вӧлӧма сіјӧ завод вылас,—вісталіс сіјӧ домінлы.

— Мі-ӧд мыј окота-жӧ сы вылын вӧчам,—ошјысіс домін. Медічӧт вінтсаӊыс да целіндрајасӧӡ. Таво весіг коленчатӧј вал вӧчім.

— А погрузка-выгрузка јывсыд омӧла-на мӧвпыштлӧмныд,—вочавіӡіс нывбабаыд.—Ставыс сој вын вылын. Додјасныд важ сістемајас, тащӧмјастӧ мі важӧн-ӊін еновтім. Норасад запаснӧј частјас да чепјас абутӧм вылӧ, а улыс катішщесаӊ татчӧӡ локтігӧн трасса вывсыс мі ӧктім комын метр сајас чеп. Мыјла најӧ тіјан туј шӧрас тупласӧны?

Домін буракӧ ез віччыс сорӊіыс таӡі бергӧдчӧмсӧ—сіјӧ гӧрдӧдліс, віӡӧдліс Вурдов вылӧ, гӧгӧр сулалыс јӧз вылӧ, бурадыр ӊінӧм ез шу.

— Тракторістјасыс омӧлӧс, оз віӡӧдны,—домін пыдді вочавіӡіс Јермолін.

— Туј вӧчысјасыдлы-нӧ он вермӧ щӧктыны віӡӧдны?

Јермолінлы сіӡ-жӧ лоіс лаӊтны.

Јӧз шенӡісны канадаса вӧрлеӡыс вылӧ: кӧӡыд тӧв шӧрын сіјӧ вӧлі кучік кӧмкота, шлапаа, галстука, ӊӧті ез вӧв вӧрлеӡыскод.

— Та помыс ӧдвакӧ керјасыд артмас!—кылӧ кодкӧ ез ескы сулалысјас піыс.

— Кіыс зев јежыд да кыс!—содтіс мӧд.

Гараж вестын Макар лӧсӧдіс асӧыс машінасӧ. Сіјӧ сӧдасӧма, пӧсалӧма, чужӧм серыс ез тӧдчы,—ноксіс трактор улын, кыткӧ зіліс лӧсӧдны. Шлапаа мортыд локтіс машіна дорӧ, кывзыштіс мотор ужалӧм шысӧ, гӧгӧр віӡӧдліс, пӧрччіс паспінжаксӧ, волсаліс трактор улӧ да гащӧн щӧщ сетчӧ пыріс.

— döрömыd сödaсac!—сеröктіс öтік јöз пöвсыс, но віӡödліс мукödјас вылö da лаӈтіс.

А сіјö бостіс Макар кіыс французскöј клуч, кучкалыштіс карбјураторö, бергödіс кыклаыс гајка,—мотор dyrdіс віӈdалöмыс, вентіlатор кутіс öтмоза шургöмöн бергавны. Петіс, пыркӈітчіс, кутіс мыссыны лымјöн.

— Пој dот! —шуіс рочöн, ӈумјалöмöн гögöр віӡödліс, быттö ставсö тајöс сіјö наросӈö вöчіс, меdым петкödлыны ассыс самсö.

— Со мыјdыра і ковміс!—сеröктіс Вуrdов.—А те, Макар, часӡын-ӈін ноксан.

— Јерміlа јорт міјан зев бура машінајастö тödö,— вісталіс нывбабаыd.—Сіјö-öd коммуӈіст, канadаса вöрлеӡысјас пöвсын ыӡыd партіјнöј уӡ нуö.

Јöз чукöрын-жö сулаліс Габö Павел. Сіјö вомсö паскödömöн віӡödіс став бöрсаыс, а сінсö ӡік-ӈін ез леӡлы трактор улаd пыралыс морт вывсыс. „Кыс ме сіјöс аӡӡылі? Чужöмыс мыјкö зев тödса“,—dумајтіс сіјö. І зіліс dум вылас ускödны—köні сіјö аӡӡыліс тащöм чужöмсö, кор сыкöd верміс паныdаслыны?

—Сіјö-нö рочнас ӈöті оз куж?—јуасісны щöщ мукödјас сы јылыс.

— Омöлікасö кужö-ӈін...

— Јерміlа гögöрвоіс, мыј јуасöны сы јылыс da ӈумјалöмöн ӡорјаліс гögöр, köсјіс гögöрвоны, мыј сорӈітöны сылы тödтöм кыв вылас.

Макар петіс трактор улыс, аттöаліс отсалысыdлы.

— Јöз чукöрын сеröктісны.

— Отсаліс-тај ӈебос!

— Ез dыр ковмы!

— Віӡödлыны ескö кыӡі керсö вöчö!

— Сек ӈебос шлапасö і галстуксö пöрччас!..

Габö Павел локтіс Вуrdов dінö, кутіс сіјöс кіödыс.

— dмітрij Іlліч... те он помӈіт тајö мортсö?

— Кodöс?—ез гögöрво, кod јылыс шуö Габö Павел.

— Тајöс,—indic сіјö канadaса вöрлеӡыс вылad.

— Ог, а мыј?

— Меным кажітчö, тајö сіјö мортыd... kodi-тај міјанлы сетчыліс dвіна бокad, англічана dорсыd вöлі пышјöма.

Вурdовлы кыӡкö тödсаöн-жö кажітчіс тајö косödінік чужöмыс, југ ја лан восса сінмыс, вескыd јоснырыс. Сіјö муніс сы dінö, мытчіс кісö.

— Со кöні паныdасім, јорт!—шуіс Вурdов.

А сіјö воча мытчіс кісö Вурdовлы, ез гögöрво: мыјла сіӡі гögöр шыӡісны, кущöм тödсајас сылöн тані вермісны лоны?

КОЈМÖd БÖРЫҢТЧЫЛÖМ

КАНАdАСА ВÖРЈАСЫН

— da, ме сіјö. Ме вöлі вујвывса фронтјас вылын, кыӡі англіјскöј салdат,—вісставліс сіјö рытнас собраніје вылын, а сылыс вісталöмсö нывбабаыd вужödіс роч кыв вылö.—Ме вужлі краснöјјас dінö, но регыd бöр сурі пленö. То весіг тіјан тані емöс јöз, kodјас менö тödісны, помнітöны. Менö бöр нуісны Англіјаö da суdітісны. Ачым ог гögöрво: мыјла менö ез лыјлыны? Мукödјасöс ічöтжык мыжыс лыјлісны. Гашкö сіјöн, мыј інтервенціјаыс вöлі провалітчöма-нін da Англіја паста вöлі кыптöма ыжыd döзмöм сіјö тöлктöм авантура вылас. Суdітісны весіг кыӡкö гусöнікöн, термасöмöн. Англіјаын овны ез леӡны, ыстісны Канadaö. Сені ужалі вöрын.

Местаыс, кöні ме ужалі, шусіс Брітаніјаса Колумбіјалöн Оӡорнöј рајонöн. Сені medсасö вöчісны шпалјас кöрттујјаслы. Ужјассö нуödіс öтік лесопромышленнöј компаніја, kodi мыјверміс вöтлысіс барышјас вöсна, немжаліттöг грабітіс вöрын ужалысјасöс. Первој сорт шпал вöчöм сулаліс 70 цент, möd—58 da кој möd—30 цент. Но сес вöрлеӡыслы ас-

лыс воö сöмын коjмöd jукöныс. Госуdарство вöлі бостö налог быd шпалыс 7 цент, кыскöмыс лоö мынтыны ас вывсыным 14 цент dаj пödрadшщікjаслы 5-6 цент. Ӡептad колöны грöшjас, ӈаӈ вылad оз тырмы.

Бöрjа каdнас нöшта омöлтчіс. Крізіс вöсна шпал вылö dонjас леччісны пöшті кыкпöв, участокjас jона омöлтчісны, а уж сodіс кыкмынdа: кутісны щöктыны вöчны ӈолнан боксö. Кodі вojdöр мунліс первоj сортö—мödісны бостны мödö, весіг коjмödö. Госуdарстволы налогjас сіз-жö сodісны. dаj сетчö нöшта ужыс быpі: кöрттуjjас вöчöмыс dуrdісны, шпалыd ӈекоdлы ез кут ковны.

Вöрын ужалöны уна сікас jöз: матігöгöрса фермерjас, кодjаслöн емöс асланыс посӈіфік овмöсjас. Наjö вöрын ужалöмнас кöсjісны мынтыны ассыныс гырыс ужjöзjаснысö банкjаслы dа ростовшщікjаслы; унжыкыс-жö батракjас, кодjас гожöмын ужалöны гырыс фермерjас орdын, а тöвнас вöрын. Наjö öні кызвыныс госуdарственнöj трудöвöj лагерjасынöс. Олöм—зев лок. Сojантор—ӈаӈ, картупел, зöр рок. Сурökö вöрыс віны ӡеröс—чöлöj праӡӈік овлö. Лунтыр ужалöны коставлытöг. Сojöны ужаліг мозыс: öтік кінас пілітöны, а мödнас ӡепсыныс кыскалöны сöрсыныс бостöм чорыd ӈаӈ. Кутан-кö костjас вöчавлыны—ӡік ӈінöм оз во, ӈантö ӈінöм вылö лоö бостны. Олöны посӈіфік баракjасын, ічöтік комнатаjасын 20-30 мортöӡ.

Сіjö шуdа jöз-на, кодjаслöн ужыс ем. Канаdаын уна dас сурс верстö jöз ветлöны ужтöг, щыгjалöны. Уж ӡік ӈекыс оз сур. Ӈекущöм сojузjас абуöс. Ӈекытчö шыасны, медым корсны отсöг.

1930 воын вöлі ыжыd забастовка. 35 сурс вöрлеӡыс шыбытісны черjаснысö dа пілаjаснысö, кутісны корны кыпödны ужdон, чінтыны ужалан кad, лöсödавны сojузjас. Вöліны гырыс фемонстраціjаjас.

Öтік демонстрація вылö, кöні вöлі 9 сурс сајас морт, ускöдчыліс поліція. Нінöм ез вермыны вöчны да сесса лезісны газјас. Газетјас гіжісны „гöрd агітаторјас“ јылыс, коммуністјас јылыс. Мијан участокын öтік лунö арестујтісны 100 морт сајас, вöглісны уж вылыс, ставнымöс пасјісны „Göd спісокö“. А кодi веськалас сіјö спісокас—сылы некыс ні некорнін ужыd оз сурлы, некытчö сіјöс оз бостны. Ме квајт тöлыс чöж ветлі ужтöг, а сесса локті Сöвет сојузö.

Газетјас мијан секі пыр јона гіжлісны Сöвет сојузын щыгјалöм јылыс, мырdöна уж јылыс. Но öні сещöм сорнијастö рабочöјјас пöвсad оз-нін лыстны паскödны. Најö öні гöгöрвоісны-нін кöні збылыс, кöні правdаыс. І најö суса візödöны Сöвет сојузын ыжыd строітелство бöрса, тödöны, мыј Сöвет сојузын ужалысјаслы овны луныс-лун лоö буржык, кокніжык. Најö тödöны Сöвет сојуз ыжыd вын јылыс, і лöсödчöны аслыныс лöсödны олöм тіјанын моз-жö—бостны асланыс кіö власт.

Ме öні војмöd во ужала Карелијаын da аслам сінмöн азза, кущöм гырыс вермöмјас ем тіјан. Ті, уна сікаса сорніа ужалыс јöз, öтвылыс лептad ассыныd олöм dај петкödлad прімер став муыслы, кызі сещöм шуda олöмсö быdлаын колö вöчны. Сöвет сојузса вöрлезыслыс da капіталістіческöј странајасса вöрлезыслыс олöмсö і ужсö некущöма оз позöтлаавны. Тіјан ем ставыс, мыј колö мортлы. Канadаын быd вічкоын radio da кіно, но вöрad најö абуöс. Огö-нін сорнітöј клубјас јылыс, кніга-газет јылыс, столöвöјјас јылыс. Тіјан гырыс da југыd оланінјас, тіјан спектаклјас, школајас, кружокјас. Тіјан болнічајас, магазінјас, премијајас. А сені пемыdсаннемыdöз уж, а сесса воан ічöтік најт комнатаö, кöні козувкот чукöрын моз гуdрасöны јöз, кöзыd васорöн курччыштан нантор, муртса кежлö ојбырт-

лан уъны кӧъыd нар вылын da бара уж вылӧ. Сіјӧн і Канadaса вӧрјасын унаӧн кулӧны, унаӧн інвалidјасӧ пӧрӧны.

Ме тані сорӈіта ог сӧмын сіјӧ јӧзјас ӈімсаӈыс, но і Карелјаса јӧз ӈімсаӈ, і ме шуа тіјанлы:

— Ужалӧј, јортјас, dорӧј ассыныd шуd. Мі мупастаас ӧті семја і му пастаас-жӧ мі регыd лоам ӧтік кӧъаінјасӧн. Быd кубометр тіјан јонмӧdӧ Сӧвет сојузӧс. Мі быdӧн вӧчам ӧті ыжыd уж. І тајӧ ужас і тіјан Областъ, і міјан Республіка, лоас вермысӧн.

Пукалысјас гораа аплоdірујтісны тајӧ бӧрја кывјасыслы dај аслыс вісталысыслы.

3

Сіъі-ӈін артміс dомеӈлӧн. Ез-на уdіт ӧтітор сы вывті помӧъ мунны, кыъі валітчіс мӧd. Овлывлӧныӧd сещӧм јӧз, кодјас вылын олӧмыс быттӧ нарослӧ пыр сералӧ, ӈекор налӧн ӈінӧм оз артмы. Но dомеӈ ез кӧсјы лоны сещӧмӧн. Сіјӧ ачыс кӧсјіс течны ассыс олӧмсӧ, ачыс аслыс весавны олантујорdымсӧ, пыъыртны олӧмсыс став поъанторсӧ, лоны Вурdовјаскоd јонӧн, ыжыd сӧлӧма мортӧн... „Но, ӈінӧм,— мӧвпаліс сіјӧ.—Мі бӧр-на кокјылӧ сувтам. Оз-на уdајтчы быdсама Пырӧјјаслы da Левоӈјаслы конјыштны ныр вылӧ устӧъ. Мі зумыda кокјылын сулалам, а налӧн кокувныс буждӧма, сіјӧн і сіъсӧ вӧчӧны“.

Карелјаса делегаціја воігӧн кыъкӧ вунӧdісны dомеӈӧс, быттӧ сылӧн ӈінӧм ез вӧв. А dомеӈлы налӧн волӧмыс коліс ыжыd пас, сетіс выл вежӧртас ассыс олӧмсӧ dај ассыс ужсӧ пыdысаӈжык гӧгӧрвоны. Сылӧн, кыъі Шомесовалӧн, сы бӧрын вошіс ӈеважӧнја полӧмыс, кыъкӧ шылалыштісны сӧлӧм dојјасыс. Јермолін лоіс рамжык, Зоја нӧшта пелкміс da dомеӈӧс шеӈъӧdмӧн кутіс петкӧdлыны ужын зіллун da ӈебыdлун dомеӈкӧd сорӈіјасын.

domeӈjac-ӈin vöčisny vit rejc traktor sувtlöm böras. Medböрjaысsö leččödisny so kyҳ kubometr. Öni i Makarlön voši важja шmoӈys, domeӈ vylyn seralömys. Sijö matystčis domeӈ dinö, Шomesova dinö, kutis vötödny kubometr lydön domeӈös.

— Теҗyk, теҗyk, Makar,—шmoӈitömön yшödis sijös Vyrdov.—Petködly nalы, kyҳi budyшщöj лotčikjasys ужalöny.

Sömyn Jermolin vetlödlis jурsö öшödömön, dyzjalan sinjasön гögör шöjtis, bytтö ez aҳҳy assys mestasö. dyӈaköd sorӈijasyn sijö völi kos, a уж vylyn pyrҗyk laӈtömön olis. Ez volyvlы jöz dinö, pyr ziliс унҗyk kadsö коllавny мастерскöjyn, гydrasis станокjas dorын. Зato тekушщöj ремонт vylö тракторjas kutisny pyravny börivoҳ ötik зdyk keжlö.

Лun-möd mysti базаö vajisny Pyröjös. Sijös kutömaös rajonын. domin ordын bурещ völi pukalöny Vyrdov, Шomesova da domeӈ, sorӈitöny komsomolскöj колонна уж jылыs. Börja aҳҳylömsaӈys Pyröj tödčymönja omöлtčöma, чужömys kosmöma da, töv-jывjasti vetlöm vösna, rydödöma. Sömyn sinjasys важ moз-жö гögör povtög kyjjalisny da vösӈidik nырys лoöma kuҳҗyk.

— Myj visталan, граждaӈin Щaков?—jуaлis Vyrdov, kor Pyröj сувtis öҳös dorö da лör sinjassö чövtlis pyзan гögör pukalys jöz vylö.

— Ti-pö taj menым myjkö visтaвny köcjad, miliциoӈерön so vajisny,—vочaвiҳis Pyröj mestaвyвsys vörҳyвtög, vesig jурsö ez vörҳödышт ӈekodarö.

— Mijanlы visталisny, myj te öztömyd гараж.

— Kodi visталis?—i bara vesig ӈiöti мускул ez vörҳyв Pyröjlön.

„Кущöm-öd зboj!—mövpыштis domeӈ.—Regyd möd ногön kutan sorӈitny, on dыр чеччaв“.

— Visталis Лeoӈtej Popвasев. Ставsö visталis.

— Гашкö ачыс і öзтіс. Јöз вылаd быdтор поъö вештыны.

— Сіъ-кö, те он прізнајтчы?

— Меным ӈінöмыс прізнајтчыныс.

— А тајöс он-жö прізнајт?— вурdов мыччіс Пырöј ныр улö Лѣвоӈлы гіжöм запіскасö.

Пырöј вескоѳа віъödліс бумага вылас.

— Мыј тајö?— но сесса чужöмыс заводітіс келdödны da dомеӈ каъаліс, кыъі запіскасö кутыс чуӈјасыс заводітісны посӈіѳіка dрöжжітны.

— Тајöс ен те гіж? А арнас ен те кучкы dомеӈлы баѣабöжас?— јуаліс Вурdов, а сесса бергödчіс dомінлаӈ:— Корој татчö Попвасевсö!

Пырöјлöн сінјасыс паныdасісны dомеӈкöd. Сы мынda лöг сені вöлі, кын каѣаізјасöн најö југјалісны.

— Тырмас, Порфіріј Щаков!— Вурdовлöн гöлöсыс вöлі ӈöтчыd вöвлытöм стрöг.— Мі тödам, мыјыс баттö колхозыс вöтлісны, мыјöн сіјö вој döр вöлі. Тödам, мыјыс теӈö Распоd сіктса кооператіваd ужалігöн суѳітлісны, кыъі те Човјыс пышјін. Тödам, мыј те тані вöчін. Гögöрвоан öні? Попвасевлы лоіс віставны ставсö, вісталан і те. Но, меd унаыс щöктыны оз ков!

Пырöј зіліс кутны ассыс сырмöмсö. Сіјö сіъ-жö сінкымјас пырыс лögыс віъödліс Шомесова вылö, матыстчіс пызан dорö, орјалан тіралан гöлöсöн термасöмöн шуаліс:

— da... ме öзті... А менам баѣлыс став овмöссö, став ембурсö пыркödісны da сыыс ӈекоdöс ез мыжавны?... Меным вітöd во лоö сіктыс пышјавны da сыыс коdі мыжа?.. Öні ті ыжыdјасыс — ті і правöс... Но, і бостöј менö, помöъ віöј...

— Ен горзы, тані теыс ӈекоd оз пов. Мыжаöс асныd. Кор ті јöзлыс вір пычкывлід,— ті правöс вöвлід. Кор ті том ныв вылын іъѳевајтчід — правöн-жö ас-

нытö лыddылid. Öні сещöм праваыс абу. Теныd лоö міјаныс повны dај повъöмыd-нін.

— Ме повъі? Ме ог кыскаслыв некоd воъын, кыъ ті вокыс dај воъö ог кöсјы... Ме ог-на чег! Со!..— Пырöј кімлöсківвыв ырыштчіс domeн вылö, но секі пыріс Левон da лігышмуні, јöжгылтчöмöн гögöр віъödліс.

— Ен лыст!— чеччіс domeн.— Слабмін? Ме со ескöн лыста da оз сулав... кіöс лакöстны.

Пырöј пуксіс улöс вылö, лезіс јурсö.

— Кытчö вошіс тенаd öнтаја збојлуныd!— серöктіс domeн.

Вурdов леччысіс пызан пом вылö, бергödчіс Левонлан.

— Со тенаd dругыd, Попвасев. Мыј те öні вылсö вісталан?

— Нінöм...— муртса кывмöнја вочавіъіс Левон.— Вылыс нінöм абу... Ме ставсö вісталі.

— Сіјö збыл?

— da...

— Мыј Щаковыс та вылö шуас?

Пырöј быттö ез кывлы тајö јуалöмсö.

Töвса асыввоъ. Сеъ, бушкола, кöъыd асыввоъ. Трасса куъа мунö трактор, ас бöрсаыс кыскö чукјöн тыр квајт dod. Лунвіъыс гырыс керјас вестын ворсödчісны medбöрја југöрјаснас кусыс коъувјас. Трактор вылын пукалісны кыкöн— ныв da зон.

Кылыштіс-нін матысмыс тулыслöн кöрыс. Тулыс локтö југыd шондіöн, шоныd лунсöмöсјасöн. Сіјöн і торја кöъыdöс асывјас. Трактор вылыс пукалысјас топödчöны möda-möd dінас.

Воӆын тыdалӧ леччӧ мӧd трактор. Пукалысјас вежсӧны местананыс, зӧн заводітӧ курітчыны, віӆӧdлӧ бӧрын кыссыс dodјас вылӧ.

— Тулыс воӧ, Зоја,— шуӧ dомень.— Мыј тон сіјӧ вајас?

— da, тулыс,— вочавіӆӧ Зоја.— Тулысыd унатор вајас: кӧсјысӧмнымӧс тыртӧм, шојччӧм, сіктса гаж. Менын зев-нін окота гожса шоныd рытӧ гудӧк бӧрса јӧз чукӧрын ветлыштны.

— Первој пыралам ме ordӧ,— наӆӧнік вісталӧ dомень.— Мамӧ јона-нін віччысӧ. Сесса тіјанӧ, сы бӧрын Сыктывкарӧ. Ветлам ылӧӆ, Москваӧӆ, ставсӧ віӆӧdлам.

— Сӧмын med планным тырӧ.

— Сы јылыс нінӧм і сорнітны, Зоја. Быт тырӧ!.. Суӧdам Макарсӧ?

— Огӧ, термасны кутас da мыјкӧ лоас јешщӧ. Заводітчӧ лун.

— dуна щӧщ мӧdӧ міјанкӧd,— вісталӧ Зоја.— Макарӧс нуӧdам. Гӧгӧр відлалам.

База dорын налань котӧртӧ Шомесова, горзӧ:

— Леччӧdӧј менӧ улі катішщеӧӆ!

Трактор вылын куј ім ӧн.

— dуна, мыјла меным сещӧм dолыd?— јуалӧ Зоја.— Пыр кӧт серала!

Сералӧны куј імнаныс: поӆӧ-ӧмӧј сы јылыс јуасны? Ставыс-жӧ сещӧм гӧгӧрвоана!

ВІҢА ОЛАН, ӦЛЕКСЕЈ!

Те јуалан — мыјла тајӧ ставыс артміс?

Ме і ачым велдыр сіјӧс ег гӧгӧрво. Первојсӧ чајтлі, міса ме нӧтік абу мыжа. Ӧні-жӧ, кор ме унатор јылыс-нін думајті дај вӧлі сид сіјӧ делӧ кузаыс, ачымӧс лыдда мыжаӧн, і јона мыжаӧн.

Быттӧкӧнӧс, ыжыд-ӧ тор, колны гараж ӧзӧс јігантӧг. Но сіјӧ „ічӧтікторнас“ воспользујтчісны мукӧдјас, медым вӧчны ассыныс пеж ужнысӧ. І сіјӧ „ічӧтік мыжыс“ петкӧдлӧ менсым і уналыс міјанлыс ужалан самнымӧс, асланым быд восков дінӧ кывкуттӧма, чуньпыр візӧдӧмнымӧс, кызі вісталӧ міјан парторг Вурдов.

Ме ог кут гіжны мӧд пӧв, кызі ставыс лоіс. Сіјӧ лоӧ зев куз. Сӧмын ӧтітор кӧсја шуны: кущӧм те вӧлӧмыд прав, Ӧлексеј!

Помнітан, колӧм воӧ те коркӧ ӧтчыд меным шулін:

— домен, нӧтчыд ен лепты ныртӧ. Те унатор-на он тӧд, унатор-на ен аззыв, унатор-на вескыда он гӧгӧрво.

Кущӧм вӧлӧма тајӧ збыл!

Мі зев-на лока ужалам, а нырјаснымӧс вылын кутам. Те он вермы весіг чајтны, кущӧм міјан таво бур парторгным. Зік баткод. Быдторјӧ велӧдӧ, быдтор індалӧ, оз бара мукӧд моз лок кывјӧн. Кужӧ сӧлӧмад пырны да меддојман інсӧ сес вӧрзӧдны.

Кутчысім чорыда ужö, заводітіс ужавны техкружок, політшкола. Мі-öд кызкö најöс егö пыдді пуктылö. Вöчім договорјас ас костаным ордјысöм вылö дај чукöстім муköд тракторнöј базајасöс. Комсомолскöј колонналöн бöрја показателјасыс зев буröс. Бöрја лоöмторјасыс ставнымöс јона кыпödіс. Ок, і ужавны-жö мödам сесса, Öлексеј! Быдлаын кутам німавны. Он веріт? Віzödлам!

Те, кöнкö, зіла велödчан, ветлан театрјасö, кінојасö, музејјасö. Јона веж петö. Но, коркö і мі гырыс карјасас волам, ставсö аzzылам, гögöрбок töдмалам. Јона куті лыддыны газетјас, кнігајас, а то-öд бöрја кадас zікöz шыбытлі.

Со тај мыјö ставыс тајö велödіс.

Теnö казтылам быд лун і быдöн ыстöны пöс чолöм, щöктöны бура велödчыны да лоны інженерöн. Торјанін јуасö Зоја.

Колз тенад јорт *Ульныров домен.*

193... во, јанвар.

P. S. да, муртса ез вун: Макарлöн дырöн сöптыс поті — сіјö сетіс шыödчöм комсомолö. Сіјö-öд öні герој. А Јермолінöс механікыс вештісны. Ужалö тракторістöн.

У. д.

Москва-Сыктывкар
1933 — 1935 во.

JУРІНdАЛЫС

Лб.

MEdBOҐҐA ГЛАВА 7
MÖd ГЛАВА 23
KOJMÖd ГЛАВА 38
ҺOЛÖd ГЛАВА 54
BITÖd ГЛАВА 71
KBAJTÖd ГЛАВА 85
GIҐIMÖd ГЛАВА 102
KÖKJAMЫCÖd ГЛАВА 117
ÖKMЫCÖd ГЛАВА 133
dACÖd ГЛАВА 149
JOPTЛЫ ПІGMÖ 168

Из'юр Иван
ПРЕСТУПЛЕНИЕ ДОМЕНЯ
(повесть)
На коми-зырянском языке

☆

Редактор М. Доронин
Технический редактор М. Шестаков
Обложка худ. В. Полякова
Фронтиспис М. Безносова

☆

Сдано в набор 19|I-36 г.
Подписано к печати 11|II-36 г.
Заказ изд. № 11. Заказ тип. № 149.
Упол. Облита № 780.

☆

Тираж 4000 экз.
Форм. бум. 62x94 1|16 10,5 печ. листов.
29000 зн. в печ. листе, 7,6 авт. листов.

☆

Типография УМП.
Сыктывкар, Дом печати.

КҺІГА ЛЫdдЫС ЈОРТ!

Тајö кнігасö лыddöм бöрын ѕет асѕыd отзыв. Гіж, мыј повестас кажітчіс, мыј ез da ысты асѕыd отзывтö тащöм адрес куѓа:

Сыктывкар, Сöветскöј, 24. Комі Госуdарственнöј Іздатељство. Хуdожественнöј література ѕектор. Лібö Сöветскöј пісатељјас сојузö (Сöветскöј, 24) веѕкыdа авторыслы — Ізјур Іванлы.

КОМІ ГІЗ

Доныс 2 ш. 80 ур

Переплет 70 ур